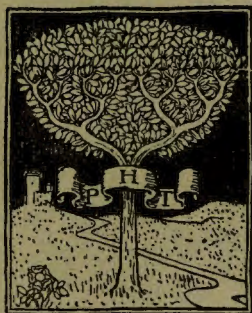

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1947

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

UNO WILLERS

ÅRG. 45

HÄFTE 3—4

INNEHÅLL.

	Sid.
Kopieringen av ministerialböckerna i Finland. Av kanslirådet OSMO DURCHMAN, Helsingfors	67—73
Recensioner och meddelanden (se bifogat register för årgången)	74—114
Person- och ortregister till Hans Gillingstam, Medeltidsätten Slaweka	115—125
Personregister	126—127

Kopieringen av ministerialböckerna i Finland.¹

Av Osmo Durchman.

Frågan om sakkunnig vård av kyrkoarkiven i Finland samt det äldre beståndets centralisering i offentliga arkiv har länge varit aktuell utan att den tills dato kommit till en gynnsam och tillfredsställande lösning. Redan 1889 vid överföringen av domsagornas äldre arkiv till dåv. stats-, nuv. riksarkivet enligt ständernas beslut vid föregående års lantdag hemställde statsarkivarien Reinh. Hausen hos regeringen, att även kyrkoarkiven skulle förvaras på samma ställe, men detta ledde icke till åtgärd på grund av domkapitlens negativa inställning. Vid lantdagen 1897 petitionerades inom ridderskapet och adeln samt borgarståndet om vidtagande av åtgärder för skyddande av kyrkoarkiven mot förstörelse, vilket resulterade i att senaten för frågans allsidiga utredning redan samma år nedsatte en kommitté. Denna arkivkommitté utgav 1900 av trycket sitt betänkande, vari den föreslog inrättande av landsarkiv, i vilka även kyrkoarkiven skulle beredas plats. Ej heller denna åtgärd hade åsyftat resultat främst på grund av myndigheternas osäkra uppfattning om äganderätten till kyrkoarkiven, vilka i sakkunniga juristutlåtanden förklarades tillhöra församlingarna. Statsarkivarien Hausen var även senare verksam i antydd riktning och ännu den 1924 tillsatta arkivdelegationen föreslog, att alla 100 år äldre arkivalier i kyrkoarkiven skulle överföras till de landsarkiv, som av delegationen planerades. Det första landsarkivet kom sent omsider 1927 till stånd och frågan om kyrkoarkivens centralisering kom därefter upp vid kyrkomötet 1933. Härvid vidtogs dock blott en sådan ändring i kyrkolagen, att i vissa särskilda fall arkivalier ur kyrkoarkiv som depositioner kunna överlämnas till landsarkiven. I praktiken har denna åtgärd icke heller lett till något positivt resultat, i det att blott enstaka handlingar från något kyrkoarkiv på initiativ av församlingarna deponerats i landsarkiv. Dock är att märka, att i Vasa landsarkiv numera befinna

¹ Kanslirådet Osmo Durchman, det stora arbetets primus motor och ledare, har på redaktionens anhållan benäget utarbetat denna översikt.

sig arkiven — i en del fall till rätt sent datum — tillhörande de församlingar, vilka lågo i de i freden avträdde delarna av landet (Karelen).

Den genealogiska och personhistoriska forskningen i Finland var från början av 1900-talet mycket livlig, sedan Axel Bergholms »Sukukirja» (släktbok över ofrälse släkter) 1901 fullbordats. De mest verksamma genealogiska forskarna July Ramsay med sina »Frälsesläkter», O. I. Colliander med sin »Paimenmuisto» (herdaminne över Finlands prästerskap på 1800-talet) och A. Wilskman med den av honom redigerade »Släktboken» (i Svenska Litteratursällskapets i Finland skrifter) voro då hänvisade till en vidlyftig korrespondens med prästerskapet eller till resor i olika delar av landet. Alla dessa forskare utförde sina arbeten efter vetenskapliga metoder och strävade till fullständighet och exakthet. De av prästerskapet meddelade uppgifterna, särskilt för äldre tid, äro emellertid vanligtvis mycket otillfredsställande. Arkivskolning hos prästerna är bristfällig, och de draga sig för tidsödande eftersökande av uppgifter i ministerialböckerna och nöja sig helst blott med husförhörslängdernas ofullständiga samt ofta svårtydiga uppgifter. Resor ha av forskare städse blott i begränsad omfattning kunnat företagas. Med hänsyn till alla dessa olägenheter ha de nämnda förtjänstfulla arbetena stora brister, här och där även oriktigheter, vilka ej kunna tillvitats författarna utan grunda sig på de utan sakkännedom och ytligt lämnade meddelandena av prästerskapet. När Genealogiska samfundet i Finland år 1917 stiftades, och den personhistoriska forskningen vaknade till nytt liv, och samfundet från början strävade till att vid genealogisk forskning tillämpa fullt vetenskapliga principer, upptog det på sitt program att göra genealogiskt arkivmaterial lättare tillgängligt, vilket därjämte även skulle verka stimulerande på forskningen. I sina publikationer har det därför offentliggjort flera skolors elevmatriklar från äldre tid, äldre bouppteckningar för städer o. s. v. Men frågan om det viktigaste källmaterialet, kyrkoarkivens bestånd, närmast församlingarnas ministerialböcker, vilka för lång tid framåt synas vara dömda att ligga spridda och svåråtkomliga landet runt, var det mest centrala problem samfundet skulle befatta sig med.

Efter långvariga överläggningar, med stor tvekan och utan större förhoppningar fattade Genealogiska Samfundet i Finland på författarens förslag i början av 1924 sitt beslut att låta kopiera de kyrkliga församlingarnas äldre längder över födda, vigda och döda samt i mån av möjlighet även längder över flyttade. Förutsättningen var, då samfundet självt saknade nödiga medel, att församlingarna var för

sig skulle bekosta avskrifterna, som till forskares förfogande skulle deponeras i Finlands riksarkiv och där bilda en enhetlig samling.

Det första cirkuläret utsändes den 1 mars 1924 och redan inom samma månad hade tvenne bifallande svar inkommit. Ett år därefter, vid årsmötet i april 1925, kunde meddelas att 22 församlingar anvisat medel för kopieringen. Arbetet kunde alltså vidtaga på våren 1924 och efter ett år, vid det nämnda årsmötet, förelåg färdiga kopior från 8 församlingar. Målet var att få ministerialböckerna avskrivna åtminstone till omkr. 1820, men i mån av möjlighet ända till 1850, den tidpunkt, då husförhörlängderna börja antaga en modernare karaktär med i genealogiskt hänseende fullständiga och mer tillfredsställande anteckningar, och till vilken tid ministerialböckerna ej mera tagas i anspråk vid dagligt bruk i pastors-expeditionerna och förty utan olägenhet kunna utlånas från desamma. De av församlingarna först anvisade medlen voro i regel otillräckliga och kopiorna slutade vanligtvis vid pass 1800. Sedan den ekonomiska krisen i början av 1930-talet hotat att tvinga kopieringsarbetet avstanna, vände sig Genealogiska samfundet även till kommunerna, vilka visade ett generöst tillmötesgående. Uppmuntrat av detta beslöt samfundet att fullfölja sitt ursprungliga mål att för alla församlingars vidkommande utsträcka arbetet till 1850. I olika etapper, åren 1933, 1935 och 1941, anhölls om nödiga medel för fortsättande av arbetena. De tvenne sista bifallande svaren från församlingar och kommuner kommo så sent som 1944, d. v. s. jämnt 20 år efter starten. Kriget gjorde att arbetet låg nere i fyra skilda repriser, dock inalles blott under ett års tid. Tyvärr hade till 1939 kopieringen av ministerialböcker i 22 församlingar från de avträdde områdena antingen helt och hållet eller delvis icke kunnat finansieras. För att även få den kopieringen utförd har samfundet på förord av vetenskapliga centralnämnden av undervisningsministeriet erhållit erforderliga medel. Kopieringsarbetet kunde genom denna lyckliga utgång avslutas den 22 december 1947 efter att ha pågått i det närmaste 24 år. Det må ej förglömmas, att ett antal privata personer, bland dem några från Sverige, under årens lopp lämnat bidrag till finansieringen.

Ministerialböckerna i Finland äro som bekant av något yngre datum än i de övriga nordiska länderna. Biskop Isak Rothovius förordnade i sina »Constitutiones» av år 1628 upprättande av längder över födda, vigda och döda, ehuru detta säkerligen i en del fall ej genast kom till utförande. Till följd av de många krigen och de mycket talrika eldsvådor, som övergått de kyrkliga byggnaderna (till 1939 äro 559 dylika totalbränder kända, varav 245 prästgårdar, 8 biskops-

gårdar, 239 kyrkor och 67 klockstaplar) finnas dock inga längder under de första 20 åren bevarade. Den äldsta ministerialboken daterar sig nämligen först från 1648 och ligger i Teisko (östra Satakunda), de tvenne följande finnas i Hammarland från 1650 och Saltvik från 1655 (bägge på Åland). Från sistnämnda år härstammar även den äldsta ministerialboken i Nagu (Åbo skärgård). Från 1656 finnes en dylik i Vederlax (västra Karelen) och från 1657 i Gamla-karleby stad. Allt som allt har i 147 församlingar ministerialböcker blivit bevarade från 1600-talet eller således till det stora nordiska krigets utbrott. Kopiesamlingen omfattar inalles 510 skilda församlingar, av vilka 454 äro nu existerande och 56 upplösta. Då kopieringsarbetet utförts i etapper, fördela sig dessa församlingar på tillsammans 803 olika kopieringar (utom ett 50-tal smärre kompletteringar).

Kopieringsarbetet, som så gott som helt och hållet utförts i Helsingfors, har i sin helhet skett för hand efter fastställt schema för var längd efter dess art. Därvid ha alla anteckningar, de må i originalet ha varit i vilken ordning som helst, gjorts i respektive kolumner. Då därtill kommer att alla fixerade släktnamn understrukits (utom de finska namnen i Savolax och Karelen, där hela befolkningen städse burit släktnamn), har forskares arbete i hög grad underlättats. Vid arbetet har i regeln varit anställda 12—15 damer, av dessa har dock blott en alla de 24 åren varit fästad vid kopieringen i likhet med arbetets ledare.

Finansieringen av kopieringsarbetet har mött mycket stora svårigheter. Det har ofta varit synnerligen svårt att få prästerna övertygade om önskvärdheten att längderna kopierades. Det har krävts skrivelser och cirkulär i tusental, ja de kunna tryggt räknas i tiotusenden. Årligen har minst tvenne påminnelser blivit sända för att hålla frågan vid liv. Det har fordrats ett vaket intresse för att följa med de olika utvägar, som kunde erbjuda sig för att vinna den enskilde motsträvige prästen för saken. Även genom biskopar, domkapitel, kontraktsproster samt enskilda personer har på prästerskapet utövats påtryckning. Tidningspressen har med oavlatligt intresse under hela kopieringsarbetets gång följt med detsamma och skänkt ett stöd åt företagets genomförande, vilket icke kan skattas nog högt. Kommunerna ha ofta även då de icke själva beviljat anslag — $\frac{1}{5}$ l. 20 % av arbetet har genom dem kunnat finansieras under halva tiden, d. v. s. under åren 1933—1944 — utövat en verksam påtryckning på kyrkoherdar och församlingar. Erkännas bör att den yngsta prästgenerationen visat en något mer uppskattande inställning till kopie-

ringen och att ej så sällan blott en äldre kyrkoherdes avgång eller död varit avgörande för frågans gynnsamma lösning. Härvid bör dock märkas, att arbetet då ofta redan varit så långt framskridet, att en vägran av en yngre präst knappast mera varit möjlig inför den allmänna opinionen.

Även vid rekvisition av ministerialböcker till kopiering har prästerskapet i många fall gjort svårigheter och ofta ha därvid missförstånd av mångahanda slag — även rätt så humoristiska — uppkommit, vilket rubbat kopieringsarbetets regelbundna gång. Likaså har ej sällan indrivandet av de beviljade medlen varit förenat med mycket bekymmer och besvär. Också vid överskridande av de esomoftast otillräckliga medlen har smidighet och psykologisk blick erfordrats för att komma över svårigheterna.

Till följd av att generalinventering av kyrkoarkivens bestånd i Finland ej ännu blivit verkställd, ehuru det är att hoppas att en sådan icke länge skall låta vänta på sig — åtgärder för detta ha redan vidtagits — har genom ingående studier, på teoretiska vägar och genom talrika direkta förfrågningar större insikt vunnits om de bevarade arkivalierna, och ett mycket stort antal — de kunna visst räknas i många tiotal — ministerial- och räkenskapsböcker, vilka ha ansetts förkomna eller förintade, ha nu framdragits ur sina gömmor och sent omsider kommit forskningen till godo. Även arkivkännedom saknas hos flertalet präster. Generalinventeringen, en gång genomförd, skall helt visst ännu blotta en del okänt material.

För kostnadernas skull ha beklagligtvis faddrarna ur längderna över födda måst bortlämnas. Däremot ha kyrkoräkenskaperna exciperats (vigsel- och s. k. mullpengar) där sådana finnas för tiden före det ministerialböcker begynna eller då dessa förete luckor. Den äldsta exciperade räkenskapsboken är från 1619 och ligger i Orivesi, grannsocken till Teisko, där som nämnt den äldsta bevarade ministerialboken förvaras. Medel har tillsvidare icke funnits för enhetlig kopiering av flyttningsslängder till 1850. Dock ha alla från 1700-talet kopierats. De äldsta bevarade flyttningsslängderna äro från år 1722, således från tiden strax efter stora ofreden, ehuru kyrkolagen från 1686 föreskriver deras förande. I många församlingar ha flyttningsslängder till olika tidpunkt under 1800-talets början dock avskrivits, allt beroende på disponibla medel. Då de för forskningen synnerligen viktiga längderna över födda, vigda och döda i främmande församlingar infördes först 1843, ha även de tillsvidare blivit obeaktade.

Kopieringen gäller uteslutande de evangelisk-lutherska församlingarna. På grund av att de grekisk-katolska församlingarnas ministe-

rialböcker — 18 dylika församlingar torde ifrågakomma — tidigare äro skrivna på ryska och med slavonsk skrift, och med hänsyn till att lämpliga personer, som kunde tyda denna skrift, ej varit att uppbringa, har man tillsvidare tyvärr varit tvungen att avstå från dessa längders kopiering. I Ryssland infördes ministerialböckerna först 1764. I »Gamla Finland», som 1721—, resp. 1743—1812 tillhörde detta land, anträffas de äldsta grekisk-katolska ministerialböckerna: från 1779 i Kexholm och från 1780 i Kiteä (Impilax socken).

Kopiorna, vilka i Finlands riksarkiv omfatta i det närmaste 40 hyllmeter, äro inbundna i svarta arkivband. Till följd av kriget har läder sedan 1942 icke mera varit tillgängligt, varför kopior från 175 församlingar (av dem 48 helt och hållet nytillkomna) blott interimistiskt kunnat inbindas. Först sedan det nuvarande inflatoriska penningvärdet stabiliserats kan man skrida till inbindning, förutsatt att läder då står till förfogande. Samtidigt kunna de återopade kompletteringsarbetena även påtänkas.

Sedan kopiering utförts ha i tvenne församlingar kyrkoarkivet förstörts, det ena genom eld (Viljakkala i Satakunda), det andra i krig (Suomussalmi i östra Österbotten). Under arbetets gång uppbrann delvis kyrkoarkivet i Nivala (mellersta Österbotten) förrän avskrivningen finansierats.

Givetvis är den genealogiska och personhistoriska forskningen den, som i högsta grad stimulerats och som i främsta rummet profiterar av kopiesamlingen. Det finnes redan matrikelutgåvor hänförande sig till tiden för kopiorna, vilka matriklar så gott som helt kunnat erhålla sina rent genealogiska uppgifter ur avskrifterna, så att någon förfrågan knappast behövt riktas till en pastors-expedition. Talrika äro även de andra forskningsområden, för vilka det samlade materialet kan begagnas. De omfattande befolkningsstatistiska undersökningar från tiden före tabellverkets tillkomst, vilka av professor Eino Jutikkala utförts och vilkas resultat i trenne intressanta och värdefulla studier framlagts, må nämnas som i eminent grad grundade sig på kopiesamlingen.

Det viktigaste är dock att det unika och värdefulla arkivmaterialet nu duplicerats och förvaras på tvenne skilda håll. Man beklagar blott, att dupliceringen först så sent kommit till utförande och ej verkstälts långt tidigare, då mera material vore räddat undan förstörelse. Så gingo i frihetskriget 1918 utom delar av flera andra kyrkoarkiv tvenne gamla arkiv i södra Savolax (Klemis och Savitaipale) helt och hållet förlorade. Under andra världskriget skonades de evangelisk-lutherska församlingarna i oanad grad. Utom

det ovannämnda arkivet i Suomussalmi, ha blott kyrkoarkiven i Viborg vidkänts större förluster, så Viborgs svenska församling, där ministerialböckerna från 1865 och husförhörlängderna från 1823 förintats, främst dock Viborgs romersk-katolska församling, vars arkiv helt och hållet (från 1800) gått förlorat. Beklagligtvis hade dess ministerialböcker icke blivit kopierade, de enda romersk-katolska, vilka kommit i fråga.

Recensioner och meddelanden.

Nordiskt historikermöte 1948.

Til historiedyrkere i alle nordiske land.

Norsk Komite for Historisk Vitskap innbyr hermed til et *nordisk historikermöte på Lillehammer* i dagene 29. juni til 2. juli 1948.

I årene 1920—1939 ble det holdt seks nordiske historikermøter (i Oslo, Göteborg, København, Stockholm, Helsingfors). Krigens voldte en lang stans i dette nordiske samarbeidet. I samsvar med vedtak på det siste møtet i København i august 1939 vil nå vi norske historikere søke å samle våre fagfeller fra de andre nordiske landene til felles møte hos oss.

Som vanlig blir det nordiske historiske spørsmål vi her på nytt skal drøfte med hverandre. Og vi tror at situasjonen i hele verden gjør det naturlig at vi denne gang først og fremst samler oss om å drøfte en rekke av de spørsmålene som gjelder vilkårene for demokratiets utvikling i de nordiske landene, — demokratiet her tatt i videste mening, med alt det skiftende innhold begreppet kan ha hatt til ulike tider og på ulike områder, — sosialt, politisk, økonomisk, kulturelt. Sjølsagt vil vi gjerne også høre om andre forskninger i nordisk historie, men vi tror det vil være en vinning å ha slikt et sentralt emne som midtpunkt for våre handlinger.

Vi oppfordrer derfor historiedyrkere i alle de nordiske landene til å melde seg til møtet på Lillehammer. Vi er visse på at de vil finne møtestedet vel valgt, både ved alt som det har å by av historisk interesse (Maihaugen) og ved sin vakre natur ved inngangen til Gudbrandsdalen.

Der er planen at deltagerne skal samles på Lillehammer om ettermiddagen den 29. juni, og de vil bli innbudt til en enkel velkomstfest der om kvelden.

En lokal velkomstkomite i byen vil hjelpe til med å skaffe husrom for deltagerne og ellers sørge for at de skal finne hygge og vennskap.

Medlemsavgiften for alle deltagere er kr. 30,—. Historiske studerende betaler kr. 15,—.

Alle meldinger, om foredrag så vel som om deltagelse, må bli sendt til arbeidsutvalgets sekretær, cand. philol. Edvard Bull, Casparisgt. 1, Oslo.

Februar 1948.

Norsk Komite for Historisk Vitenskap:

ARNE BERGSGÅRD
professor, Trondheim.

ARNE ORDING
professor, Oslo.

SVERRE STEEN
professor, Oslo.

EDVARD BULL
cand. philol., Oslo.

JOHAN SCHREINER
professor, Oslo.

ASGAUT STEINNES
riksarkivar, Oslo.

JACOB S. WORM-MULLER
professor, Oslo.

HALVDAN KOHT
Fhv. professor, Oslo.

JENS ARUP SEIP
dosent, Oslo.

HAAKON VIGANDER
lektor, Oslo.

Arbeidsutvalget for motet:

HALVDAN KOHT
(formann)
ASGAUT STEINNES

SIGURD GRIEG
HAAKON VIGANDER

JOHAN SCHREINER
EDVARD BULL
(sekretær)

Velkomstkomiteen på Lillehammer:

SIGURD GRIEG
direktor

E. BARTH LARSEN
tiltakssjef

EINAR HANSEN
ordfører

HAAKON THALLAUG
advokat

BIRGER KILDAL
grosserer

Svenskar i Rom.

Henrik Schück var en av vårt lands främsta Italiakännare. Med speciellt starka band var han knuten vid den eviga staden själv; åt den har han ägnat, utom många smärre uppsatser, sitt monumentala verk »Rom. En vandring genom seklerna». Alltjämt utgör det — trots att även dess andra upplaga börjat åldras märkbart — en oskattbar tillgång för den svenske historikern och antikforskaren, Romfararen och Italia-vännen.

År 1946 startades i Firenze tidskriften »Rivista di letterature moderne», med synnerlig smak och skicklighet redigerad av den framstående Sverigekännaren litteraturhistorieprofessorn Vittorio Santoli. I dess första årgång publiceras en 48 sidor lång uppsats av Henrik Schück, Svedesi a Roma,¹ översatt till italienska av redaktören själv. Den förtjänar att i korthet omnämnas, bl. a. som ett litet komplement till Axel Boëthius' tidigare i denna tidskrift anmälda stimulerande och innehållsrika bok »Bland svenska minnen i Rom» (PHT 1946, s. 95). Den ger efter inledning om goternas och vikingarnas förbindelser med Rom en översikt över svenska Romresenärer från medeltidens kyrkomän och pilgrimer fram till våra dagar.

Uppsatsen lägger av naturliga skäl inte fram något nytt material. Den är påfallande knapp i detaljer, även med tanke på den publik den

¹ An. I (1946), s. 7—21, 148—163, 378—394.

närmast är avsedd för. Den har sin styrka i de sammanfattande överblickarna. De äro gjorda med mästarehand. Framställningens toppunkter äro skildringarna av Birgittas, Kristinas och Gustaf III:s högst olikartade kontakter med Rom och romarna.

Genom något misstag, som synes svårt att förklara, har 1700-talets för italiensk publik mest kände Romsvensk, Nils Bielke, kommit att figurera under namnet »Carlo Gustavo Bielke» (s. 378). Carl Gustaf Bielke var som bekant far till konvertiten och senatoren av Rom.

Den litteratur om våra svenska Italiaförbindelser, som klätts i italiensk språkdräkt, är förvisso i mer än ett avseende anspråkslös. Alldeles särskilt gäller detta om översiktliga framställningar. Några smärre bidrag av Gunhild Bergh, Harald Brising, Ragnar Josephson, Vilhelm Lundström och Salvatore Sibilia — det är nästan allt. Henrik Schücks uppsats betyder ett värdefullt tillskott. Grundlig och mångsidig lärdom, levande kärlek till ämnet och en lysande framställningskonst ha tillsammans givit den dess prägel.

T. K.

Kalmar stifts herdaminne.

Bror Olsson, *Kalmar stifts herdaminne. Det gamla Kalmarstiftets klerus från äldsta tider till våra dagar*, 2. Kalmar, Dillbergska bokh., 1947. 387 s.

Förste bibliotekarien vid Lunds universitetsbibliotek fil. dr Bror Olsson har, som den trogne kalmarit han är, sedan länge arbetat med det gamla Kalmarstiftets herdaminne. Efter en lång rad tidigare studier och en specialuppsats om ämnet (i Växjö stifts hembygdskalender 1945) har han nu börjat utgivningen. Därvid har del 1, med superintendent, biskopar och domprostar, sparats till något längre fram, medan den nu utkomna del 2 omfattar Norra Möre, Stranda och Handbörds kontrakt. Ett trevligt och klagörande inslag bilda kontraktskartorna, med sockengränserna inlagda och kyrkornas läge utsatt. I likhet med sin föregångare för Härnösands stift L. Bygdén har Olsson små lokalhistoriska inledningar av stort värde för varje församling. De åtföljas även av litteraturanvisningar. Ett nytt och lyckligt grepp av Olsson är att för varje församling redovisa också det bevarade kyrkoarkivbeståndet av dop-, vigsel- och dödböcker, vilket har särskilt värde för genealogisk forskning.

Med sin djupa klassiska och kyrkohistoriska lärdom har Olsson givetvis skapat ett fullödigt verk, som alla äro honom tacksamma för. Det är ett ur många olika synpunkter intressant galleri av mer eller mindre bemärkta namn från Kalmartrakterna, som här möter. En särskild honnör ger Olsson med all rätt åt sin föregångare prosten Nils Isak Löfgren (f. 1797, † 1881), den bekante utgivaren av det för sin tid förträffliga »Clerus Calmariensis». Olssons eget arbete bär emellertid samtidigt vittnesbörd om, hur väl arbetet på nytt behövt byggas om från grunden och ej blott kompletteras. Olssons ord om Löfgren, att denne »haft ett fint öra för just det religiösa livets egenart», kan tillfullo tillämpas på förf. själv och ger det nya herdaminnet sin särskilda prägel.

Några principanmärkningar har anmälaren ej att komma med. En och annan småsak kan naturligtvis diskuteras eller kritiseras. Adels-titlar borde utsatts både vid kyrkoherden Uno Hummerhielms och hans fars namn — Uno H:s son, kyrkoherden i Köping, omtalades ju på sin tid som »Ölands ende baron» — likaså i fråga om prosten Ringbergs maka och svärfar (Raab, s. 219). Anm. tycker för sin del ej om den form, som använts i biografien över G. Fredén (s. 386), att han är g. m. Runa Pieper, dotter av grosshandlaren G. A. Brusewitz — det är i genealogisk litteratur vanligt och bättre att skriva: Runa Brusewitz i hennes 2:a gifte. Beträffande medeltidspräster i Kalmar har förf. tydligen ej hunnit tillgodogöra sig Jarl Galléns avh. från 1946 »La province de Dacie de l'Ordre des frères pêcheurs. 1. Histoire générale jusqu'au grand schisme», som efter en förbisedd källa ger namnet på en Kalmarprior Ingeldus redan 1280.

Med intresse och glädje fördjupar man sig i de många biografierna med deras rikt växlande innehåll och fint nyanserade karakteristiker. Där är den stridbare och tve tydige Petrus Caroli, slutligen Linköpingsbiskop, från 1500-talets slut, där är en glad frihetstidstyp som Jacob Wallenberg i Mönsterås, förf. till »Min son på galejan». I själva verket blev den burleske och skämtande ostindiefararen en sträng och nitisk herde i sin församling. Fängslande är den kärve karolinen Anders Swedilius i Ålem. Återsken utifrån världen ge biografierna över hemkomna missionärer och Augustanamän. Man grips över huvud av stigande aktning och tillgivenhet för de många det tysta arbetets herdar, som där möta och de få bångstyriga okynnesfän, som icke saknas ens i kyrkans annaler, rubba ej helhetsintrycket. Alla kyrko- och personhistoriskt intresserade vänta med iver på fortsättningen av Bror Olssons stora verk, som gör heder åt honom själv och hans kära stift och glädje åt alla läsare.

Bengt Hildebrand.

Västgöta regemente under äldre tid.

Nils Belfrage, *Kungl. Västgöta regemente. I. Biografiska uppgifter ... 1540—1723*. Stockholm 1947. 400 s.

Regementet, vilket upplöstes i samband med genomförandet av 1925 års härordning, tillhörde under här berörd tid kavalleriet. De biografiska uppgifterna omfatta ej blott regementets i egentlig bemärkelse officerare och likställda utan även dess föregångare västgötafanornas 1540—omkr. 1627 (då de sammanfördes till Västgöta kavalleriregemente), de i landskapet vid behov uppsatta, tillfälliga ryttaförbandens — Västgöta kavalleriregementes fördubblingsskvadron under Karl XI:s danska krig och Västgöta tre- och femmänningskavallerireg. under det stora nordiska kriget — samt Västgöta kavalleriregementes exspektansstat av år 1723, tillsammans 806 personer. Biografierna upptaga förutom vederbörandes egna levnadsdata även uppgifter om föräldrar, hustrur och svärföräldrar samt barn till ofrälse officerare o. s. v. i den mån uppgifter om de sistnämnda anträffats i det samtida arkivmaterialet. — I detta sammanhang kan

nämnas, att av officerarna endast hälften varit av frälse börd. — Biografierna äro i betraktande av det ifrågakommande arkivmaterialets ojämna och hårdarbetade natur förvånansvärt jämna och fylliga. Men så är boken också resultatet av en tränad och omdömesgill forskares hängivna arbete under ett tjugotal år. Man kan då ha rätt att ställa förväntningar, vilka också infriats. Huvudmaterialet har lämnats för 1500-talet av militieräkenskaperna i Krigsarkivet och västgötafogdarnas räkenskaper i Kammararkivet, för 1600-talet av serierna rullor och regementsräkenskaper i Krigsarkivet, biographica och militära meritförteckningar i Riksarkivet samt vederbörande häradsrätters renoverade domböcker i Göta hovrätts arkiv, mot slutet av perioden även västgötaförsamlingarnas kyrkböcker i Landsarkivet i Göteborg. Forskningen är som synes mycket uttömmande. Serier, som man saknar, äro Biographica i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek samt serierna Likpredikningar och Verser över enskilda (i Kungl. Bibliotekets svenska trycksamling), men det är osäkert om de i detta fall skulle haft betydelse. Att avväga, vad man skall taga med i en biografisk matrikel eller icke och hur man skall gruppera de biografiska uppgifterna, är alltid ett spörsmål. Kapten Belfrage synes mig hava funnit en lämplig medelväg. Först upptagas vederbörandes födelse samt uppgifterna om giftermål, hustrur, svärföräldrar och barn, därefter övriga levnadsdata, krigsdeltagande och till sist krigs- och kulturhistoriska smådrag och uppgifter om innehavd fast egendom. Biografierna föregås av en kort men belysande historik över regementet, vilken huvudsakligen berör organisationen och de inre förhållandena, medan regementets deltagande i tidens krig belyses av de i biografierna ingående krigshistoriska uppgifterna, ett enligt mitt förmenande mycket gott grepp. Arbetet är väl och lagom illustrerat, typografien vårdad. Det hela ger ett omsorgsfullt avvägt och gediget intryck och verkar mera genom sin måttfullhet än genom onödigt påkostad utstyrsel. Det är med andra ord ett ovanligt fullödigt arbete, till vilket författaren är att hjärtligt lyckönska, och som det nu upplösta regementets ännu kvarlevande personal, hembygden och den intresserade personhistoriska kretsen har att med tack- samt erkännande emottaga.

Vissa frågor kunna alltid diskuteras, utan att därmed anmärkningar riktas mot arbetet. Ett sådant problem är de enskilda uppgifternas verifiering i biografiska och biografiskt-genealogiska matrikelarbeten. I allmänhet lämnas en källförteckning och en redogörelse för källmaterialets användning, men verifiering av enskilda data är sällsynt. Emellertid äro numera kraven på korrekthet ur allmän synpunkt mycket höga, och därmed följer motsvarande fordringar på källhänvisning. Man bör kunna få veta varifrån åtminstone grundläggande uppgifter hämtats, och det är angeläget att kunna skilja mellan från äldre arbeten nedärvd surdeg, som man numera var i sin stad söker ersätta med originaluppgifter, och resultaten av en författares egen primärforskning. Den stora och omsorgsfulla möda, som ofta lägges ned på arbeten av denna art, kommer ej heller till sin fulla rätt utan tillräckliga källhänvisningar. Jag medger gärna, att verifieringen är en svår och tyngande sak, men anser att den är nödvändig för ett arbete, där nyforskningar i större omfattning komma till utförande. Man måste finna smidiga men tillfredsställande utvä-

gar för källhänvisning och lämpliga förkortnings- och beteckningssystem. Elgenstiernas Ättartavlor söker redovisa utöver riddarhusstamtavlorna tillkomna uppgifter och har ett för ändamålet väl avpassat förkortningssystem. Vid pågående komplettering av riddarhusstamtavlorna verifieras numera viktigare uppgifter såsom födelse, giftermål och död. Fredrik Falkenberg har i sina biografiskt-genealogiska arbeten gått till den förtjänstfulla ytterligheten att belägga varje biografisk uppgift med källhänvisning. Svenskt biografiskt lexikon har för varje biografi en allmän källförteckning, kompletterad i texten med källhänvisningar i lämpliga fall. Förf. har en allmän källförteckning för hela verket och har i övrigt bemödat sig om att verifiera svårtillgängliga eller anmärkningsvärda uppgifter i texten, vilket är erkännansvärt. Själv har jag gjort ett försök i »Adliga ätten Bärfelts nr 196 tidigare led» (PHT 1944—45) att förse varje genealogisk tabell med fotnoter. Att lämna normalanvisningar är givetvis omöjligt. Frågan får lösas från fall till fall beroende på innehållets beskaffenhet och den allmänna planen för arbetet. Lämpligt torde även vara, att, såsom förf. ofta men ej konsekvent gjort, angiva när en ny uppgift ersätter en tidigare oriktig dylik. Värdefullt vore även att lämna hänvisningar till förefintliga släktmonografier och stamtavlor. Endast i ett fall, adeln oräknat, synes dock förf. kunna haft anledning göra detta, nämligen i fråga om Petter Petersohn († 1751; om släkten se Elgenstiernas monografi och Leijonhufvuds släktbok). Förhållandet är anmärkningsvärt och giver en antydning om mängden av det nya material som i boken bjödes forskaren.

Givetvis är det omöjligt att här redogöra för detta nya material. Jag vill endast nämna, att författarens resultat bestyrka det allmänt kända faktum, som åstadkommit så mycket buller på senare tid, nämligen att Elgenstiernas Ättartavlor i allmänhet äro pålitliga i stort, d. v. s. i fråga om släktledningen, men osäkra i fråga om detaljerna. Belfrages arbete lämnar naturligtvis många tillägg och rättelser till ättartavlorna, varpå några exempel må anföras. Anmärkningsvärdast är måhända, att Johan Jöransson Ulfspärre (ej att förväxla med sin samtida namne Johan Jöransson Rosenhane), som enligt ättartavlorna (tab. 82) dött ung, i verkligheten nådde överstes ställning (1610; † kort efter 1616) och var gift. Jag kan tillägga, att Johan Jöransson Ulfspärre åren 1608—1612 förekommer i riksregistraturet och erhöi åtskilliga uppdrag av Karl IX.¹ Anmärkningsvärt är också, att en förut okänd ryttmästare Sven Ribbing påträffats († 1632 i Tyskland), vilken emellertid ej kunnat inplaceras i sitt genealogiska sammanhang. Glädjande är att finna, att Bengt Börjesson Rosenstråle (ättart., tab. 8), i verkligheten Bengt Börjesson Papegoja, definitivt avlivats, likaså den egendomliga uppgiften att Lars Olofsson Stork, som tillhörde en gammal adlig ätt, blivit adlad ^{23/8} 1589. Adelsbrevet synes för övrigt hava varit ett frälsebrev och mottagaren kammarjunkaren Lars Olofsson, vilken 1597 blev gift med Karin Stålbarm och sedan flydde till Polen. I fråga om Carl Lake (ättartavlorna, tab. 5 och 7) påvisar förf. en förväxling mellan två personer med samma

¹ Han skrev sig Ulfspärre, vilket är av intresse, eftersom denna släkts medlemmar i övrigt hörde till dem, vilka länge använde förnamn och patronymikon och först sent anlade släktnamnet.

namn. Den bekante guvernören över Nya Sverige Johan Printz har visat sig haft en son utöver de i ättartavlorna upptagna eller ryttmästaren Gustaf Printz, vilken dog 1657, före fadern. Att de 1660 introducerade bröderna Brynte och Bengt Hanssöner Ulfsköld några år före introduktionen kallades Wulfwerstierna är av intresse och kan vara värdefullt för identifiering. Enligt ättartavlorna var Elin Hierta (tab. 4) g. m. löjtnanten Bengt Håk, i verkligheten enl. Belfrages verifierade uppgift gift med guldsmiden Bengt Bengtsson. Elgenstierna har två döttrar till Jöns Andersson Lind (af Hageby), Christina och Anna. Belfrage visar att de voro döttrar till en Jöns Svensson, som levde 1624 men var död 1626 och var gift 1:o m. välb. Ingrid Svensdotter, 2:o m. Christina Carlsdotter. Till ätten Drakes af Intorp genealogi förefinnes en rättelse: Anders Nilsson till Grimstorp var ej son till Nils Arvidsson (tab. 6) utan till Nils Olofsson (tab. 7), vilken alltså bör hava egen tabell. Möjligen finnes genealogiskt sammanhang mellan Anders Nilsson till Grimstorp (1604—1630) och en samtidig löjtnant Jöns Drake i (!) Grimstorp (känd endast 1603). Rättelser och tillägg till tab. 1 av adliga ätten Gyllengrens genealogi äro även att observera. På ett egendomligt sammanträffande eller okänd släktskap tyder namnlikheten mellan ryttmästaren vid Västgöta ryttare Lars Jakobsson till Helgås († 1616) och ryttmästaren vid Smålands ryttare Lars Jakobsson till Helgås, 1832 adlad Björnram af Helgås († 1658). Gården synes vara densamma eller Helgåsen i Björsäters sn (Skar.).

Belfrage avslutar arbetet med ett fullständigt och mönstergillt personregister, omfattande inemot 4,000 namn. Arbetet på detta register har underlättats genom att biografierna numrerats. Instrukтив är den tablå över befälsgraderna vid armén, som åtföljer arbetet.

Även ur den synpunkten är Belfrages arbete värdefullt, nämligen att regementet är upplöst men nu lämnat ett bestående, allmänt tillgängligt och för den historiska forskningen värdefullt minne efter sig. Det är fara värt, att, hade icke detta initiativ tagits, det gamla, med västgötabygden intimt förenade truppförbandets historia aldrig blivit skriven. Just denna form av regementshistoria är härvid värd att anbefalla. Den kan vara relativt lätt att utföra, kan till och med såsom Gunnar Hyltén-Cavallius goda arbete »Kronobergs regementes officerskår 1623—1896» grundas endast på rullor och meritförteckningar. På grund av materialets ensartade och delvis torftiga beskaffenhet upprepa nämligen de stora fullständiga regementshistorierna varandra. Man kan säga, att det är mest personnamnen som skilja dem åt. I övrigt lida de av en tröttande yrkesuniformitet och likna varandra som konterfejen av Herman Wrangels krigskamrater på Skokloster.

F. Wernstedt.

Frälsegodsen i Östergötland.

Var och en som forskat i vår stormaktstids personhistoria, känner luckorna i källmaterialet. De rika källor, som våra enskilda arkiv erbjuda för 1700- och 1800-talet, finnas endast i obetydlig utsträckning att tillgå

för den föregående tiden, framförallt för den förkarolinska perioden. I huvudsak beröra de bevarade breven endast spetsarna i stormaktstidens Sverige. Kyrkoarkiven gå i regel ej längre tillbaka än till 1680-talet. Födelse- och dödsdata kunna ej alltid beläggas ens för kungliga personer. De juridiska handlingarna, främst domböcker och rättegångsakter, bilda viktiga men framförallt för 1600-talet ofta ofullständiga serier. Ej sällan bjuder det svårigheter att ens identifiera en i det sparsamma materialet påträffad person. En enstaka uppgift om var han vid ett visst tillfälle bott eller ägt jord, kan under sådana omständigheter vara av största värde.

Den personhistoriska forskningen har också redan länge insett betydelsen av det kamerala materialet för sina syften. Mantalslängder och jordeböcker utgöra vid sidan av kyrkoböckerna släkt- och personforskningens mest anlitade källor. Särskilt värdefulla bli dessa skattelängder givetvis för tiden före kyrkobokföringens tillkomst, framförallt för 1500-talet och äldre stormaktstid, då i regel andra källor saknas. För tiden intill länsorganisationens genomförande på 1620-talet bildar huvudmassan av dessa äldre skattelängder kammararkivets enastående serier av s. k. landskapshandlingar, d. v. s. de lokala uppbördsmännens i kammaren reviderade räkenskaper (fr. o. m. början av 1540-talet).

Arne Munthe har i en recension i denna tidskrift (årgång 1936, s. 229—231) redogjort för det banbrytande utredningsarbete rörande detta äldsta kamerala material, som f. d. arkivrådet Johan Axel Almqvist utfört. Ett resultat av detta blev som bekant det i riksarkivets skriftserie publicerade verket *Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630, 1—4* (1917—23). Dettas betydelse för den personhistoriska forskningen framgår klart redan av det avslutande registret över fogdar och förläningstagare. Vid orienteringen i det stora beståndet landskapshandlingar i kammararkivet bildar tablån i band 3 ett numera oundgängligt hjälpmedel.

Arkivrådet Almqvists fortsatta undersökningar rörande kameralförvaltningen i Sverige under 1600-talet resulterade i början av 1930-talet i utgivandet av ett nytt icke mindre omfattande verk, betitlat *Frälsegodsen i Sverige under storhetstiden med särskild hänsyn till proveniens och säteribildning*. Ehuru ämnet företrädesvis avser de abalienationer till frälsets förmån, som medförde en särställning för stora delar av den svenska jorden, utgör verket i många avseenden en direkt fortsättning på arbetet om lokalförvaltningen. De två första delarna, vardera i två band, publicerades i riksarkivets skriftserie under åren 1931—35 och omfattade respektive Stockholms och Uppsala län samt Nyköpings län och Livgedingets Södermanlandsdelen. För verkets allmänna karaktär har dr Munthe redogjort i den ovan citerade recensionen. Att dess betydelse ej minst för den personhistoriska forskningen är stor, har också av honom omvitnats. Det är därför med största tillfredsställelse en personhistoriker hälsar den nyligen utkomna tredje delen av verket (Sthlm 1947, XIV, 1239 s.). Den redogör för frälsegodsen i Östergötland och bildar liksom de båda föregående delarna två band, det första med undertiteln *Inledning och tabeller*, det andra med undertiteln *Säterier*. Utgivandet har denna gång i brist på direkt statsunderstöd skett med anslag ur Humanistiska fonden, men arbetet har dock fått behålla beteckningen *Skrifter*

utgivna av svenska riksarkivet, varigenom bibliografisk likformighet mellan verkets olika delar bevarats.

Inledningen består liksom i de föregående delarna av en utförlig redogörelse för Östergötlands organisation och förvaltning i kameralt hänseende. Av personhistoriskt intresse äro här givetvis främst uppgifterna om läntagare, större jordägare och redovisare i de åtta fögderier, vari landskapet vid periodens slut var delat. För det viktiga källmaterialet redogöres liksom i föregående delar i särskilda tabeller över fögderiindelningen under perioderna 1631—60, 1661—90 och 1691—1720. Även för Östergötlands del lämnas nu här också en redogörelse för den jordbesittande adeln, grundad på de år 1562 upprättade frälselängderna. Dess värde för den personhistoriska forskningen behöver ej påpekas. Större delen av detta första band upptages emellertid av tabeller över gamla frälset och abalienationerna, uppställda fögderi- och häradsvis. I dessa lämnas dels uppgifter om frälsets fördelning enligt 1562 års frälselängder, nytillkomna hemman enligt jordeboken 1654 och hemman, som frångått frälset till kronan, dels uppgifter om abalienationernas fördelning 1654 på allodialdonationer, Norrköpingsbeslutsgods, köpegods à 3 och $4\frac{1}{2}$ %, bytesgods och livstidsförläningar. Tabellerna äro försedda med en notapparat, som utgör en verklig guldgruva för den personhistoriskt intresserade. Bandet avslutas av en redogörelse för innehavare (förste ackvirenter) av ärftliga förläningar samt köpe- och bytesgods år 1654.

Andra bandet innehåller redogörelser för de olika säteriernas tillkomst, omfattning och ägareförhållanden under stormaktstiden. Den arbetsprestation, som ligger bakom utarbetandet av denna serie av säterihistoriker, är imponerande. För forskaren öppnar sig en skattkammare av personhistoriska notiser. I många fall ha uppgifter i Elgenstiernas ättartavleverk kunnat korrigeras eller kompletteras. Volymen avslutas av ett utförligt personregister över båda banden. Dess omfattning (114 sidor) vittnar bäst om arbetets värde för den personhistoriska forskningen.

Ett arbete av de dimensioner, som den föreliggande tredje delen av »Fräsegodsen» äger, kan givetvis icke sakna detaljfel. Arkivrådet Almquist framhåller själv i förordet, att antalet data, som ingå i boken är så stort, att efterkontrollen vid tryckningen icke kunnat göras fullständig. Även med iakttagande av största noggrannhet vid excerperingen kunna fel icke helt undvikas. Han påpekar dock, att konstaterade diskrepanser mellan bokens uppgifter och uppgifter i andra källor kunna bero på det i äldre tid ej ovanliga förhållandet, att samma aktstycke i olika källor företer olika dagbeteckning, beroende på att man i ett fall angivit resolutionsdatum, i ett annat expeditionsdatum. Dessa data behöva ej vara identiska.

Frånvaron av släktnamn under äldre tid innebär ofta en stötesten vid personidentifieringen, som kan föranleda felslut. Fil. kand. Hans Gillिंगstam har gjort mig uppmärksam på att Almquist förväxlat Sten Turessons (Bielke) änka, Anna Bengtsdotter (Sparre, Hjulstaslåkt), med hennes brorsdotters dotter, Anna Arvidsdotter Trolle, vilket satt spår i tre av säterihistorikerna (s. 148 not 36, s. 213 not 3 c och s. 397 not. 1—2). Förväxlingen synes bero på att båda damerna hette Anna och skrevo

sig till Aspenäs i Östervåla. Sådana detaljfel kunna i regel endast specialforskaren inom ett visst område upptäcka. De väga lätt mot bokens ur den personhistoriska forskningens synpunkt främsta förtjänst: att utgöra en ovärderlig utgångspunkt för forskning i stormaktstidens svenska personhistoria.

A. Kw

Jernkontoret.

Bland fjolårets jubileumsskrifter intar första delen av den stort planlagda monografien över jernkontoret en given hedersplats. *Jernkontorets historia. Minnesskrift utarbetad av Bertil Boëthius och Åke Kromnow på uppdrag av Jernkontoret till erinran om dess tvåhundraåriga verksamhet 1747—1947* (Sthlm 1947, XII, 623 s.) är en frukt av mångåriga forskningar både i jernkontorets eget väl bevarade arkiv och i riksarkivet, med vars samlingar författarna självfallet varit sällsynt förtrogna. Genom att institutionens historia ständigt setts i sammanhang med tidens ekonomiska politik, de konkreta ekonomiska förhållandena och den politiska partiställningen få stora partier av verket ett rikshistoriskt intresse. Händelseförloppet är i sig självt ofta dramatiskt med en mångfald agerande, brukspatroner och manufakturidkare, grosshandlare, riksråd och riksdagspolitiker m. fl., kanske särskilt i slutkapitlet om jernkontorets stora kris 1765—66. För personhistorikern, enkannerligen den ekonomiskt intresserade, blir verket en oumbärlig uppslagsbok redan innan det utlovade personregistret i sista delen kunnat utkomma.

Även det kortaste referat av framställningen är av utrymmesskäl omöjligt. Endast några antydningar om ett par huvudpunkter av innehållet må göras. Jernkontorets ursprungliga syfte var att höja priset på svenskt stångjärn genom att befria brukspatronerna från beroendet av utländska förläggare. Inledningsvis skildras de tendenser i den tidigare statliga brukspolitik och de allmänna förutsättningar, som gynnade en begränsning av smidet och reglering av järnhandeln i prishöjande syfte. Monopolplanerna för järnhandeln följas utförligt fr. o. m. Gustav II Adolfs regering. En rad förslagsställare passera härvid revy; för att endast nämna de mest bemärkta: Carl Bonde, guvernör över det 1637 nybildade generalbergsamtet (sedermera bergskollegium), Christopher Polhem, vars idéer måhända haft avgörande betydelse för Goertz' reglering av järnhandeln, i sin tur ett led i den utveckling, som förde fram till jernkontoret, samt främst av alla Anders Nordencrantz. Denne spelar en central roll i framställningen både av jernkontorets tillkomst och av kontorets första stora kris under riksdagarna 1760—62 och 1765—66, vilken ledde till kontorets nyorganisation och verksamhetens omläggning. Främst genom Nordencrantz hade jernkontoret då gjorts till en av de huvudanklagade för den våldsamma inflationen. Nordencrantz' utveckling från hattchefernas rådgivare och medarbetare till mössornas ekonomiska orakel följs utförligt, hans skrifter analyseras ingående och hans betydelse för den samtida tolkning av kursstegringen, som framför allt fann orsakerna i enskilda personers egoistiska spekulationer, fram-

hålls med all skärpa. Likaså betonas, att hans misstankar i full samklang med hans sjukliga lynne med tiden fingo en rent monoman karaktär.

Den närmaste bakgrunden till jernkontorets tillkomst var det starka prisfall på det svenska järnet, som följde på 1720-talets sent glömda högkonjunktur. Fastän Nordencrantz senare i någon mån modifierade sin inställning, ville han ursprungligen frigöra bruksägarna från beroendet ej blott av de utländska avnämarna utan även av de svenska handlandena. På denna motsatsställning till grosshandlarna strandade hans planer. Jernkontoret, sådant det blev till, var i stället frukten av ett intimt samarbete mellan brukspatronerna och några storköpmän i Stockholm. De förberedande underhandlingarna voro segdragna. Särskilt var det svårt att få värmlänningarna, som hade speciella intressen, in i den tilltänkta organisationen. Huvudförtjänsten av det lyckliga resultatet tillkom hattledaren och storgrosshandlaren Thomas Plomgren; vid hans sida framträdde Erik Stockenström och Carl Gustaf Löwenhielm, båda kända som riksråd, samt storköpmannen Jean Lefebure. Av de nämnda spelade Stockenström en ledande roll som jernkontorets fullmäktige under hela det här behandlade skedet, Löwenhielm måste 1754 vika för hattchefen och presidenten i bergskollegium Fredrik Gyllenborg, men återkom 1763, då jernkontoret behövde en återförsäkring inom mösspartiet. Plomgren avled redan 1754; han inledde finansieringen av jernkontorets operationer för att höja järnprisen vid Kristinehamns järnmarknad och efterträddes i denna roll av Lefebure. Åt jernkontorets kamp mot göteborgsköpmännen i Kristinehamn ägnas stor uppmärksamhet; värmlandsprisen voro också avgörande för järnprisen i det övriga riket. Efter de häftiga angreppen mot storexportörerna såsom huvudansvariga för kursstegringen lämnade Lefebure 1763 fullmäktige. Vid riksdagen 1765—66 visade sig borgarståndet vara jernkontorets bittraste vedersakare, men tack vare stöd av mössornas adliga ledare, kanske främst Fredrik Ulrik von Essen, lyckades kontoret undgå upplösningsshotet. Förändringarna i dess verksamhet blevo emellertid djupgående. Redan Lefebures avgång betecknar slutet på den nära samverkan mellan Stockholms storköpmän och bruksägarnas sammanslutning, som inletts 1747, och markerar därigenom slutet på ett skede i jernkontorets historia. Han följdes 1767 av Stockenström och Löwenhielm, även de starka förbindelselänkar med det förflutna.

Redan under grundläggningstiden gjorde sig jernkontoret förtjänt om införande av en förbättrad teknik inom skilda områden av bergshanteringen. Särskilt viktig var den på Gyllenborgs initiativ tillkomna övermasmästarinrättningen, tidigare utförligt behandlad av Kromnow. De ledande männen voro här Sven Rinman och Bengt Andersson Quist. Betydelse för järn- och stålmanufakturerna hade de två här behandlade tjänstemännen i bergskollegium, Samuel Schröder och Reinhold Rücker Angerstein, båda 1753 utnämnda till smidesdirektörer. Intresset för förädlingsindustrierna var vid denna tid i starkt tilltagande och fick för jernkontoret även den betydelsen, att manufakturidkarna 1756 vunno anslutning till kontoret. Särskilt verksam för att nå detta mål var manufakturidkaren och ägaren till Billingsfors på Dal Leonhard Magnus Ugglea.

Jernkontorets historia är även till sin yttre utstyrsel en mycket vacker bok. Av illustrationerna äro ett tjugotal porträtt av personer, som spelat en framträdande roll i kontorets historia. En utförlig innehållsförteckning underlättar arbetets användning.

G. U.

Norrtälje läroverk.

Norrtälje Läroverks Matrikel H. T. 1847—V. T. 1947 (Norrtälje Högre Lärdoms- och Apologistskola 1847—1859, Norrtälje Lägre Elementarläroverk 1859—1879, Norrtälje Lägre Allmänna Läroverk 1879—1906, Statens Samskola i Norrtälje 1906—1928, Samrealskolan i Norrtälje 1928—1947). Utgiven av sällskapet Norrtäljekamraterna. Norrtälje 1947. 105 s.

Såsom betonats i redaktionskommitténs förord har denna skrift främst kommit till stånd genom läroverksadjunkten P. Martin Lijsings insats, och denne har därigenom på ett förtjänstfullt sätt fortsatt den lokalhistoriska verksamhet som bl. a. burit frukt i den av honom redigerade tidskriften *Hundare och Skeppslag*.

I några inledande kapitel behandlas »Tillkomsten av en lärdomsskola i Norrtälje på 1840-talet» och »Sällskapet Norrtäljekamraterna», men större delen av skriften utgöres av en sammanställning av biografiska notiser om de 2151 personer som varit inskrivna vid läroverket under dess hundraåriga tillvaro. I en tidigare skrift om »Lärdomsskolans uppkomst och utveckling i mellersta Roslagen» (Norrtälje 1937), som även innehåller värdefulla bidrag till kännedomen om den högre undervisningen i Roslagen under 1600-talet, har adjunkt Lijsing tryckt en förteckning över skolans lärjungar 1847—1936, och i föreliggande jubileumsskrift har denna förteckning utvidgats till att omfatta även födelseår, födelseort, faderns namn och yrke och i de allra flesta fallen även vederbörande elevs senare öden och eventuella dödsår. Man får på detta sätt ett tvärsnitt genom det »högre» skiktet av Norrtäljetraktens befolkning och en intressant materialsamling till studiet av ståndscirkulationen i en svensk bygd.

Skriftens värde ökas av korshänvisningar mellan elever, som tillhört samma familj, samt framför allt av ett pålitligt personregister.

Hans Gillingstam.

Ett svenskt konstnärslexikon.

Svenska konstnärer. Biografisk handbok. Malmö 1946. 335 s.

Under krigsåren stegrades konstintresset i vårt land på ett inte enbart glädjande sätt. Alltför ofta tycktes konsten vara en kapitalplacering och ett spekulationsobjekt, och konstsamlingar utan minsta personliga karaktär växte upp som svampar efter regn. En tavla föreföll äga intresse endast ur synpunkten att den kostat »samlaren» så och så mycket och att den efter all mänsklig beräkning borde kosta så

mycket mer inom en inte alltför avlägsen framtid. Naturligtvis har den sortens samlare inte sällan råkat illa ut. De konstverk, som de sålunda köpt, har inte visat tendens att öka sitt värde i den takt, som varit önskvärd. Man har varit omgiven av dåliga rådgivare eller man har rentav blivit lurad av samvetslösa »konsthandlare».

En del av dessa »konstsamlare» har emellertid snart gripits av samlarlidelsen och samtidigt av ett mera oegennyttigt intresse för konst. De har börjat köpa målningar och skulptur som de verkligen tyckt om, utan att drömma drömmar om storslagna inkomster vid en kommande försäljning av konstverken. Men även de har kunnat råka illa ut. Deras konstnärliga smak har inte hunnit kultiveras i takt med deras stegrade intresse. De har känt en stor osäkerhet då det för dem gällt att avgöra vad som är konst och inte konst.

Men det har under dessa sista år också vuxit fram en föga köpstark konstpublik, som inte har någon möjlighet att lägga sig till med någon konstsamling. Dess konstintresse är djupt och äkta men dess kunskaper är fulla av luckor. Många av dessa konstintresserade känner faran av att gå vilse i det alltmörka kaotiska konstlivet.

I alla dessa fall är man lika angelägen om att få så många sakliga uppgifter som möjligt om den konst, som så här fångslat intresset. Påpassliga förläggare ger till den ändan ut konstnärslexikon, där man enligt reklamen skall få de upplysningar man önskar. Just nu har en andra upplaga av Thomæus Konstnärslexikon kommit ut i Malmö. Det visar hur begärligt ett sådant verk är. Spekulanter i konst, okunniga om varje estetisk kvalitet, ser i konstnärslexikonet en utmärkt hjälpreda, då det gäller att avgöra vad som är konst och vad som inte är det. De räknar troskyldigt med att varje utövare av ett konstnärligt hantverk, varje målare, skulptör o. s. v. som finns upptagen i lexikonet, måste vara konstnär och att de ting dessa konstutövare signerat följaktligen måste vara konstverk, väl värda att satsa en slant på. Att de konstnärer som fått stora artiklar böra vara större och alltså mera inbringande än de, som fått nöja sig med några få rader, förefaller dem vara en naturlig sak. Dessa konstspekulanter kommer att bli lurade, om de följer Thomæus' uppslagsbok. Därför äger detta verk ett visserligen ganska irrationellt värde.

För den verkligt konstintresserade men totalt okunnige och alltså ganska lättledde läsaren ställer sig saken mer komplicerad. Thomæus har fyllt sin bok till bristningsgränsen med namn. I sin strävan efter fullständighet tangerar han det löjliga. Få är de konstutövare som råkat undgå hans sökande blick. Med Malmö som utsiktspunkt har han också sitt speciella perspektiv. Med all säkerhet har han lyckats redovisa för samtliga amatörer i Skåne. Troligt är emellertid att det varit svårare uppsåra dilettanter bortom de skånska gränserna, även om antalet dåliga målare, upptagna i lexikonet, är mer än aktningsvärt.

Bland arkitekter har utgivaren tydligen varit osäkrare. Där är fullständigheten inte så absolut. Många finns med, därav en del även för de initierade ganska okända. Men så är i stället många kända arkitekter alldeles bortglömda. Sven Ivar Lind som ritade Sveriges paviljong till Parisexpo 1937 och som i år fått vara Sveriges repre-

sentant på den stora arkitekturutställningen i Paris, söker man förgäves i boken.

När det gällt dispositionen av materialet har utgivaren följt den naturligaste principen: de konsthistoriskt och konstnärligt betydelsefullaste får de omfångsrikaste artiklarna. Men hans uppfattning om de olika konstnärernas värde och betydelse är egendomlig.

Då det gäller konsten före 1875, känner sig utgivaren vandra på fast mark. Där har konsthistorien sagt sitt definitiva ord, mot vilket Thomæus inte önskar eller vågar opponera. När det gäller konstnärerna av i går och i dag saknar han den säkra ledstjärnan. Han måste ta sin tillflykt till sin egen smak och famlar av allt att döma i ett stort mörker. En viss linje kan man kanske urskilja. Han favoriserar de traditionsbundna, de akademiska, de försiktiga, de söta och de »eleganta», ett berömande ord som ofta kommer igen i hans karakteristiker. De djärva och nyskapande är med få undantag ganska kort hållna. Nils Forsberg får 34 rader och Oscar Björck 22, medan Hill får nöja sig med 13 rader, där dessutom hans sjukdomsteckningar fullkomligt förtigs. Siri Derkert, Sigrid Hjertén och Vera Nilsson avfärdas på 8—9 rader, Ragnar Sandberg likaså, medan Einar Nerman lyckats få det dubbla antalet rader. Skulptören Axel Ebbe får 23 rader, Bror Hjort bara 8. Ernst Josephson är sakrosankt, han har fått sina 44 rader. Men Zorn får 87, till glädje för den svenske genomsnittsborgaren, som envisas med att tro att det aldrig funnits en större konstnär, varken förr eller senare. Thomæus ger dessa konstförståsig-påare ytterligare vatten på deras kvarn, då han glatt släpper alla hämningar och deklarerar att »Z. bör utan tvekan räknas till en av alla tiders främsta konstnärer...». Som etsare »nämnes han jämte Rembrandt som en av alla tiders främsta».

I detta sammanhang skulle man kunna diskutera det berättigade i att lämna karakteristiker av konstnärerna. Risker att utgivarens subjektiva omdöme alldeles förvanskar proportionerna är ju tydlig. Överhuvudtaget har Thomæus varit mycket nyckfull då det gällt värdeomdömen. I många fall, där utgivaren troligen inte varit i tillfälle att se konstnärernas verk, har han inskränkt sig till att behandla dem med endast sakliga uppgifter. Men i de fall där konstnärerna är väl kända, finns representerade i landets museer, eller där de tillhör utgivarens bekantskapskrets, har han känt ett starkt behov att klassificera och betygsätta. Den sistnämnda kategorien hör till de gynnade. Annars faller han i allmänhet omdömen, vaga intill betydelselöshet eller kategoriska, med starkt negativ front mot den radikala konsten.

För den stora publiken är alltså denna publikation av ett delvis ganska tvivelaktigt värde. För dem som är mera insatta i de konstnärliga problemen och som förstår att bortse från utgivarens egna reflexioner kan ändå boken tack vare mängden av namn vara till en viss nytta.

Bo Lindwall.

Finska utmärkelsetecken.

E. F. Wrede, *Finlands utmärkelsetecken. En redogörelse för Finlands officiella och halvofficiella utmärkelse- och minnestecken.* Helsingfors 1946. 602 s.

Som författare till ett verk om Finlands ordnar passar baron Wrede som handsken till handen. Hans förhållande till dem är nämligen inte hobbymässigt betonat. Han har, som framgår av boken, vid flera tillfällen aktivt ingripit med statutförslag och andra grundläggande dokument och som ordensskattmästare och medlem av ordenskapitel har han länge på nära håll kunnat följa utvecklingen. Bokens framställning bär också prägeln av den mest intima sakkunskap och intresset hålles under läsningen hela tiden vid makt genom den grundliga förtrolighet, som gör det möjligt för författaren att utöver referaten av bestämmelser och föreskrifter kunna ge förklaringar, antydningar om praxis, jämförelser framåt och bakåt. På detta sättet blir Finlands ordenshistoria en fängslande läsning och för dem, som kan läsa mellan raderna, ger boken ofta utöver sitt egentliga ämne en utmärkt belysning åt vissa sidor av Finlands dramatiska historia under epoken 1918—1920 och tiden efter 1939. Utom de fullt officiella utmärkelserna behandlar Wrede även de halvofficiella och har därvid — man är bara tacksam för det — låtit ramen bli mycket vid samt behandlat allt i belöningsväg, som är tillåtet att bäras till uniform o. s. v. På det sättet har kommit med ett helt florilegium av tecken och medaljer, som framträdde under kampen för »frändefolken» 1918—20 och under världskriget. Men huvudparten av författarens intresse har naturligtvis som sig bör koncentrerats till de tre ordnarna Frihetskorsket, Finlands Vita Ros och Finlands lejon. I slutet av framställningen har författaren ett innehållsrikt och ytterst sakkunnigt och synpunktsrikt kapitel om, hur och när ordnar och medaljer böra bäras.

Ur redaktionell synpunkt är det ytterst litet att invända mot boken. Den viktigaste anmärkningen skulle vara att personregister saknas. Boken innehåller nämligen många personnamn, varav åtskilliga rikssvenska, både i fråga om mer celebra belöningar, för vilka hela listor meddelas, och i fråga om konstnärer etc. Det skulle även kunna invändas att namn ofta meddelas på dem som komponerat medaljbilderna men aldrig för modellörer eller gravörer. Finlands högt stående medaljkonst har även inom belöningsområdet nämligen satt tydliga spår och borde väl ha sin del av äran. En egendomlig detalj kan förtjäna framhållas. Som bekant spelar hakkorsket en framträdande roll i det finska ordensväsendet. Varifrån kommer detta hakkors? Det har ännu inte förflutit 30 år sedan frihetskorsket instiftades $\frac{4}{3}$ 1918 och ändå kan ingen säga varifrån detta senare på annat håll så missbrukade emblem kom dit. Greve Erik v. Rosen, vars till Finland skänkta hakkorsprydda flygplan givit upphov till det finska flygvapnets märke, har meddelat rec., att han för sin del inte tror på ett samband mellan flygplanssymbolen och ordens hakkors utan snarare att Gallén-Kallela, som gjort utkast till orden, tagit bilden ur den finska etnografiska motivkretsen.

Ett par mindre anmärkningar rörande det första partiet av boken, som innehåller en orienterande inledning rörande den allmänna ordenshistorien med speciell utförlighet för Sverige och Ryssland, kan kanske förtjäna att få komma fram. Sålunda är det ej fullt korrekt att den svenska Serafimerorden är den enda orden, som »i vår tid» verkat för sjuka och nödställda. En liknande verksamhet förpliktigades nämligen den bayerska S:t Georgs-orden till enligt statuter av 1871 (se E. v. Destouches, *Der Hausritterorden vom Heiligen Georg*, 1890, s. 54 ff.). Vidare är ej inskrifterna på Fredrikshamns- och Svensk-sundsmedaljerna korrekt återgivna.

N. L. R—n.

Peder Jakobsson Sunnanväder.

Det är ett av den moderna historiska forskningen ganska genomarbetat tidsavsnitt, som Rune Stensson behandlat i sin avhandling *Peder Jakobsson Sunnanväder och maktkampen i Sverige 1504—1527* (Uppsala 1947, 357, (I) s.). Genom att följa den personhistoriska linjen har det emellertid lyckats författaren att avvinna ämnet många nya synpunkter och ställa sammanhangen i tidigare okänd belysning.

Peder Jakobssons liv före 1505 är föga bekant. Om hans härstamning, släkt och studier vet man så gott som ingenting. Namnet Sunnanväder är ett öknamn, måhända uppkommet i samband med herr Peders och mäster Knuts införande som fångar till Stockholm 1526.

Åren 1505—1520 var Peder Jakobsson kansler hos Sturarna. Han innehade ej ämbetet som rikets kansler, vilket bekläddes av biskopen i Strängnäs, utan han får närmast betraktas som en riksföreståndarnas tjänsteman. Ingående redogör Stensson för Peder Jakobssons uppgifter i Sturarnas kansli, hans arbete bakom kulisserna i det politiska maktspelet. Kanslerns styrka låg bl. a. i hans argumenteringsskicklighet, som gjorde honom mycket lämpad då det gällde att propagera för Sturarnas sak. Stort utrymme ägnas åt Peder Jakobssons beskickning till Danzig och Polen 1520.

Det sista avsnittet i avhandlingen behandlar Peder Jakobssons förhållande till Gustav Vasa. Herr Peders maktlystnad och egoism kom i konflikt med konungens kyrkopolitik. Med sin propagandistiska talang kunde Peder ett tag lätt ha blivit farlig för Gustav Vasa, men som Stensson visar stannade det s. k. första dalupproret endast på papperet.

Stenssons arbete, som är försett med personregister, lämnas många nya bidrag till det begynnande 1500-talets personhistoria.

B. Bé

En biografi över Abraham Angermannus.

Ragnar Ohlssons akademiska avhandling *Abraham Angermannus. En biografisk studie* (Lund 1946. XXVIII, 478 s.) har genom sin i många hänseenden nya uppfattning av den märklige ärkebiskopen väckt stor uppmärksamhet. Utförligt recenserar arbetet bl. a. av fakultetsopponenten docenten Sven Ulric Palme såväl i *Kyrkohistorisk årsskrift* som i *Historisk tidskrift*.

Ohlssons avhandling innebär en omvärdering av den tidigare förhärskande uppfattningen av mästare Abraham sådan den bl. a. kom till uttryck i Emil Hildebrands levnadsteckning i Svenskt biografiskt lexikon (1918). Medan t. ex. Hildebrand ansåg, att mästare Abrahams bekanta råfst utfördes »godtyckligt och utan takt», menar Ohlsson, att de vid visitationen utmätta straffen ej varit hårdare än normalt vid denna tid och att ärkebiskopen ej överskridit sina befogenheter vid visitationen. Hildebrand faller likaledes skarpa omdömen om Abraham Angermannus' ställningstagande gentemot hertig Karl 1596 och följande år, under det att Ohlsson ser Abrahams uppträdande som en konsekvens av den åskådning han representerat alltifrån striderna mot Johan III:s liturgi. Hela hans liv var en kamp för kyrkans rätt och frihet, med dessa ord sammanfattar Ohlsson mästare Abrahams verk.

Avhandlingen rymmer många intressanta personhistoriska bidrag. Med stor förtrogenhet rör sig författaren i det myller av präster, ej sällan utrustade med samma både för- och tillnamn, som agerade i det senare 1500-talets kyrkopolitiska strider. Herdaminnesforskningen har åtskilligt att hämta i Ohlssons arbete; användningen därav underlättas genom personregister.

B. Bé

Christoffer Johansson Ekeblad.

Det viktigaste personhistoriska bidraget i Kyrkohistorisk årsskrift 1946 (tr. 1947) är komminister Stig Lindholms biografi över *Överste Christoffer Johansson Ekeblad — en fromhetstyp från 1600-talet* (s. 15—68). Redan rubriken visar, att det icke är som krigare, som den gamle översten (f. 1592, † 1664) främst blivit känd för eftervärlden utan som religiös tidstyp, själv verksam också som författare av andliga dikter m. m. Uppsatsen, grundad på vidlyftigt källstudium i de i Riksarkivet, Kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek kringspridda Ekebladska arkiven, är både intressant och välskriven. Det förvånar emellertid, att förf. bland litteraturen ej anför sin förtjänte föregångare, den bekante Ekebladsforskaren Otto Mannerfelt och särskilt dennes grundläggande redogörelse för »Släkten Ekeblad och dess samlingar på Stola» (PHT 1922), som givetvis varit förf. bekant och där Christoffer Ekeblad behandlas på sex sidor. Därtill begår förf. ett metodiskt fel av en art, som tidigare påpekats i denna tidskrift (jfr PHT 1933, s. 132 f.). Han uppger nämligen (s. 24), att Christoffers far, Anders Hansson (Ekeblad), varit riksråd 1529, under hänvisning till ett brev i Gustaf I:s registratur (6: 57), där utställarna dock uttryckligen betecknas som »rikets råd och män» («Swerigis rikis radh oc men»). En jämförelse med Emil Hildebrands välbekanta och på djup källforskning vilande rådslängd i Svenska riksdagsakter, 1: 2 (s. 830 ff.), visar dock, att flera av de i brevet uppräknade namnen, bland dem Anders Hanssons, alldeles saknas i rådslängden, vilket kunnat vara en varning. I själva verket förhåller det sig så, som K.-E. Löfqvist påpekat i uppsatsen »Rikets råd och män» (HT 1936, s. 406—409), att denna brevformel *alltid* innebär en osäkerhetsmarginal och ingalunda utan vidare kan

tas till intäkt för, att samtliga de i brevet före formeln i fråga uppräknade personerna varit riksråd. Man måste för att konstatera sådant alltid göra en jämförelse med annat källmaterial. Något sådant, visande att Anders Hansson skulle suttit i rikets råd, finnes veterligen icke. När Lindholm om sin notis säger, att »denna viktiga uppgift saknas» i adelns ättartavlor, är det sålunda han som har orätt i sak och ättartavlorna, som ha rätt. Det är vidare egendomligt, att Lindholm betvivlat Ekeblads ungdomstjänst hos Nils Bielke. Det står uttryckligen i Christoffers ena självbiografi (Ekeblad, 1, LUB): »1602 satte min s. far mig till Hr Nils Biälke», i en handskriftsvolym som Lindholm eljest citerar. Lindholms förvåning över, att »släktkänslan» dominerar hos E., då hans systerdotter gör ofrälse girte, är omotiverad; det är självklart, efter tidens allmänna åskådning, att han skulle reagera så.

B. H—d.

En Bellmansbok.

Arvid Stålhane, *En Bellmansbok*. Sthlm 1947. 246, (1) s., 16 pl. bl.

Den naive läsaren identifierar gärna diktaren med hans gestalter och tillägger honom samma egenskaper, som han anser utmärkande för dem. Så har det t. ex. kommit sig, att Bellman med tiden har blivit — en Bellmansfigur. Man skall inte tro, att en sådan uppfattning uteslutande hör hemma i den enklare populärlitteraturen. Reflexer av den kan man finna t. o. m. hos författare som Levertin och Schück. En noggrannare kännedom om Bellmans liv och en finare värdering av hans dikt har emellertid alltmer ökat avståndet mellan den verkliga Bellman och hans av Fredman och Movitz bestämda »fiktionsjag».

Till dem, som tidigt ställde sig kritiska mot den godtagna uppfattningen, hörde Arvid Stålhane. Klarare än litteraturhistorikerna av facket insåg han, hur litet man i själva verket visste både om människan och diktaren. En användbar upplaga saknades. Erdmanns oläsbara monografi och Björkmans idélösa materialsamling med den anspråksfulla titeln »Bellmansforskning» var torftiga surrogat för en biografi. Insikten härom drev Stålhane — då brukskassör vid Surahammars bruk — att ta initiativet till Bellmanssällskapet, som i så hög grad har främjat forskningen om Bellman och hans tid. Alla moderna Bellmansforskare står i skuld till honom för hans viktiga initiativ, och många av dem har honom att tacka för fantasifulla uppslag och faktiska kunskaper från kulturhistoriens vida fält. Själv har han inte gjort sig gällande som författare i den grad som hans utpräglade forskarbegåvning hade gett anledning att vänta. För de initierade har visserligen hans namn varit väl känt, och de uppsatser om Bellman och åtskilliga andra ämnen som han har släppt ut har inte gått spårlöst förbi. Att han nu har samlat de viktigaste av sina uppsatser om Bellman, gagnar både författaren, vars insats hädanefter måste bli rättvisare erkänd, och läsaren, som nu har de på många håll spridda studierna förenade i en vacker bok.

Det finns inte någon av Stålhanes studier, som inte meddelar nya fynd eller intressanta och väsentliga synpunkter i en både underhållande och

vårdad form. Att urvalet också har blivit en tilltalande helhet, beror därpå, att författaren har inriktat sig på Bellmansforskningens personhistoriska sida, vilket ligger bäst till för honom, och att han själv har tagit hand om illustreringen, som är alltför viktig för att enligt gängse förlagsslenträn överlätas åt personer utan vare sig kunskaper eller smak. Det är tyvärr inte så vanligt att som här finna alla bilder riktigt insatta och alla underskrifter korrekta. Som helhet skulle boken ha vunnit på att uppsatserna genomarbetats bättre före tryckningen, så att onödiga upprepningar hade undvikits. Författaren anmärker själv felet i sitt företal, och det är också den enda väsentligare anmärkning som anmälaren anser sig böra komma med. Ett par här omtryckta recensioner når inte heller samma nivå som de rent personhistoriska partierna i boken och kunde ha utgått. En invändning som en eller annan vän av ordning kunde göra gäller de någon gång otillräckliga hänvisningarna (»i sina ännu otryckta memoarer skriver Marianne Ehrenström» och liknande) — men en vanlig läsare störs ju inte härav.

Först i samlingen har ett par biografier över Bellmans farfar och morfar ställts — en utmärkt spelöppning. Det är eget nog de första moderna biografierna över dessa var i sitt slag märkliga män, och tack vare dem får man nu ökad klarhet över Carl Michaels barndomsmiljö och arvsanlag. Liksom i fråga om Lucidor har man ofta felbedömt Bellmans sociala miljö, och liksom i fråga om Franz Berwald har man alltför mycket fäst sig vid det tyska fädernet och alltför litet vid det svenska mödernet. I dessa och andra stycken ger de båda på åtskilliga nya fakta byggda biografierna en god vägledning. Från farfadern Johan Arent tycks Carl Michael i främsta rummet ha ärvt sin rika musikaliska begåvning. Den framstående latinaren och professorn i Uppsala var i flera år diskantist vid hovkapellet och sjöng som elvaåring vid Karl XI:s kröning, han spelade flera instrument och framträdde både som musikteoretiker och tonsättare, bl. a. av koraler i gamla svenska psalmboken. Vad man hittills har vetat om anfaderns liv grundar sig på ett latinskt äminnelse-tal av Johan Upmarck. Det har också här utgjort huvudkällan, men åtskilligt nytt har hämtats från annat håll, och författaren har inte försummat några av de intressanta kultur- och personhistoriska anknytningar, som släkt- och grannskap ger anledning att gå in på. Framställningen har lättats upp genom små välgjorda tavlor i Levertins stil, av den peregrinerande unge lärde bland bouquinisterna på vänstra Seinestranden eller av den fyrtiofemårige professorns pompa funebris i Uppsala domkyrka en vinterkväll under det stränga Poltavaåret 1709. Vid det tillfället var skaldens fader endast två år, hans farbror, konsuln i Cadix, tre och en syster fyra. De tre fader- och moderlösa syskonen togs om hand av mormodern, änkeassessorskan Daurer, och den Daurerska malmgården på Söder blev det burgna borgarhem där både lagman Johan Arndt Bellman och hans son Carl Michael växte upp.

»När Bellman som barn skulle besöka sina morföräldrar, behövde han bara springa snett över Maria kyrkogård genom den lindallé, som än i dag har samma sträckning. Morfadern var nämligen kyrkoherde i Maria, och gossens föräldrahem vid Björngårdsbrunnsgatan låg mitt för västra porten i kyrkogårdsmuren, varifrån allén gick rakt ned mot

Hornsgatan och den nordöstra portalen, vid vilket det präktiga kyrkoherdebostället låg med flyglar, stall och uthus.» Genom denna inledning, som är ett vackert prov på vilken åskådlighet som kan vinnas enbart genom den största precision, låter oss författaren ta ginaste vägen in i nästa ämne. Också porträttet av Michael Hermonius, bergsmanssonen från Furbo i Dalarna, som via ett rektorat i Västerås och en komministratur i Storkyrkoförsamlingen blev kyrkoherde i Maria, är välgjort. Dess största intresse ligger i redogörelsen för Hermonius' förhållande till pietismen och den därmed sammanhängande frågan om pietismen i Bellmans föräldrahem. Det visas här hur ett obestyrkt påstående av Peter Wieselgren genom att ofta upprepas så småningom nått rang och heder av sanning och endast motsagts av en enda forskare, nämligen Ivar Simonsson, som dock aldrig hann lägga fram de bevis som Stålhanen nu lämnar. Att lagman Bellmans hem skulle ha öppnats för konventiklar, är i och för sig osannolikt. Hur orimligt det är att de pietister som med största hårdhet hade förföljts av kyrkoherde Hermonius skulle ha erhållit en fristad i hans egen dotters hem, framgår nu otvetydigt. Ett motskäl, som till att börja med tycktes hota Stålhanes bevisföring, kom i dagen först med upptäckten av originalmanuskriptet till Bellmans Levernesbeskrivning. Man fick nämligen där veta att Bellmans lärare inte bar det f. ö. okända namnet Kulström utan det så mycket mera kända Rutström. Dennes namn nämns i förbigående på annat ställe i boken, men författaren ger sig inte in på den intresseväckande frågan om den *senare* så verksamme pietistens förhållande till Bellman — den som önskar svar på den hänvisas till Olof Byströms kommentar till den förra året utgivna nya upplagan av Levernesbeskrivningen.

Barnet i Bellmans liv och dikt heter en annan av bokens uppsatser. Där framhålls alltför litet beaktade sidor hos den hemkäre bohemskaalden, som hade så mycket sinne för det omedelbara och barnsliga och som så ofta visade sin kärlek till egna och andras barn. En uppsats om Bellmans »Svenska dräkt» har en del att säga om skaldens rojalistiska sinnelag, som också kom till synes i hans klädvanor, men ännu mer om ankans pietet mot den döde och därigenom indirekt om människan och husfadern Bellman. I två andra uppsatser presenteras två helt okända kretsar där Bellman umgåtts — man undrar hur han räckte till för alla sina vänner och deras anhöriga. Den ena av dem handlar om fru Märta Helena von Schnell, född Reenstierna, i vars lantgård på Årsta i den för Bellman välkända Brännkyrka socken han flitigt umgicks. Det är Stålhanes förtjänst att fru Helenas dagbok, detta märkliga dokument, har uppmärksamrats av den kulturhistoriska forskningen och nu också börjat utges på ett förebildligt sätt. Han har här tack vare intima anteckningar av dagboksförfattarinnans hand kunnat teckna en tydligare bild av skaldens sista år, den förödmjukande bysättningen, hans sjukdom, död och begravning. I den andra uppsatsen har Fredmans 22. epistel, den om kejsaren i Kina, fått en överraskande belysning genom att sättas i samband med den store skeppsbyggmästaren Chapman. Det tycks mig obestridligt att det är till honom överskriftens »Till the Nybyggare (i handskrifterna t. o. m. Nybegynnare) på Gröna Lund» riktas. I det ännu kvarstående s. k. Apotekshuset i Djurgårdsstaden finns väggmålningar som måste

ha inspirerat epistelns utan kännedom om dem obegripliga ord om den skönhet som kastar sina pärlor i »frusande floder». Pärlorna — en symbol för havets rikedomar — kastas ur ett ymnighetshorn av en vattennymf på den målning i Chapmans sal som framställer vattnets element. Genom Stålhanes häpnadsväckande bildminne och kombinationsförmåga har inte bara ett epistelställe vunnit i begriplighet, ännu viktigare är att vi för första gången har liksom fått vara med vid en epistels tillkomst. Bellmans förtrollande chinoiserie är ingen sannskyldig epistel utan en tillfällighetsdikt vid en festlig samvaro, som med några lätta tillägg har förvandlats till en epistel. Jag vet inte om herrar litteraturhistoriker har insett vilka konsekvenser denna upptäckt innebär för bedömandet av hela Fredmansdiktningen.

Till slut vill jag framhålla den givande studien om Bellmansporträtt, ett välkommet bidrag till vår sparsamma ikonografiska litteratur. Här genomgås kritiskt de många framställningarna i bild av skaldens yttre, som enligt vad som påpekas, nästan alla tillkommit mellan hans 40. och 50. år. Det är den på nyheter rikaste studien i boken. Här görs rent hus med ett flertal »Bellmansporträtt» som brukar spöka i litteraturen, en miniatyr av Hall, en teckning av C. F. von Breda och två Martinporträtt, varav det ena tidigare har visats vara en kopia av B. Wilsons porträtt av Garrick. Det andras autenticitet har först här betvivlats: det är ett av de mest kända och det enda där man ser modellens ögon. Detta vackra porträtt kan hädanefter icke längre godtas som porträtt av Bellman, detta på grund av markanta avvikelser i ansiktsdragen och med hänsyn till att den ovanliga varianten av svenska dräkten aldrig kan ha burits av honom. Kraffts och Sergels klassiska porträtt, de olika målningarna och teckningarna av Hilleström m. fl. beskrivs med den skolade kulturhistorikerns sakkännedom. En ovan skribent skulle här ofelbart ha ramlat i ett flertal fallgropar. Precisare dateringar lämnas, och porträtten sätts i relation till Bellmans diktning och liv. Ett par hittills aldrig ens nämnda profiler, som tecknats 1787 av Pehr Hörberg, avbildas, men författaren har glömt att meddela något som helst om dem.

Arvid Stålhane är utan tvivel rätte mannen att skriva den populära biografi över Carl Michael Bellman, som alltså är ett fromt önskemål. Han har inte gjort det, men vi får vara tacksamma för att den Bellmansbok som han har samlat sig till ger så många goda bidrag till denna kommande bok, som äntligen skall låta oss se mannen bakom verket.

Nils Afzelius.

Carl Fredrik Ehrensvärd.

»Vilken förtrollande tidsålder trots alla skuggor, vilken värmande tro på människans naturliga godhet, hennes dygd och nästan obegränsade möjligheter till självutveckling om hon begagnar den rätta upplysningens himlastege. Vilken trotsig individualism, med kraft till resning också där den hugger fel, vilken optimistisk förvisning om samhällets vilja och förmåga att i allas intresse befordra jagmänniskans rätt och fördel.» Med denna otvivelaktigt lika drastiskt formulerade som

träffande karakteristik av det slutande sjuttonhundratalet inleder den finländska docenten, fru Lolo Krusius Ahrenberg en brett upplagd biografi över den i vår historiska och personhistoriska litteratur ganska litet uppmärksammade konungamördaren friherre Carl Fredrik Ehrensvärd (*Tyrannmördaren C. F. Ehrensvärd*. Sthlm, Geber, 1947, 487 s.).

Ehuru C. F. Ehrensvärd på grund av ett hårt öde, kom att spela en jämförelsevis obetydlig roll i samtiden — han ägde egentligen en betydande duglighet och hade i likhet med de flesta av sin ätt ett mycket gott huvud — blev han under sin levnad invecklad i åtskilliga intressanta sammanhang och det är främst som medaktör i dessa en biografi över honom har sitt raison d'être. I enlighet med familjens traditioner ägnade sig Ehrensvärd åt officersyrket och nådde graden av löjtnant vid artilleriet innan katastrofen stoppade en lovande bana. Redan som helt liten hade han av sin morfar, den beryktade hattchefen greve Fredrik Gyllenborg placerats som page vid änkedrottningens hov, en omständighet, som säkerligen kom att bidra till hans mot Gustav III fientliga inställning. Under inflytande av tidens frihetsläror, genom vänskapsförbindelser och den »elaka esprit», som rådde vid artilleriet kom Ehrensvärd mer och mer ut på oppositionens radikalaste flygel och i de kritiska marsdagarna 1792 knöts han av sin beundrade chef C. P. Lilliehorn i det Pechlinska nätet. Ehrensvärd var emellertid den mest oskyldiga av de dömda konungamördarna. Han var mycket bristfälligt orienterad om vad som skulle inträffa på maskeradnatten och hans enda uppgift var att vara närvarande och för Pechlin rapportera vad som skedde. Otvivelaktigt hade han i likhet med de flesta andra i konspirationen invecklade alldeles sluppit undan, om han inte på ett ganska sent stadium av polisundersökningen förräts av Lilliehorn. Dödsdom och benådning följde med formuleringen att: »genast ifrån ett förolämpat fäderneslands gränser avföras utan minsta hopp att dit någonsin mera få återkomma.»

För Ehrensvärd började nu en exil, som varade i 23 år. Sitt fosterland återsåg han aldrig. Från Hamburg, »Europas politiska observatorium», spanade han efter möjligheten att skapa en ny tillvaro — närmast till hands låg en officerstjänst i franska armén. Men septembermorden och den rasande händelseutvecklingen stäckte hans planer. I ett synnerligen intressant kapitel uppehåller sig författarinnan vid de politiska och litterära kretsar, i vilka Ehrensvärd umgicks under sin Hamburgtid. Här samlades åtskilliga av de oroliga och rotlösa existenser, på vilka tiden var så rik, till exempel Anjalamännen Glansenstierna och J. A. Jägerhorn, ständigt ömt vårdande sina ryska ekonomiska intressen och redo till nya krafttag för att skilja Finland från moderlandet. Särskilt fängslar porträttet av den spekulative och intrigante svenske kommissionssekreteraren i Hamburg Carl Fredrik Nordenskiöld, stamfader för en tysk gren av sin ätt.

Genom förmedling av sin gode vän, den berömde danske författaren K. L. Rahbek kom Ehrensvärd att 1798 definitivt bosätta sig på Själland och nu börjar den mest skiftesrika perioden i hans växlande liv. Gyllembourg, vilket namn Ehrensvärd under en resa i Frankrike och efter modern anlagt, hade med sitt lätta angenäma och intelligenta väsen ingen

svårighet att göra sig gällande i den liberala krets i Köpenhamn, vars främsta namn voro Rahbek och P. A. Heiberg. Hans vistelse i Danmark betraktades emellertid från svensk sida med ovilja, Gustaf IV Adolf glömde icke, och ansträngningar gjordes för att söka omintetgöra Gyllembourgs planer till bosättning vid det »förolämpade fosterlandets» gräns.

Emellertid inträffade snart för Gyllembourg en händelse, som både blev hans lycka och en ny katastrof. Efter greve A. P. Bernstorffs upplysta och för Danmark välsignelsebringande regim hade den inre politiken hårdnat och ett resultat av den nu inskränkta tryckfriheten blev ett åtal mot Heiberg, som ledde till dennes landsförvisning. Ungefär samtidigt förälskade sig Gyllembourg och Heibergs betydligt yngre hustru, den intagande och begåvade Thomasine Buntzen, i varandra. Skilsmässan från Heiberg väckte skandal och äktenskapet med Thomasine kom största delen av Gyllembourgs danska vänkrets att i avsky vända honom ryggen. Gyllembourg-Ehrenswards dåliga ekonomi var beständig. Hans svenska släktingar, med vilka han alltid stod i god förbindelse, hjälpte honom att med visserligen höga inteckningar förvärva ett jordbruk på Själland. Men lyckan var emot honom, trots hans driftighet och flit växte lånen, branden av de välförsäkrade ekonomibyggnaderna på gården gav dock en tillfällig lättnad. Bättre lycka hade han i sitt lantbrukstekniska skriftställer, vilket två gånger ledde till det Kgl. danske Landhusholdningsselskabs guldmedalj.¹ I de för Norden kritiska åren under 1800-talets första decennium deltog Gyllembourg med liv och lust i politiken. Hans ledande tanke var Skandinavians förenig under Fredrik VI och sina åsikter utvecklade han under det svenska olycksåret i skriften »Strödda anmärkningar öfver Sveriges ställning sommaren 1808». I ansenliga mängder sändes skriften i små ballonger öfver till skånska sidan, där fältmarskalken Toll hade all möda att stoppa denna nya form av propaganda. Om Ehrensward som politiker icke var så lyckad nådde han emellertid större ekonomisk framgång med sitt jordbruk, genom dansk naturalisation 1813 var han i viss mån socialt rehabiliterad och kunde med tillförsikt se framtiden an, då han 1815 lades i en mänskligt att döma förtidig grav.

Dessa äro de yttre konturerna i doktor Krusius-Ahrenbergs på omfattande arkivstudier grundade biografi. Tyngdpunkten i författarinnans framställning ligger i en bred undersökning av det ideologiska underlaget för konungamordet 1792. Med skarp blick för nyanser synas vars och ens bevekelsegrunder och delaktighet i dådet. Säkerligen når hon här så långt det är möjligt att komma och hennes studie har ett betydande idéhistoriskt intresse. En annan förtjänst är den säkerhet med vilken författarinnan tecknar de miljöer i vilka Gyllembourg-Ehrensward var verksam och hon analyserar skickligt det politiska tänkandet kring förra sekelskiftet. Som kännare av tiden står doktor Krusius-Ahrenberg avgjort i främsta ledet och hennes inlevelse är icke att ta miste på, därom bära de inledningsvis citerade orden vittne.

¹ Denna sida av G:s verksamhet har författarinnan ytterligare behandlat i uppsatsen »Carl Fredrik Gyllembourg-Ehrensward som dansk lantbruksekonom». Svenska litteratursällskapets historiska och litteraturhistoriska studier 23. Helsingfors 1947.

När författarinnan högt som idéhistoriker, imponerar emellertid hennes grepp på det mänskligt-psykologiska problemet i Ehrensvärds tillvaro mindre, och de agerande personerna te sig stundom tämligen blodlösa. Dispositionen av det ibland överväldigande rikhaltiga materialet har också vållat svårigheter. Stilen är ganska tung, en bidragande orsak härtill är författarinnans för övrigt förtjänstfulla sätt att inarbeta sin dokumentation i texten. Dessa anmärkningar väga emellertid lätt mot arbetets stora och betydande förtjänster, vilka göra det till ett förnämligt bidrag till vår kännedom om en intressant och skiftesrik epok.

W. O—g.

Carl David Skogman.

En till Stockholms stads sparbanks 125-årsjubileum 1946 planerad minnesskrift har ännu icke kunnat fullföljas. Den skall enligt den ursprungliga planen omfatta bl. a. en serie biografier över ledande män i institutionens historia. En av dessa biografier föreligger redan i form av ett förhandsseparat; det är en uppsats över det »svenska sparbanksväsendets organisator», *Carl David Skogman*, författad av lektor *Per Gudmund Andreen* (Sthlm 1947. II, 98 s.). Verkets karaktär har naturligtvis hindrat författaren från att här komma med en mera omfattande undersökning av Skogmans personlighet och mäktiga livsverk, som skulle fylla ett tomrum i den personhistoriska litteraturen för 1800-talet; ett sådant arbete kan också väntas bli ett betydande bidrag till kännedomen om tidens politiska och ekonomiska utveckling. Redan föreliggande framställning är emellertid tillräcklig för att väcka intresset för en fortsatt bearbetning av ämnet från Andreens sida, och redan detta utkast grundar sig på studier i ett omfattande arkivmaterial. Skriften var uppsatt redan våren 1946, varför författaren — som han själv påpekar — icke kunnat taga hänsyn till docenten *Nils Nilsson-Stjernqvists* intressanta granskning av vissa delar av Skogmans verksamhet, publicerad i skilda sammanhang 1946. Denne författare lämnar en viktig belysning av ett väsentligt problem men föregriper på intet sätt en mera omfattande undersökning.

Andreens uppsats har — i motsats till många andra framställningar i liknande minnesskrifter — fått behålla den värdade vetenskapliga framställningsformen med en instruktiv dokumentering; man noterar samtidigt med tillfredsställelse författarens skolade stil och redaktionens omsorgsfulla illustrationsurval. Redan detta parti av minnesskriften utgör ett nytt bevis på de svenska sparbankernas kulturella strävanden.

U. W.

Adolph Georg Oxehufvud.

Axel Paulin, Oxehufvud — en svensk viking. Sthlm 1947, 319 (1) s.

Oxehufvudska expeditionen med briggen *Oscar* var en händelse, som väckte stort uppseende i 1840-talets Sverige. *Adolph Georg Oxehufvud*, en svensk sjöofficer, adjutant hos dåvarande kronprinsen *Oscar* (seder-

mera Oscar I), intelligent, god sjöman, initiativrik och språkkunnig, åtog sig (visserligen emot ersättning) att på sitt fartyg medtaga ett 30-tal unga män för att utbilda dem till sjömän, ev. blivande befäl på handelsfartyg. Han hade som så många andra bland sina kamrater bland sjöofficerarna under den dåvarande förfallsperioden för örlogsflottan fått tjänstledighet för att utöva sitt yrke inom handelsmarinen och tack vare sin obestridliga duglighet redan vid unga år blivit befälhavare. Genom sina förbindelser inom handelsvärlden lyckades han förvärva och befrakta briggen Oscar (om c:a 375 tons) och ämnade nu gå i fraktfart med sjömansskola ombord.

Att expeditionen slutade med ett storartat fiasko och försäljning av fartyget i Argentina samt att Oxehufvud efter erhållet avsked från svenska flottan bosatte sig i Uruguay och att eleverna skickades hem till Sverige torde även vara allmänt bekant liksom att en massa ovederhäftiga rykten om deras lidanden kommo i svang i vårt land, berättelser, som väl ännu till en del levea.

Minister Paulin, som i många år varit i diplomatisk tjänst i Sydamerika, har efter sitt avskedstagande använt sin lediga tid till att skildra denna expedition. Han har trängt in i de av expeditionen närmast berörda ländernas, särskilt republikerna Argentinas och Uruguays historia och med denna som bakgrund utreder han Oxehufvuds expedition och dess olycksöde.

Oxehufvud synes ha varit en ganska komplicerad natur. Oerhört optimistisk i ekonomiska ting och ganska skrupellös, då det gällde att ernå några fördelar samt föga noga med sanningen — knappast tilltalande egenskaper hos en ledare och utbildare av unga sjömän — hade han icke förberett och planlagt expeditionen så väl som hans braskande annonser i tidningarna gjorde gällande. Paulin vill i sin bok understrika att Oxehufvud hade otur i sina företag. Ja, det kan nog medges, men hans ekonomiska lättsinne och slarv hade nog minst lika mycket att betyda för det slutliga misslyckandet av expeditionen, som oturen i början av densamma. Därtill kommer O:s ovan påtalade olämplighet som uppfostrare och chef.

Författaren framhåller med rätta att O., tvärtemot vad rykten och berättelser, härrörande från 1840-talet, vilja hävda, till fullt honorerat alla sina ekonomiska förbindelser (med undantag av sin skuld till sin släkting baron Bonde) och att han efter försäljningen av Oscar gjorde fullt hederlig avräkning med besättning och elever och ordentligt sörjde för deras hemresa. I detta fall synes han hava blivit fullt rehabiliterad även om han på grund av diverse andra förhållanden knappast skulle ha blivit så särdeles hälsad välkommen bland släkt och kamrater i Sverige, om han återkommit hit.

Det kan kanske synas som överord att kalla Oxehufvud en »svensk viking». Vikingarna voro, enligt vad nutida forskare tro sig kunna påstå, ett slags hybrider av sjökrigare eller sjörövare och fredliga handelsmän, men Oxehufvud var väl i sin yrkesutövning endast handelsman — som sjökrigare synes han icke ha utmärkt sig, även om hans Oscar var försedd med både kanoner och andra vapen och så småningom blev örlogsfartyg i den argentiska amiralen Brown's flotta. Men Oxehufvud gick i land!

En svensk pionär i handelsförbindelserna med Sydamerika var han dock — även om han får dela denna ära med flera landsmän, som hade bättre »tur» och solidare egenskaper som underlag för sina affärer.

Hur som helst, författaren har åstadkommit en mycket läsvärd och intressant bok om tider och förhållanden för c:a 100 år sedan i en världsdel, om vilken vi på den tiden visste mycket litet, men som senare visat sig ha så oerhörda utvecklingsmöjligheter.

Namnregister och korta biografier över Oscars besättning och elever samt över en del framstående sydamerikanska dåtida politici fullständiga boken.

Den på omslagets framsida befintliga kartskissen borde kanske ha kompletterats med en något större karta i texten.

Gustaf W:son Lilliehöök.

Edvard Brändström.

Generallöjtnant Pontus Reuterswärd har i många avseenden varit ägnad att skriva sin morbrors, Edvard Brändströms, biografi (P o n t u s R e u t e r s w ä r d, *Generallöjtnanten och envoyén Edvard Brändström. Svenskt sändebud i Ryssland 1906—1920*. Sthlm 1947. 206, (1) s. 7 pl. bl.). Författaren har icke blott kunnat stödja sig på släktskap och yrkesgemenskap utan även på att ha sett B. dels som sin egen regementschef, dels som kollega i kommunalt arbete, bådadera i Linköping. Resultatet har också blivit en i många avseenden intressant bok, som verkligen i sin ärlighet och frihet från intensivare litterär bearbetning ger en fängslande bild av en högst betydande personlighet. Störst intresse tilldrar sig väl dock det parti, som skildrar B. som svenskt sändebud i Ryssland under en ovanligt lång och skickelsediger ministerperiod. Utan tvekan kommer B. att i de svensk-ryska relationernas historia räknas till märkesmännen, och hans ämbetsförvaltning torde höra till de goda bevisen för hur betydande insatser, som inom utrikesförvaltningen kunna göras av icke yrkesmän (B. hade dock tidigare tjänstgjort även som militärattaché i S:t Petersburg). Reuterswärd har haft den stora förmånen att även kunna disponera ett värdefullt, tidigare ej utnyttjat material, om vilket man i en och annan punkt hade velat veta mera. Till författarens förfogande ha stått minnesanteckningar från Brändströms ungdom, nedskrivna av Elsa Brändström på faderns diktamen (s. 7), anteckningar av denne själv från vissa politiska förhandlingar (s. 53), i varje fall delar av hans korrespondens (passim) och till slut Petersburgslegationens rapporter och skrivelser 1906—18. För det sistnämnda avsnittet har författaren visserligen en god personlig miljökönnedom, förvärvat under besök i Petersburg, men naturligtvis inte en förstahandskönnedom om händelseförloppet, varför det sistnämnda materialet kommit att spela en stor roll för framställningen. Här kan man ur personhistorisk synpunkt möjligen beklaga, att Reuterswärds skildring i så hög grad koncentrerat sig på den ryska politiken under ifrågavarande tid, men ur allmänna synpunkter är detta värt allt erkännande. Ett tragiskt inslag i B:s ministertid, anklagelserna mot legationen att på ett eller annat sätt ha varit

engagerad i en stor valutasmugglingshistoria, har också fått en vidlyftig skildring, men här är det biografiska intresset mera klart. Författarens strävan efter objektivitet vid tecknandet av den tydliga högt beundrade morbroderns bild är i och för sig värt allt erkännande, men man kan beklaga, att detta i en viss grad undertryckt Reuterswårds personliga intryck. I stället har författaren med stor energi uppsparat och sammanfört uttalanden om Brändström och hans livsverk av andra sagesmän, vilka dock ofta alls ej haft möjlighet till samma inblick som systersonen och kollegan.

U. W.

Harriet Löwenhjem.

Elsa Björkman-Goldschmidt, *Harriet Löwenhjem*. Sthlm, P. A. Norstedt & Söner, 1947. 8:o. 369 s., ill. Häft. kr. 15: —.

I en av de tidigare upplagorna av Harriet Löwenhjems Dikter gav hennes numera bortgångne kusin hovrättsrådet Christer Mörner en första biografisk orientering om författarinnan och tecknarinnan. Dubbelepitetet är nödvändigt, ty Harriet L. är i så måtto en efterföljerska till Carl August Ehrensvård, att hos båda orden och bilder ömsesidigt betinga varandra och icke alltid kunna helt förstås var för sig. Originalitet är också ett gemensamt drag för dem båda, ty alla »påverkningar» till trots äro de särföreteelser i svensk kultur.

Harriet Löwenhjem utgick från en aristokratisk miljö, där samtidigt det religiösa inslaget var starkt märkbart. Den, som vill studera Lars Österlins arbete »Stockholmsväckelsen kring Lord Radstock» (1947), skall lätt förstå sammanhanget, även om andra orsaker också kunna framdragas. Modern, född Dickson, var dotter till läkaren Charles D., vars filantropiska anda vilade på kristlig grund. Den omständigheten, att ej blott miljön utan också arvsanlagen hos Harriet L. visade liknande sammansättning — en ung människas livshunger, en aristokrats exklusiva esteticism (även ådagalagd i teckningen »Frestelser: hummer, ostron, vin, cigaretter») och en genom lidande alltmer fördjupad människosjälens törst efter vatten från djupa källsprång — gjorde hennes livsproblem svårt men hennes liv och gärning så mycket rikare.

Elsa Björkman-Goldschmidt, som var Harriets skolkamrat och vän, har givit en välbalanserad, psykologiskt trolig och mycket intressant, på en gång taktfull och sanningskär teckning av hennes korta levnad. Hon dog av lungtuberkulos vid 31 års ålder 1918 på Romanäs sanatorium. Utmärkt är i första hand redogörelsen för barnets och flickans lekar och lekvärld. Det är mycket sällsynt, åtminstone i svensk memoar- och biografisk litteratur, med väldokumenterade och ingående skildringar av dylikt. Anmälaren kan ej peka på någon annan modern parallell än Hedvig af Petersens' med orätt bortglömda lilla bok »Ett barns litterära memoarer» (1917). Kammarherre Crispin Löwenhjem, Harriets bror, har lämnat verkligt värdefulla bidrag till teckningen av deras gemensamma fantasivärld, ur vilken så mycket av Harriets senare produktion vuxit fram både i fråga om lyrik, konstnärlig gestaltning, humor och ironi. Den bästa källa Elsa Björkman-Goldschmidt haft att ösa ur är emeller-

tid Harriets egna illustrerade dagböcker. Den biografiska bild, som stiger upp ur dessa, är sällsynt fängslande, samtidigt som det miljöhistoriska har egenvärde. På en gång överraskande och begripligt och samtidigt mycket förklarande är Harriets intensiva intresse för Sören Kierkegaard. Hon hade särskilda förutsättningar för att anamma de kvicka aforismerna av den intellektuelle estetikern och enslingen i Köpenhamn, hos vilken den djupa oron över förhållandet till livets väsentligheter aldrig miste sin starka, manande stämma. Den överlägsna, spirituella ironin saknas verkligen inte hos Harriet heller: »Jag läser nu åter Tusen och 1 natt. Ett tag blef det mig för mycket erotik och lyckans gunstlingar, hvar-
dan jag stack emellan med isländska sagor, där det mer går ut på, att man skall vara af god familj och slå ihjäl hvarann». Det chockerande hör till Harriets både natur och metod, såväl i lyriken som i teckningarna och dagböckerna. I »shocken» ligger maningsropet: Hör på! Även en lyriker som Hjalmar Gullberg använder ju medvetet t. ex. det rent vardagliga såsom chock för att få folk att lystra.

När sjukdomen till döds kom för Harriet Löwenhjem, blev det stilla kring hennes i yttre hänseende alltmer begränsade värld. Icke på en gång — så snabbt kunde hon ej släppa ungdomens livs- och trotsbegär. Men småningom och obehagligt kommer det. Allt vad dagböcker och brev berätta, gör slutet så mycket mer gripande. Osökt stiga hennes ord upp i minnet: »Jag vet, i sal'n där ute någon sitter, Han bidar också, blek och mörk och stillsam. Jag känner dig, fastän din dräkt är villsam, Men namnet ditt jag icke nämna gitter». Tills hennes liv och gärning ebba ut i de oförglömliga, sublima slutdikterna »Är jag intill döden trött» och »Tag mig. — Håll mig. — Smek mig sakta. Famna mig varligt en liten stund».

Det är mycket Kierkegaardskt, när Harriet säger: »Aldrig skall den breda hopen Kunna höra ångestropen Från en ensam mänskösjal». Men varken hennes store danske föregångare eller hon själv kommer någonsin att sakna den intima lyssnarkretsen av »enkelte», till vilka Sören Kierkegaard ville tala och som även den unga, för oss alltid unga Harriet Löwenhjem i sitt inre vetat, att hon hade.

Bengt Hildebrand.

Släkten von Friedrichs.

Vår släkthistoriska litteratur har genom apotekaren med. dr och fil. lic. Oscar von Friedrichs' *Släkten von Friedrichs från omkring 1500* (Lund 1947, 171 s., 1 pl.-bl., 4 stamtavlor) riktats med ett bidrag, som utmärkes av ett vederhäftigt forskningsarbete och ett sobert utförande.

Ännu för 40 år sedan, då författaren började sina släktforskningar, visste man om släkten von Friedrichs' ursprung blott att medlemmar därav omkring år 1800 flyttat från Stralsund till Kristianstad. Det har nu lyckats författaren — bl. a. genom samarbete med en representant för ättens tyska gren, den ännu levande, 85-årige generalmajoren Hans von Friedrichs — att utreda släktens ursprung alltifrån medeltidens slut.

Arbetet har utförts med utnyttjande av ett omfattande otryckt och tryckt material. Källförteckningen uppfyller måhända ej en modern kritisk historikers krav på exakthet och korrekthet men lämnar en god uppfattning om författarens förtrogenhet med källor och litteratur.

Släkten von Friedrichs härstammar från Riga, och det är i denna stads borgerliga miljö man återfinner de äldsta generationerna. Drottning Kristina bekräftade den 8 oktober 1650 adelskap för tre bröder Diedrich, Caspar och Jacob Friedrichs samt för deras fränder Frans och Diedrich Friedrichs. Den i adelsbrevet förekommande formen Fridrichser, som vållat författaren huvudbry, är i själva verket en svensk pluralis av familjenamnet. Släkten introducerades aldrig på riddarhuset. Av de nämnda släktmedlammarna tillhörde de tre bröderna jämte Frans vad författaren kallar den första släktlinjen, som utdog under 1700-talet i Livland.

Den andra släktlinjen, till vilken de i Sverige och Tyskland levande grenarna höra, härstammar från den ovannämnda Diedrich Friedrichs; dennes släktskap med den första linjen är tillfullo bestyrkt, men det har ej lyckats författaren att närmare klarlägga hur frändskapen gestaltade sig. Denna andra släktlinje lämnade i början av 1700-talet sitt baltiska hemland och överflyttade till Stralsund; släkten förblev alltså inom det svenska väldet.

I Stralsund bodde i början av 1800-talet två bröder Erik Gustaf och Malcum Herman von Friedrichs, bägge officerare. Den förstnämnde avled 1807, och hans änka och barn lämnade samma år Stralsund för att bosätta sig i Kristianstad; från dem härstamma de svenska släktmedlammarna. Den andre brodern blev stamfader för den tyska grenen.

I släktboken upptagas även bärare av namnet Friedrichs utan känt samband med ifrågakvarande släkten. Likaledes presenteras korta anteckningar om några befreundade släkter, nämligen von Ulenbrock, Bänhop, Johnsson (från Slätthög i Kronobergs län, av vilken släkt medlemmar kalla sig Jungner), Schneider, Hammar (från Gammelstorp i Blekinge). Stähle (från Norrköping), Brandting och Fornander.

Arbetet är försett med personregister.

B. Bé

Släkten Grape.

F. d. sekreteraren i generalpoststyrelsen Ernst Grape har utgivit en bok om *Den gamla släkten Grape* (Uppsala 1947, 126 s.). Man kan måhända hysa någon undran över titelformuleringen, i ovisshet om vad förf. menar med den *gamla* släkten. I en inledning besvarar han själv frågan, i det att han framhåller, att Grape-namnet burits och bäres av många personer, som icke tillhöra hans egen släkt. Rörande dennas ålder hava ingående undersökningar gjorts i syfte att föra ätteledningen tillbaka från den bryggare Arent Grape, som var bosatt i Lybeck i senare hälften av 1500-talet, och vilken räknas som den svenska släktens stamfader. Därvid hava påträffats många medeltida bärare av namnet, vilka haft sin verksamhet i och omkring nämnda stad, utan att dock något kunnat framdragas, som styrkt deras skyldskap med nu ifrågakvarande

släkt. Ett borgerligt vapen, i vilket förekommer »i vitt fält tre röda blommor, som växa upp ur en gul gryta (Grapen)» skall hava varit anbragt på en i det lybska bryggarskråets hus tidigare förvärvat men numera förlorad tavla, som antages hava skänkts dit av den ovannämnde bryggaren, och liknande sinnebilder med några varianter hava påträffats i samband med andra Grapar, vilka levde redan på 1300-talet. Att på dylika grunder uppbygga någon ätteledning skulle dock, såsom förf. mycket riktigt framhåller, giva mycket otillförlitliga resultat.

Arent Grapes likanämnde sonson överflyttade till Sverige och fick burskap som köpman i Stockholm 1639. Förf. ägnar honom ett särskilt kapitel, som innehåller en utförlig biografisk teckning av den ganska märkliga mannens liv. Han fick 1646 kungligt privilegium att bearbeta ett nyupptäckt malmfält i Norrbotten och byggde det första järnbruket i dessa trakter. Företagets svårigheter vållade, att han måste söka finansiellt stöd hos de bekanta bröderna Momma-Reenstierna, tillsammans med vilka han 1652 bildade ett bolag, vari han själv fick tills vidare behålla en tredjedel, som några år därefter minskade med hälften. De tvister mellan bolagsmännen, som icke kunde undvikas, slutade till sist med en uppgörelse (1680), varigenom Grape fick avstå det hela till sina mäktiga förläggare, men därvid fick behålla ett hemman i Över-Torneå socken och en årlig reventy i järn. Denna utveckling av affärerna ger dock ingalunda en uttömmande bild av Grapes verksamhet. Denne hade tydligen icke blott äran att vara den förste pionjären för industrien i den avlägsna orten, där han även under den första bolagstiden hade att som förvaltare bära det närmaste ansvaret för företagets skötsel. Han hade också uppenbarligen i hög grad överhetens förtroende och utsågs, då han småningom drog sig tillbaka från bruksledningen, 1667 till kronofogde i Kemi och Torne lappmarker, i vilket ämbete han för övrigt successivt efterträdades av två söner. Men han hade dessförinnan, något som förf. ej meddelar, allt ifrån 1648 intagit en liknande ställning som krono-arendator i Torneå och Kalix socknar och fick på detta sätt en laglig tillgång till därifrån härflytande skattepersedlar (inkl. dagsverken) vilket bör hava varit honom till nytta för bruksdriften. Han kvarstod också på denna post ända till sin utnämning som kronofogde (ehuru från 1653 med Mommarne som medintressenter) och kom sålunda att under en ovanligt lång tid utöva den administrativa myndigheten inom ett vidsträckt område. Det är ovedersägligt, att Grapes insatser göra honom förtjänt att framdragas ur sin relativa obemärkthet.

Arent Grape d. y. (f. 1612; d. 1686) hade icke mindre än fjorton barn. En son slog sig ned på faderns hemman i Över-Torneå, och från två av dennes söner stamma grenar av släkten (i boken betecknade B—C), som dels kvarblivit i bondestånd, dels emigrerat. Som en kuriositet kan påpekas, att förkärleken för patriarknamnen Abraham, Isak och Jakob, som talrikt förekomma bland ättlingarna, tydligen härrör från familjen Momma, vars äldre medlemmar bära dessa för dem karakteristiska namn. En tredje son studerade emellertid till präst, och han blev stamfader för den s. k. A-grenen, till vilken hört och höra många bemärkta män, såsom t. ex. författaren till vår sällsyntaste prästmatrikel eller »Minne rörande prästerskapet i lappmarksförsamlingarne inom Hernösands

stift» (1853) och Uppsala universitetsbiblioteks nyligen avgångne högtförtjante chef. Redogörelsen för denna släktgren, som fyller större delen av boken, företer en rätt egendomlig uppställning, om vars ändamålsenlighet förf. själv yttrar sig med en viss tveksamhet. Den upptager nämligen icke som vanligt i tabellform endast manliga descendenter utan även dotterbarn och i förekommande fall också dessas avkomlingar. I själva verket ger härigenom boken långt mer än vad dess titel utlovar. Metoden kan diskuteras, eftersom klarheten och översiktligheten lider av tillvägagångssättet. Men en väsentlig del av olägenheterna elimineras därigenom att ett särskilt register över de »i arbetet omnämnda släkter, befryndade med den gamla släkten Grape» underlättar uppsökandet i texten av vederbörande familjer. Det säger något, att detta register upptager över 500 namn! Tacknämligt är, att de egentliga genealogierna innehålla endast vanliga data och icke belastas med ovidkommande utväxter. I en fyllig avdelning »Notiser» äro sammanförda sådana biografiska underrättelser, som lämpligen ej fått rum under de olika tabellerna, och på detta sätt sörjes bäst för denna art av meddelanden.

Arbetet saknar porträtt men är försett med några illustrationer, bl. a. det ovannämnda vapnet.

Aqut.

Släkten Wernstedt.

Christopher Freiherr von Warnstedt, *Kurze Geschichte und ältere Genealogie des Geschlechts von Warnstedt*. Sonderdruck aus dem »Herold» für Geschlechter-, Wappen- und Siegelkunde, Band 3; Heft 3/4, 1943. Verlag für Sippenforschung und Wappenkunde C. A. Starke in Görlitz 1943.¹ 50 s. 4:o.

Christopher von Warnstedt, *Brandenburgisk adel med svensk anknytning. 1. Ätterna von Königsmarck, Möerner, von Warnstedt*. Föreningens för släktforskning skrifter 1: 1. Lund 1947. 8:o. 152 s. Ill.

Ovanstående arbeten grunda sig på en mycket omfattande forskning i tryckt och otryckt material. En fullständig granskning är därför orimlig, så mycket mera som källhänvisningarna i »Brandenburgisk adel» äro mycket summariska. Jag får därför i huvudsak inskränka mig till behandlingen av släkten von Warnstedts eller Wernstedts äldre historia, vilken jag tidigare i korthet berört i min 1929 utgivna biografi över »Ståthållaren Christoffer Wernstedt 1542—1627» och därvid kommit till andra resultat än von W.

Släkten var, när den säkra släktledningen omkring 1500 börjar, delad i tvenne grenar, båda bosatta i Prignitz i Brandenburg, den ena på Königsberg och Fretzdorf, vilka innehades såsom förstahandslän av biskopen av Havelberg, den andra på Triglitz, ett andrahandslän under »die Edlen Gänse» zu Putlitz. Jag har gjort gällande (s. 14 f), att släkten i sin helhet ursprungligen och sedermera Triglitzgrenen tillhörde »den på öppna landet boende [i förhållande till de 'schlossgesessene' släkterna] fattigare lantadeln», och att endast Fretzdorfgrenen efter förläningen av

¹ Genealogien skulle fortsatts i »Adeliges Taschenbuch» 1943, vilken emellertid på grund av kriget ej utkommit.

slottet eller borgen Fretzdorf 1439 kom att räknas till den högre kategori av den brandenburgska (obetitlade) adeln, som benämnts »schlossgessesen». Von W. anser däremot, att släkten redan före förvärvet av Fretzdorf hörde till de mera betydande adelssläkterna i landet, och att den i sin helhet var upptagen bland de »schlossgessesene» släkterna. Det torde hava en viss betydelse, att saken utredes, så att ingen felaktig, svårutrotbar litterär tradition måtte uppstå.¹

Von W. vill till en början göra gällande (Kurze Gesch., s. 141 f), att de första bärarna av släktnamnet von Warnstedt, Heinrich och Heinrich juvenis de Warnstede, vilka uppträdde i Thüringen redan 1205 — huruvida de tillhörde släkten måste lämnas därhän —, voro »Edle», d. v. s. tillhörde den ursprungliga, fria sachsiska adeln, som själv ägde sina gods. Von W. stöder sig härvid på att medvittnena i den urkund, där de båda von W. första och enda gången nämnas, skulle varit »eine Reihe benachbarten Edlen». Går man till urkunden, befinnes det, att de båda von Warnstedt stå efter en ministerial, d. v. s. medlem av den vid sidan av de ädla framväxande tjänste- eller länsadeln. Då de ädla emellertid alltid upptagas före ministerialerna, följer därav, att de båda von Warnstedt icke voro ädla, och att von W:s påstående om motsatsen är ohållbart.² Härmed kan även den uppgift om en dynastsläkt von Warnstedt, som intagits i ett antal senare årgångar av adelskalendern, avskrivas.³

Såsom bevis för den medeltida släkten von Warnstedts i Prignitz stora betydelse även före förvärvet av borgen Fretzdorf anför von W. (Kurze Gesch., s. 146), att just detta förvärv mer än något annat visade, att släkten då sedan länge hört till de mera betydande adelssläkterna i landet, en ställning, som genom förvärvet av borgen ytterligare underströks. Det bevarade källmaterialet synes icke giva en sådan bild,⁴ och det synes olämpligt att frånga den i förläningsbrevet (Cod. dipl. brandenb. I, II, s. 310) lämnade motiveringen för förläningen: »vieler Dienste willen». Warnstedtarnas tjänst såsom biskopliga fogdar vid 1300-talets slut och 1400-talets början är väl belagd i samtida material och utgör en naturlig förklaring till Fretzdorfgränens uppsving under 1400-talet.

¹ I inledningen till »Handlingar i den Warnstedt-Wernstedtska namnfrågan» (Fören. för släktforsk. skrifter 3, tr. 1947) ansluter sig utg. professor emeritus Wilh. Wernstedt till von W:s åsikt.

² Urkundenbuch des Hochstiftes Halberstadt, herausg. von G. Schmidt (Publicationen aus den K. Preussischen Staatsarchiven, 17, tr. 1883), nr 428. — Det första vittnet var en greve, alltså en ädling, det andra kännetecknas i annat sammanhang såsom ädling (nr 426, 470 och 584). Det tredje vittnet var byföreståndare och säkert ministerial (nr 512 och 537 samt del 2, nr 174 och 1315). Det femte vittnet nämnes, uttryckligen 11 gånger som ministerial (nr 338, 339, 362, 364, 372, 375, 382, 383, 386, 387, 390, 391, 393, 398, 402, 421, 425, 445, 447, 462, 469, 508, 567, 584, 602, 607, 610, 627, 641, 645, 650, och 652). De båda von Warnstedt kommo som nr 8 och 9. — Ej heller den 1240 uppträdande kaniken Henricus de Warnstede, vilken von W. räknar till de ädla (Kurze Gesch., s. 142; Brandenb. adel, s. 96 ff), nämnes i källan såsom »nobilis». Se härom Cod. dipl. Quedlinburgensis, utg. av A. ab Erath, I, s. 169 (1764).

Angående betydelsen av begreppen »Edler», »Dynast» och »Ministerial» se Eug. Haberkorn och Jos. Friedr. Wallach, Hilfswörterbuch für Historiker (1935).

⁴ Författaren lägger vid sin argumentering stor vikt vid dokumentsvitnenas placering. Att ingå på denna fråga skulle erfordra vidlyftiga undersökningar om medvittnenas ställning, vilka jag icke har tillfälle att utföra.

Förf:s gissning om släktens stora betydelse tidigare torde för övrigt i och för sig få anses mindre sannolik. Det är nämligen föga troligt, att en av de »mera betydande» adelssläkterna i landet icke skulle lämnat tydligare spår efter sig i det omfångsrika material, som redovisas i det av Riedel utgivna brandenburgska diplomatariet. Förf. drager (Kurze Gesch., s. 144) även slutsatser ur förstört material: storleken av släktens direkt biskopliga förlänningar i Wittstockstrakten (om vilka vi börja få kunskap först på 1400-talet, och som i sin helhet icke äro kända förrän omkring 1500) skulle bevisa, att Warnstedtarna därstädes »schon sehr lange ansässig waren. Diese und andere Umstände, vor allem, dass wir heute nur noch 33 Originalurkunden des bischöflich havelburgischen Archivs besitzen, haben den Verfasser zu der Ansicht gebracht, dass die im Lande Wittstock angesessenen Warnstedts den Hauptstamm des Geschlechtes darstellen.» Förf. menar väl, att bevis härför skulle stått att finna i det (dock ej så fullständigt som förf. antyder)¹ förstörda arkivet. Att åberopa källor, om vars innehåll man ingenting vet, måste dock vara oriktigt.

Såsom bevis för sin åsikt, att båda släktgrenarna till 1571 hade gemensam arvsrätt i varandras län, åberopar von W. särskilt (Kurze Gesch., s. 157 f), att »der noch vorhandene Rest einer das gesamte Geschlecht betreffenden Notiz über einen Belehnungspakt [des Bischofs von Havelberg] aus der Zeit um 1475 spricht von den 'Broder und Vedderen in sampden Lenhen sitten' und 'mede de sampte Hant holt'». Citatet kan tyvärr svårigen vara tillämpligt för ändamålet, enär det här naturligtvis endast kan vara fråga om de biskopliga förstahandslänen Fretzdorf och Königsberg, ej om andrahandslänet Triglitz. Vidare befinnas Warnstedtarna på Königsberg och Fretzdorf 1504 hava gemensam arvsrätt i varandras län.² Den logiska slutsatsen härav bliver, att den förste innehavaren av Fretzdorf, vilken jämte sina söner erhöi borgen 1439, även bör hava innehaft Königsberg, och att de 1504 uppräknade innehavarna av Königsberg och Fretzdorf böra härstamma från honom. Von W. ansluter sig icke till detta naturliga betraktelsesätt. Han delar Fretzdorfgrenen i tvenne grenar, Königsbergsgrenen och Fretzdorfgrenen, varigenom länsregistrets av 1504 ofrånkomliga uppgift om den gemensamma arvsrätten i båda godsens och den därav följande slutsatsen om nära släktskap mellan familjerna på Königsberg och på Fretzdorf ställes på huvudet. Då Warnstedtarna på Triglitz icke angivas meddelaktiga i förläningen av Königsberg och Fretzdorf 1504, är det orimligt att antaga, att de skulle vara underförstådda. Att Warnstedtarna på dessa senare gods å andra sidan skulle varit av herrarna till Putlitz medbelånade i Triglitz, finnes, så vitt jag kunnat finna, ingenstädes uttalat. Förutsättningen härför skulle varit, antingen att Fretzdorflinjen utgrenats ur Triglitzlinjen, eller också att herrarna till Putlitz medgivit en gemensam arvsrätt. Häröfver veta vi emellertid ingenting

¹ Gottfrid Wentz, Das Bistum Havelberg (Germania sacra, I: 2, 1933), s. 10 ff

² Utdrag ur biskopens av Havelberg länsregister 1503 ff.: »Engelke und Thomas [zu Königsberg], Gebroder, hebben sampt eren Veddern Warnstede von Vrestorp disse nagescreuenen Guder entfangen: dat Dorp Konigisberge, Kackstorp [Christdorf] und Vrethstorp ...» (Cod. dipl. brandenb., I: xxv, s. 107).

alls. Påståendet, att länsgemenskap mellan Fretzdorf- och Triglitzgrenarna funnits vid medeltidens utgång, är följaktligen endast ett löst antagande, som delvis är bevisligen oriktigt. Huru det förhöll sig med den gemensamma arvsrätten mellan 1506 och 1571 är jag ej i tillfälle undersöka, när jag icke har tillgång till de återopade källorna, som utgöras av det brandenburgsk-preussiska länskansliets ottryckta akter. Omkring 1713 skall emellertid detta hava uttalat, att de båda släktgrenarna icke voro »einerlei geschlechts» och aldrig haft länsgemenskap. Von W. underkänner detta yttrande (Kurze Gesch., s. 158) med förklaringen, att det säkert icke vore avgivet i god tro utan för att säkra den dåvarande ägaren av Fretzdorf från möjligheten för Triglitzgrenen att genom »Erbkauf» återbörda godset. Att på så lösa grunder underkänna ett sakkunnigt ämbetsverks under tjänstemannaansvar avgivna yttrande måste dock vara metodiskt felaktigt.

På någon gemensam arvsrätt tyder ej heller den brandenburgska kansliordningen av år 1577,¹ vilken (liksom även en av länsssekreteraren 1612 uppgjord förteckning)² såsom »schlossgesessene» av släkten upp-tager endast »alle Warnstedten zu Königsberg». Att Fretzdorfarna ej nämnas i sammanhanget är fullt riktigt. Linjen var nu utdöd och Königsbergarna hade ärvt Fretzdorf. Då Warnstedtarna på Triglitz ej äro nämnda, kan man omöjligen sluta annat än, att de tillhörde lågadeln. Under förutsättning att tillhöra en fordom schlossgesessenen släkt — de schlossgesessenes företrädesställning upphörde 1662 — hava emellertid senare släktmedlemmar i Tyskland och nu förf. gjort anspråk på friherretiteln. Enligt vad som upplysts, skulle dessa anspråk även formellt kunna grundas på en av konungen av Hannover omkring 1830 utfärdad kabinetsorder, enligt vilken »der Beweis des schlossgesessenen Adels ist der Beweis des Freyherrnstandes». Den fiktiva eller verkliga rätten att föra friherretitel hänger emellertid för den svenska grenens del först och främst på, om en Jürgen till Königsberg är identisk med en Jürgen till Triglitz.³

¹ Cod. dipl. brandenb., suppl., s. 191.

² Ad. Fr. Riedel, Von dem Unterschiede zwischen den beschlossenen und den unbeschlossenen Geschlechtern der Brandenburgischen Ritterschaft (i Märkische Forschungen, 1, 1841), s. 278. Jfr Brandenb. adel, s. 47.

³ Såsom ett i och för sig avgörande bevis för att familjen Triglitz I (om denna, se den närmast följande texten) skulle vara schlossgesessen anför von W. (Brandenb. adel, s. 126), att hertigen av Mecklenburg sänt funktionärer att biträda vid ett arvskifte inom familjen 1588. Enligt min uppfattning säger detta ingenting mera, än att familjen Triglitz I hade goda förbindelser med hertigen av Mecklenburg, i vilkens land den även hade jordbesittningar. Även om det är riktigt att furstarna »även för minsta angelägenheter» rörande de fåtaliga schlossgesessene släkterna måste skicka ut kommissioner, bör det observeras, att det ej var landsherrn, kurfursten av Brandenburg, som skickade funktionärerna till Triglitz. Omständigheten säger följaktligen ingenting om familjen Triglitz I ställning i Brandenburg, där den hade sin stadigvarande hemvist.

Att någon medlem av den svenska linjen fört friherrekrona före von Warnstedt (a. a. s. 149) är mig obekant. Det enda ställe, där denna krona mig veterligen i Sverige förekommer tillsammans med släktens vapen, är en antavla i kopparstick för Mätta Ribbing (vilken släkt ju såsom tillhörande forna riddarklassen som bekant för friherrlig krona), gift 110 Wernstedt, 210 Blixencron. Kopparsticket är utfört 1704, då hennes förste man Christoffer Wernstedt, vars vapen är försett med den friherrliga kronan, varit död i 27 år och hon själv i 3 år.

När von W. delar Fretzdorf-grenen i tvenne, Königsbergsgrenen och Fretzdorf-grenen, räknar han till den förra även den familj på Triglitz, från vilken den svenska linjen härstammar (Triglitz I, medan den andra benämnes Triglitz II). Han stöder sig härvid på en namnlighet (Kurze Gesch., s. 147). En Jürgen på Königsberg levde 1499 och 1506.¹ Von W. antager, att denne Jürgen på Königsberg är identisk med en Jürgen, vilken nämnes i senare andrahandskällor såsom levande omkring 1540 och såsom far till Melchior på Triglitz (vilken i sin tur var fader till stamfadern för den svenska linjen Christoffer, † 1627).² Såsom förklaring till Jürgens överflyttning från Königsberg till Fretzdorf angives »Erbkauf», vilket emellertid torde förutsätta, att Triglitz I (om nu Triglitz redan var delat i tvenne »Rittersitze») dessförinnan sålts till någon oskyld, varav dock intet spår finns.³ Att såsom von W. gjort endast på namnligheten sammanslå de båda Jürgen, av vilka den ene förövrigt ju endast förekommer i andrahandskällor, är med anspråk på bindande eller sannolik bevisning naturligtvis otillåtet. Utöver detta fel i filiationen för von W. den säkra släktledningen ett å två led längre tillbaka i tiden än källorna tillåta (Kurze Gesch., s. 166, 183).⁴

Genomgående pressar alltså von W. källorna över bristningsgränsen, uppåt eller nedåt, allt efter behag. Ytterligare några exempel härpå må anföras.

Von W. kallar sålunda en del av släktens medeltida medlemmar biskopliga (havelbergska) råd (Kurze Gesch., s. 146; Brandenb. adel, s. 101). Ämbetet eller titeln förekommer emellertid varken i urkunderna eller i de anförda bearbetningarna. Biskopens råd voro hans prelater,⁵ och denna värdighet innehade ej de till biskopliga råd av författaren upphöjda personerna. »Oft haben die verschiedenen Linien der von Warnstedt ihrem Vaterlande höchste Staatsbeamte gestellt» (Kurze Gesch., s. 163). Hårtill räknar alltså förf. geheimeråd, landshövdingar, hovmarskalkar och hovstallmästare, ty högre ställningar synas släktmedlemmarna ej hava beklätt (s. 162). Olämpligt och irriterande är förf:s bruk att över-

¹ Förteckning på läntagare, vilka hyllade kurfurst Joakim och markgreve Albrekt 1499 och 1500 (Cod. dipl. brandenb., 3: 2, s. 438). Det otryckta länsregistret för 1506 är anført i en av biblioteksrådet dr phil. Wilh. Polthier gjord, tyvärr otryckt sammanfattning av släktens äldre historia, vilken utmärker sig för en mönstergill källbehandling och även stått till von W:s förfogande. Länsregistret 1506 citeras även i Kurze Gesch., s. 147.

² V. Herold, Die brandenburgischen Kirchenvisitationsbescheide, I: 1, s. 233 f. (1931). v. Eichstedt, Landbuch, s. 24.

³ I »Brandenburgisk adel etc.» uppger förf. (s. 100), att en del av Triglitz skulle varit direktlän av biskopen av Havelberg (väl Triglitz I) och den andra delen andrahandslän, men anför icke källan.

⁴ Cod. dipl. Brandenb. I: 1, s. 254, 418, 499, 1: II, s. 285 f., 301 ff., 310, 313 ff., 339, 373, 475, 502, 1: III, s. 307 f., 446, 1: IV, s. 40, 77, 148, 400, 1: VII, s. 88 f., 446, 1: XII, s. 468, 1: XIII, s. 105, 1: XXV, s. 107, 153, 2: IV, s. 38 ff., 51, 173, 2: VI, s. 251, 3: II, s. 438, 446, 449, Suppl.-bandet, s. 480, jfr personreg. och G. St. A. Berlin-Dahlem, Rep. 78, Kop. 31, f. 106 (anf. av dr Polthier och av von W.). Urk.-Buch d. St. Lübeck, 8, s. 235.

⁵ Se vidare Ad. Friedr. Riedel, Bemerkungen über die kirchlichen Verhältnisse der Prignitz, s. 218 (i Cod. dipl. Brandenb., 1: II, och Dens., Das Bistum Havelberg (ibid.), s. 429. — Förläningen av Fretzdorf 1439 skedde visserligen »nach Rade unnes Rades unde getruwen Mannen» (ibid., s. 310). Om härmed menas ett världsligt råd, bör det hava bestått av för tillfället rådfrågade personer, ej av ständiga råd.

sätta samtida titlar och namn med förutsatt identiska moderna (se särsk. Brandenb. adel, s. 7). Han kallar sålunda de havelbergiska fogdarna von Warnstedt ståthållare, vilket knappast kan vara detsamma som fogde.

Såsom ovan visats förlorade de obetitlade »schlossgesessene» släkterna i Brandenburg, Fretzdorf-Königsbergsgrenen av vår släkt inräknad, sin företrädesställning under 1600-talets senare del. Numera (Kurze Gesch., s. 164) »gehören sie [die von Warnstedt] nur in Schweden durch amtliche Übertragung einer höheren Adelsklasse an, und zwar durch die dort 1778 geschehene Erhebung in die Ritterklasse». I den tillhörande fotnoten medger författaren visserligen, att »die Ritterklasse wurde zwar 1810 als besondere Klasse im Oberhaus des Reichstags abgeschafft und die Glieder zur Klasse der 'Edelleute' (Knappen) überführt» men »mit unveränderten Prädikaten und Rangverhältnissen. Letztere Klasse wird seitdem 'Ritter und Edelleute' genannt.» Trots att författaren medger, att riddarklassen ånyo avskaffades 1810, vill han sålunda göra gällande, att ätten alltjämt skulle tillhöra »einer höheren Adelsklasse», vilken nämnes dock icke. Gällande riddarhusordning känner emellertid endast till grevliga, friherrliga och adliga ätter samt kommandörsätter — vilka tillsammans bilda »Ritter und Edelleute» (Ridderskapet och adeln). — men alldeles inga klasser.¹ Indelningen i klasser har, det jag kan finna, principiellt intet med titulatur och rang att göra. Titulaturen fastställdes genom ett ännu gällande kungl. brev av den 28/4 1762 för alla obetitlade adelsmän, såväl av dåvarande forna riddar- som svenneklatterna, till »välboren». Rangerna reglerades vid introduktionen. Adliga ätten nr 78 Wernstedt, eller, som den numera enligt riddarhusdirektionens beslut 11/10 1946 benämnes i uppropsslistan, »von Warnstedt, (von) Wernstedt», sitter följaktligen, där den 1625 placerades. Förf. har sålunda rätt i att titulatur och rang blevo oförändrade 1810, men innebörden härav är icke den, vartill hans formulering synes vilja suggerera läsaren.

Beträffande namnformen (von) Wernstedt säger förf. först (Kurze Gesch., s. 150), att ingen familjemedlem veterligen skrivit sig så före 1869, men tillfogar utan källhänvisningar i tillägg och rättelser (s. 185): »Es liess sich doch ferner feststellen, dass 3 oder 4 männliche Geschlechtsglieder sich ausnahmsweise 'Wernstedt' (ohne von) schon in 17. u. 18. Jahrh. geschrieben haben. Es handelt sich dabei um solche Glieder, die wegen ihrer Taten sich einen schlechten Ruf erworben hatten, so z. B. der wegen Unterschlagungen entlassene Landeshauptman 'Melcher Wernstedt' († 1655) [om vilken tidigare (Kurze Gesch., s. 149) sagts, att han 1643 råkade »in einen heftigen Streit mit der Regierung, der nach einem dramatischen Höhepunkt damit endete, dass er, nur 41 Jahre alt, als Protest sein Amt niederlegte und sich auf seine Güter zurückzog] und der Major 'Melchior Wernstedt' († 1739), der als Befehlshaber in Roslagen zur Zeit der russischen Verheerungen der schwedischen Ostküste [1719], bereits schon bei dem Gerücht über die Ankunft des Feindes, seinen Posten verliess und mit Frau und Kindern, ins Landesinnere flüchtete.

¹ Kommandörsätterna vunno, då klassindelningen 1778 återupprättades, inträde i riddarklassen på grund av förtjänst, medan adliga ätten Wernstedt m. fl. fördes dit endast och allenast på den grund, att de hade låga nummer. Hade ätten introducerats efter 1682, hade den alls icke kommit med.

(Nur seine engen verwandtschaftlichen Beziehungen im Reichsrat retteten ihn vor schweren Strafen).» — Verkligheten beträffande landshövdingen var den, att han visserligen 1642 utsattes för anmärkningar för bristande övervakning av underlydande räkenskapsförare och uppbördsmän men trött på den besvärliga tjänsten i den avlägsna landsändan själv begärde avsked, vilket efter uppskov beviljades 1643.¹ — Med majorens påstådda fanflykt förhåller det sig så, att hans befäl i skärgården upphört redan 1715, och att han 1719 i enlighet med myndigheternas uppmaning till befolkningen att evakuera kustområdet såsom privatman satte sig och sin egendom i säkerhet.² Någon anledning för W:s påstådda gynnare i riksrådet att ingripa fanns icke.

Majorens son, som även skrev sig Wernstedt och von Wernstedt, kunde enligt förf. ej förvalta sin egendom och »endete sein Leben völlig verarmt» (Kurze Gesch., s. 149). I verkligheten visade arvskiftet efter honom en behållning av inemot 27,000 daler silvermynt, en icke obetydlig summa vid denna tid.³ Hans söner måste till en början »gegen die drohende Not kämpfen und die Töchter konnten nur verhältnissmässig unbedeutende Ehen eingehen» (den ena äktade en major och den andra en ryttmästare). Den äldste sonen, som ändrade sitt namn till von Warnstedt, lyckades det emellertid »die alte Stellung des Geschlechts aufrecht zu halten». Han avancerade till överstelöjtnant vid ett kavalleriregemente och skall enl. von W. genom sitt gifte (med en friherrinna) hava förskaffat sina barn ett icke obetydligt arv.

Ovanstående har i huvudsak refererat till »Kurze Geschichte etc.». Av den i »Brandenburgisk adel etc.» intagna historiken över släkten framgår, att förf. i det stora hela dittills ingenting lärt och ingenting glömt. På de magra och, som ovan visats, för övrigt feltydda notiserna om Warnstedtarna i Thüringen 1205 och 1240 (ovan s. 105), om vilkas samhörighet med släkten man dessutom alls intet vet, jämte det faktum, att släkten i Prignitz omkring 1400 befinnes tillhöra det havelbergska biskopstiftets tjänste- och länsadel, uppbygger förf. en skildring, huru de »fria herrarna» zu Warnstedt för att ej sjunka ned bland de världsliga herrarnas tjänste- och länsadel tidigt övergingo till den quedinburgska stiftsadeln och därifrån eller direkt till den »furstbiskopliga» havelbergska. I verkligheten veta vi dock härom intet med någon grad av sannolikhet. — Von W. kallar »Brandenburgisk adel etc.» ett försök att skriva genealogi populärt »utan att i allt för hög grad eftersätta de vetenskapliga kraven». Vad författaren menar härmed, är ej riktigt klart. Det kan dock framhållas, att det första vetenskapliga kravet, kravet på saklighet, ej alls får eftersättas i en, som det väl här är fråga om, populärvetenskaplig framställning.

¹ Se härom Svenska riksrådets protokoll, 9 o. 10 (1902 ff) och Kammarkollegiets protokoll, 3 (1941) samt Wernstedts brev till kammarkollegiet 1642 och 1643 (särskilt ²⁰/₁₁, 1642, ²⁶/₁₁, 1643). Kammarkollegiets protokoll ⁷/₁₁, ²⁰/₁₁, ¹⁸/₁₁, 1643 och dettas skrivelser till Wernstedt 1642—1643, KA. RR 1642—1644 lämna inga upplysningar i frågan.

² Kommissionens för undersökning av försvaret 1719 protokoll ²⁷/₂ och ¹¹/₂, 1725. RA.

³ Arvskiftet ²⁰/₁₁, 1784 efter Abraham Lago v. Wernstedt, hos major G. L. von Wernstedt. Jfr bouppt. ²⁶/₁₁, 1781 i Göta hovr. arkiv. I de angivna 27.000 dalerna silvermynt är ankans fordran i sterbhuset (för vad hon fört i boet), 8.333 daler, inräknad.

Av det anförda torde framgå, att von W:s arbeten i granskade delar äro fulla av vantolkningar och lösa antaganden, vilket gör att man måste känna osäkerhet inför framställningen i dess helhet. Det räcker icke med ett stort kunskapsförråd. För att med framgång kunna använda det fordras att behärska den historiska metodiken. Man måste kunna bedöma källornas olika värde och skilja mellan vad som är säkert, sannolikt, möjligt och oriktigt (jfr PHT, 1947, s. 59 ff). Härutinnan brister det för von W. Förfädraglädje och förfädrasorg synas hava bidragit att föra honom på avvägar. För min del kan jag icke finna mig hava anledning att frångå den allmänna uppfattning om släktens äldre historia och genealogi, som jag givit uttryck åt i mitt arbete om stamfadern för den svenska linjen.

F. Wernstedt.

Adjunkten vid Högre allmänna läroverket i Motala, teol. och fil. kand. Josef Teodor Eriksson har på eget förlag i en starkt begränsad upplaga utgivit en historik över sina förfäder, *En släkthronika från Sevede och Tuna län* (Vimmerby 1946. 224 s., 1 antavla). Författaren har med andra ord givit sig in på det vanskliga företaget att skriva svensk allmogegenealogi tillbaks till 1700-talets början på så sätt att han själv blir utgångspunkten. I det rika materialet av amatörfoton och annat spelar författaren också en dominerande roll med flera bilder av sig själv. Boken uppges emellertid främst ha kommit till för att stärka förälsbandsbanden inom de befryndade familjerna.

Bibliotekarien vid Kungl. biblioteket, fil. dr Harald Bohrn har i en liten elegant utstyrd skrift, *Parfumerie Antoinette W. Nording. En kortfattad skiss i anledning av dess 100-årsjubileum* (Sthlm 1947. 48 s.) tecknat en känd stockholmsfirmas historia inför sekelminnet av dess begynnelse; en viss tvekan synes råda om grundläggningsåret var 1846 eller 1847. Företaget bär sin upphovsmans namn. Hon var dotter till kryddkramhandlaren Carl Wilhelm Fahlcrantz, en yrkesbroder till hennes make, Johan Christian Nording. Firman har förblivit i familjens ägo, men trots detta är det bevarade källmaterialet rätt tunt. Författaren har emellertid förstått att få fram en rad miljöbilder med god tidsfärg och med biblioteksmannens ambition gjort studier i den lukt-historiska litteraturen. Illustrationsmaterialet är välvalt; det störs blott av ett tryckeritekniskt missöde å kartan s. 6. Märkligt nog har man inte kunnat uppbringa ett porträtt av Antoinette Nording.

Personhistorisk tidskriftsrevy.

(När ej annat anges, avses årgång 1947).

Blekingeboken: Sven Grauers, Johannishusfideikommissets tillkomst (amiralgeneralen greve Hans Wachtmeister, grevinnan Sophia Lovisa Wachtmeister, f. von Ascheberg); Fredrik Neumeyer, Chapmans Skärvä; Axel Lindqvist, Amalia von Helvig på färd genom Blekinge år 1814.

Bonniers litterära magasin: Gustaf Hellström, Alfred Nobel. Direktörstal vid Svenska akademiens högtidssammankomst den 20 december 1946; Pär Lagerkvist, Esaias Tegnér, Tal i Svenska akademien med anledning av 100-årsminnet av hans död; Walter A. Berendsohn, Några brev till Strindberg (Anton Stuxberg, Otto Borchsenius, Vilhelm Carlheim-Gyllensköld, Hjalmar Branting);

Dædalus: Rune G:son Kjellander, J. E. Eriksson. En bortglömd konstruktör och industriman; Gösta Bodman, Klippans superfosfatfabrik (C. Fredrik Waern); Arvid Odencrantz, Höganäs och Kullen år 1806 (Thor August Odencrantz).

Fataburen: Gösta von Schoultz, Folklivsskildringar i gamla läkarrapporter (Simon Landeberg, Carl Magnus Blom, A. B. Sommelius); Laura Stridsberg, Visen Lewin död.

Från Gästrikland: Sixten Strömbom, Ett okänt Gustav II Adolfsporträtt; Nils Gösta Sandblad, Märtha Tynell, en målarinna från sekelskiftet.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok: Arvid Kindberg, Halmstads riksdagsmän i borgarståndet; Bengt Ekström, Georg Bismarck som domare; Ludvig Kollberg, En halmstadssläkt (Kollberg) och halmstadsminnen.

Historisk tidskrift: E. L. Birck, Gustaf Mauritz Armfelts ryska negotiationer under Anjalatiden; Bertil Boëthius, Erik Gustaf Geijer; Nils Ahnlund, Historikern Geijer. Ett anförande på minnesdagen; Gottfrid Carlsson, Till Margareta Dumes biografi; Torvald Höjer, Gustaf Löwenhjelm och Carl XIV Johans litterära propaganda i Frankrike; Gunnar Bolin, Karl XI:s almanackor. Ett meddelande.

Hyllén Cavallius-föreningen, Årsbok: Martin Sjöstrand, En teater-såsong (i Växjö) på 1840-talet (rådmannen B. G. Wittlock, handlanden Magnus Areschoug m. fl.).

Jämten 1947: S. P. Svedin, En härjedalsk pionär i Amerika. Självbiografi. Med inledning av Einår Granberg; Per Nilsson-Tanner, Hembygdens hävdetecknare. Några ord om Levi Johansson och hans forskar- och författargärning; F. A. Flemström, Carl Fredrik Engström. En pionär på folkundervisningens område i Ragunda.

Jämtlands biblioteks årsskrift: Bertil Hasselberg, Hovdsjö-släkten. *Kalmar läns fornminnesförening. Meddelanden*: Erik Kjellberg, Jan Brandes, på Skälsebo. En holländsk prost som småländsk jordbrukare.

Karolinska förbundets årsbok: Ragnar Josephson, Karl XI och Karl XII som esteter; Alf Åberg, Erik Dahlbergh och planerna på Landskronas befästande 1679—1680.

Kyrkohistorisk årsskrift 1946, utg. av G. Westin (tr. 1947): G. Holmgren, När försvann det gamla S:t Eriks skrin; G. Arén & S. Petri, De svenska församlingarnas i Nordamerika anslutning till den anglikanska kyrkan 1736—1786 (många notiser om prästerna i f. d. Nya Sverige); T. Levén, Om Erik Benzelius den äldres och Henrik Benzelius' insatser i konfessionens historia; Brev från L. P. Esbjörn 1840—1850, utg. av G. Westin; Lars Levi Læstadius' brev till Peter Wieselgren, utg. av E. Bäcksbäck; Stig Lindholm, Överste Christoffer Johansson Ekeblad — en fromhetstyp från 1600-talet (jfr ovan s. 90 f.).

Kyrkohistorisk årsskrift 1947: Gottfrid Carlsson, Jungfru Marie psaltares brödraskap i Sverige. En studie i senmedeltida fromhetsliv och gillesväsen; F. Petersson, Rätttegången mot superintendenten (Justus Henricus) Oldekop.

Lychnos 1946—1947: Sten Lindroth, Urban Hiärne och Laboratorium chymicum; Christan Callmer, Jacob Jonas Björnståhls thessaliska resa, hans död och hans litterära kvarlåtenskaps öden; Gunnar Rudberg, Johan Sponberg. Några anteckningar; Anders Grape, Scheele, Schulzenheim och 1755 års svenska farmakopé.

Malmö fornminnesförenings årsskrift: Einar Bager, Namngivning i Malmö under äldre tid (släkterna Clausen, Hegardt, Weijer); Leif Ljungberg, Carl Christian Halling och hans brev från riksdagen 1834—1835. En med anmärkningar och noter till breven utgiven biografisk studie;

Med hammare och fackla: Karl Löfström, Jernkontorets medaljer.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen: Axel Friberg, En relik av Tycho Brahe i Vetenskapsakademiens bibliotek; Nils Gobom, Nehrman-Ehrenstråle bibliotek på Boxholm (Carl Daniel Burén, David Nehrman-Ehrenstråle).

Ord och bild: Arvid Stålhane, Bellmans farfar. Professor Johan Arent Bellman; Sten Lindroth, Johannes Bureus — mystikern och profeten; Stellan Ahlström, Barbaren i Paris (August Strindberg).

Svensk tidskrift: Edvard Thermanius, På jakt efter gamla brev och några andra minnen från en avhandlings tillkomst.

Svenska akademiens handlingar 1946 (tr. 1947): Anders Österling, Minne av Jacob Johan Björnståhl; Ur Svenska akademiens arkiv: B. v. Beskows och J. E. Rydqvists brevväxling. 1. 1826—1835 (utg. av Torgny Höjer).

Värendabygder: Th. Cronqvist, Biskopsvalet i Växjö 1847 (Ch. I. Hurlin, Peter Wieselgren); Paul Wilstadius, Växjöskolares från Norra Allbo åren 1651—1819. 4. Skolares från Blädinge; P. G. Vejde, En urfabrik på Oby under 1740-talet (presidenten Karl Gustaf Cronhjort).

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum i Gyldene Fredens Bellmansvåning onsdagen den 29 oktober 1947 kl. 20. På revisorernas förslag beviljades styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för 1946 års förvaltning. Till medlemmar av styrelsen omvaldes riksarkivarien Bertil Boëthius, professor Sven Tunberg, docenten Bengt Hildebrand, kammarherre J. Arfwedson, direktör Einar Lagrelius, fil. lic. Bertil Broomé, fil. lic. Åke Kromnow, överste Olof Ribbing och docenten Uno Willers. Som revisorer omvaldes e. o. arkivarien Jan Liedgren och kapten G. Almquist, som revisorssuppleant kapten Johan Kleberg. Vid senare hållet styrelsesammanträde konstituerade sig styrelsen med riksarkivarien Boëthius som ordförande, docent Willers som sekreterare och redaktör för *Personhistorisk tidskrift* och direktör Lagrelius som skattmästare. Styrelsen beslöt vidare att till Nobelbiblioteket överföra delar av lagret samt dit centralisera samtliga distributionsfrågor; för handhavande av detta arbete samt förande av medlemsregistret beslöt man mot årligt arvode anställa herr Sven Axéll.

Docent Uno Willers höll föredrag över ämnet »Xavier Marmier och Sverige», varefter intogs gemensam supé. Ordföranden vände sig härvid i ett anförande till samfundets närvarande danska gäster, doktor och fru Björn Kornerup.

PERSON- OCH ORTREGISTER¹

till

Hans Gillingstam, Medeltidsätten Slaweka.

- Albrekt av Mecklenburg, konung, 6, 9, 10, 15, 39.
 — Jönsson, borgare, 13.
 Anders i Rickeby, bonde, 9.
 — Jakobsson, se Banér.
 — Knutsson, se Öra.
 — Olofsson, 11.
 — Olsson, 17.
 Anna, g. m. Henrik på Holmen, 47.
 — Andersdtr, se Banér.
 — Bengtsdtr, se Sparre.
 — Clausdtr, se Slaweka.
 — Eskilsdtr, se Hegle.
 — Gustafsdtr, se Snedbjälke.
 — Mattsdtr, se Körning.
 — Olofsdtr, se Fyrstyckad sköld.
 Anund Stensson, se Ulv, tillbakaseende.
 Apollonia Jönsdtr, se Hjorthorn.
 Arend Bengtsson, se Ulv, tillbakaseende.
 — Laurensen, se Björnlår.
 (arm, böjd), Birgitta Haraldsdtr, g. m. Knut Ulfsson (Soop), 44, 45.
 Arnold Johansson, bp, 12.
 Arvid Bengtsson, se Oxenstierna.
 (Aspenäs-ätten), Knut Jönsson, drots, 8.
 Axel Laurensen, se Tott.
 — Olofsson, se Skänk.
 (balk, belagd), Karl Mattsson, 24.
 — (Matt) Håkansson, 24.
 (Banér), Anders Jakobsson, 24.
 (Banér) Anna Andersdtr, g. m.
 1) Magnus Gren d. y., 2) Joen Skrifvare, 24.
 (Banér) Anna Gustafsdtr, g. m. Gabriel Bengtsson Oxenstierna, 43.
 — (Birgitta) Isaksdtr, g. m. 1) Erik Karlsson (3 Björnramar), 2) Birger Nilsson (sparre), 16.
 — (Eskil) Isaksson, 11, 19, 25, 26, 28, 33, 41.
 — (Isak) Isaksson, hh, 19.
 — (Knut) Eskilsson, lm, 27, 41.
 — (Nils) Eskilsson, 11, 45.
 — (Sigrid) Eskilsdtr, g. m. 1) Magnus Karlsson (Eka-ätten), 2) Nils Eriksson (Gyllenstierna), 23, 41, 45.
 Bengt Fadersen, se Sparre.
 — Gotskalksson, se Ulv, tillbakaseende.
 — Jönsson, se Oxenstierna.
 — Knutsson, se Ulv, tillbakaseende.
 — Kristiernsson, se Oxenstierna.
 — Larsson, bp, 20.
 — Laurensen, se Björnlår.
 — Mattsson, se Vasa.
 — Nilsson, 21.
 — Persson, 22.
 — Svensson, se Växt.
 Bengta Eriksdtr, se Sparre.
 — Johansdtr, se Schack.
 v. Bergen, Anders, norskt 11, 10, 13.
 — Anders Lydekasson, 10.
 (v. Bergen) Anna Lydekadtr, g. m. 1) Erik Nilsson i Vagn, 2) Peder Björns-son, 13.
 (v. Bergen), Kristina Andersdtr, g. m. Axel Laurens-son (Tott), 13.
 — Lydeka hh, 10, 12, 13, 25.
 v. Berkewelde, Lydeka, 13.
 Bese, Johan, 11, 35.
 (Bielke), Erik Stensson, 1, 25.
 — (Erik) Turesson, 11, 23.
 — (Peder) Turesson, 11, 35.
 — Sten, riksskattmästare, 49, 50.
 — (Sten) Turesson, 11, 35.
 — (Ture) Stensson, lm, 12.
 — (Ture) Turesson, marsk, 31, 37, 40, 41.
 (Bille), Maren Torbernsdtr, g. m. Ivar Axelsson (Tott), 36.
 Birger Elefsson, 9.
 Birgitta, Ernst Muggels mor, 47.
 — «rödnackan», 46.
 — Haraldsdtr, se Arm, böjd.
 — Isaksdtr, se Banér.
 — Kristiernsdtr, se Oxenstierna.
 — Magnusdtr, g. m. Knut Somarsson, 25.
 — Magnusdtr, se Porse.
 — Mattsdtr, se Sparre.
 — Olofsdtr, se Tott.
 — Späckinsdtr, g. m. Klaus Karlsson (3 rutor stolphvis), 9.
 (bjälke, 1), Gregers Nilsson, hh, 23, 24, 32, 37, 38, 51.
 (bjälke, 1), Iliana Karlsdtr, g. m. 1) Matts Håkansson (belagd balk), 2) Olof Pedersson i Adö, 24.

¹ bp = biskop, hh = häradshövding, lm = lagman, r = riddare, 11 = riksråd, ulm = underlagman, äbp = ärkebiskop.

- (bjälke,¹), Ingegärd Larsdtr, g. m. 1) Harald Karlsson (Stubbe), 2) Knut Gisleson (3 rosor), 3) Jöns Finnsson (hjöthorn), 24.
- (—) Katarina Gregersdtr, g. m. Erik Karlsson (djur), 23, 24, 51.
- (—) Katarina Johansdtr, g. m. Jöns Sigvidsson (oxpanna), 12, 13, 15, 27.
- (—) Nils Gregersson, 24, 51.
- Björn Klasson, se Lepas-ätten.
- Nilsson, se Krumme och Stjärna.
- (björnlår), Bengt Laurens-son d. ä., ulm, 12, 32, 33, 37, 49—51.
- (—) Bengt Laurensdtr d. y., fogde, 24, 44, 45, 51.
- (—) Erik Bengtsson, 32.
- (—) Erik Michelsson, hh, 32.
- (—) Ingeborg Bengtsdtr, g. m. Johan Nilsson, 32.
- (—) Karl Laurensdtr d. ä., 17, 29, 33, 51.
- (—) Karl Laurensdtr d. y., 11, 23, 43, 51.
- (—) Lasse Karlsson, 17, 21, 24, 29, 31—33, 38, 40—44, 47.
- (—) Laurens Bengtsson, 32.
- (—) Laurens Gerekasson, hh, 17, 50.
- (—) Märta Bengtsdtr, g. m. Johan Slaweka, 32, 50, 51.
- (—) Slaweka Karlsson, 43, 44, 47, 51.
- (björnramar, 3), Erik Karlsson, 17, 33.
- Bo Bosson, se Natt och Dag.
- Jonsson, se Grip.
- Nilsson, se Natt och Dag.
- (Bonde), Karl Knutsson, konung, se Karl.
- (—) Magdalena Karlsdtr, g. m. Ivar Axelsson (Tott), 31.
- Tord Filipsson, 11, 41.
- Tord Pedersson, äbp, 30.
- (Bornö-ätten), Johan Karlsson, 17.
- (—) Karl Laurensdtr, 17.
- Brahe, Axel d. ä., danskt rr, 34—37.
- Axel d. y., danskt rr, 35.
- (—) Hillevi Axelsdtr, g. m. Bengt Fadersson (sparre), 34—36.
- Niels, dansk r, 36.
- Per d. ä., riksdrots, 45.
- Tyge, danskt rr, 35.
- Brita Eriksdtr, se Lejon, halft.
- (Brock), Margareta Lavesdtr, g. m. Nils Klasson (2 sparrar), 41.
- Brostrup, Jens, äbp av Lund, 4.
- (Brun), Märta Siggesdtr, g. m. Isak Isaksson (Banér), 19, 25, 26.
- Bülöw, Anna Fickesdtr, abbedissa, 33, 34.
- (båt), Inge Ingesson, 19, 51.
- (—) Simon Gudmundsson, 38.
- Bökman, Hans, borgare, 48.
- Catarina, se Katarina
- Cecilia Hansdtr, se Walram.
- Cirstin, se Kristina.
- Damrau, Heinrich, borgmästare i Elbing, 9.
- Damerow, Henrik, 9, 10, 47, 48.
- David Bengtsson, se Oxenstierna.
- (djur), Erik Karlsson, hh, 24, 51.
- (—) Ingrid Eriksdtr, g. m. Lasse Andersson (Lillie af Ökna), 24, 51.
- (djur, halft), Ingrid Petersdtr, g. m. 1) Gudmund Nilsson, 2) Niklis Pedersson, 14, 15.
- (—) Magnus Petersson, 14.
- (—) Sigfrid Petersson, 14, 26.
- Djure, Bo, hövitsman, 9, 14.
- Drake, Olof, fogde, 22.
- (Dyre), Mätta Ivarsdtr, g. m. 1) Anders v. Bergen, 2) Knut Alfsson (3 rosor), 3) Svante Nilsson (Sture), 13, 36.
- (—) Vincens Iversen, 35, 36.
- (Eka-ätten), Katarina Petersdtr, g. m. Gjurd gode, 51.
- (—) Magnus Karlsson, rr, 23, 41.
- (—) Trotte Karlsson, rr, 30, 31.
- (ekeblad), Karl Ingebjörns-son, fogde, hh, 27.
- (—) Laurens Mattsson, 48.
- (—) Matts Jansson, 48.
- Elaus i Skälby, 9.
- Elin Elefsdtr i Kundby, 9, 16.
- Hansdtr, se Stiernsköld.
- Engelbrekt Engelbrektsson, rikshövitsman, 6, 33.
- Erik av Pommern, konung, 12.
- Axelsson, se Tott.
- Bengtsson, se Björnlår.
- Eriksson, se Gyllenstierna.
- Hansson, se Stiernsköld.
- Ingemarsson, 46.
- Ingemarsson, se Vasa.
- Johansson, se Vasa.
- Karlsson, se Björnramar, 3, Djur och Vasa.
- Mattsson, se Sparre.
- Michelsson, se Björnlår.
- Nilsson, se Oxenstierna.
- Nilsson i Vagn, 13.
- Olofsson, se Lejon, halft.
- Olsson, se Walram.
- Stensson, se Bielke.
- Turesson, se Bielke.
- Esbjörn Blåpanna, 17, 20, 51.
- Esger Torbjörnsson, se Gumsehuvud.
- Eskil Eskilsson, se Oxpanna.
- Isaksson, se Banér.
- Fader Ulfsson, se Sparre.
- (Folkungaätten, oäkta), Gre-gers Bengtsson, 11, 31, 36.
- Fredebern, Johan, riksens skrivare, 20.
- Frys, Anders, borgmästare, 39, 40.
- (fyrstykad sköld), Anna Olofsdtr,¹ g. m. 1) Sten Bengtsson (tillbakaseen-

¹ Ett arkivfynd efter uppsatsens publicering har gjort, att Anna Olofdotter kunnat säkert hänföras till ätten med fyrstykad sköld i vapnet. Jag kommer att närmare belysa detta senare i denna tidskrift.

- de ulv), 2) Johan Slawecka, 33—36, 51.
(fyrstyckad sköld), Laurens Olofsson, 36.
(—) Olof Ragvaldsson, lm, 36.
- Gabriel Kristersson, se Oxenstierna.
Galle, Johan, dansk kanik, 38.
(Gera), Karl Knutsson, rr, 41.
Gernbo, Niclis, rr, 26.
Gjurd gode, se Oxenstierna.
— Petersson, se Rumpa och Schack.
Golenbek, Otto, 6.
Gotskalk Bengtsson, se Ulv, tillbakaseende.
Gramsow, Bertil, borgare, 34.
Gregers Bengtsson, se Folkungaätten, oäkta.
— Germundsson, 27.
— Mattsson, se Lillie af Greger Mattssons ätt.
— Nilsson, se Bjälke, 1, och Väsby-ätten.
— Styrbjörnsson, se Spets fr. sidan.
(Gren), Iliana Ivarsdtr, g. m. Nils Gregersson (1 bjälke), 24, 25, 51.
— Ivar, rr, 24.
(—) Karin Ivarsdtr, g. m. Måns Gjurdsson (schack), 25.
— Magnus d. y., rr, 24.
(Grip), Bo Jonsson, drots, 6, 8, 18, 29.
(—) Knut Bosson, r, 29.
(grip), Peter Jönsson, 16.
Gruel, Marquard, rådman, 34.
Gudmund Nilsson, 15.
(gumsehuvud), Esger Torbjörnsson, 37.
(—) Åke Torbjörnsson, 37.
Guse, Nils Nilsson (Guse Nilsson), 23.
Gustaf Vasa, konung, 23, 25, 32, 41, 42, 45.
Gyda, g. m. Olof Ingemundsson (Vasa), 16, 47.
— Ingemarsdtr, 46.
(Gyllenstierna), Erik Eriks-son, rr, 41.
(—) Nils Eriksson, rr, 41.
v. Gützkow, Mitzlaf, vendisk borgfogde, 3.
- Göde, se Gyda.
Göran Petersson, se Staur.
(Göye), Marine Jensdtr, g. m. Eggerd Krummedige, 36.
Hans, konung, 29, 35, 43.
— Björnsson, se Lepas-ätten.
— Köneckesson, 21.
— Olsson, se Walram.
— Pedersson, se Stiernsköld.
— Persson, se Lepas-ätten.
— Åkesson, se Tott.
(Hegle), Anna Eskilsdtr, g. m. Laurens Olofsson (fyrstyckad sköld), 36.
Helga, Olof Ingemundssons (Vasa) svägerska, 47.
Helsing, Erik, rådman, 48.
Henrik VI, konung av England, 6.
Henrik Bondason, 46, 51.
Hillevi Axelsdtr, se Brahe.
(hjorthorn), Appolonia Jönsdtr, g. m. Lydeka v. Bergen, 13.
(—) Jöns Finnsson, fogde, 24.
(—) Märta Kristiernsdtr, g. m. 1) Matts Körning, 2) Johan Gyntersson, 14.
Holmfrid Nilsdtr, se Spetsar, 2, uppifrån.
(horn), Svarte Peter Nilsson, 19, 51.
Håkan Germundsson, 16.
Höbbinck, Hans, borgare i Lübeck, 34, 41.
- Iliana Ivarsdtr, se Gren.
— Karlsdtr, se Bjälke, 1.
Inge Ingesson, se Båt.
Ingebjörn, se Stråle på sned.
Ingeborg i Humblaryd, 37.
— Arvidsdtr, se Stjärna.
— Bengtsdtr, se Björnlår.
— Björnsdtr, se Stjärna.
— Magnusdtr, se Lejon, halft.
— Mattsdtr, se Vasa.
— Pedersdtr, g. m. Lasse Karlsson (björnlår), 43, 51.
Ingegärd Larsdtr, se Bjälke, 1.
Ingemar Djekn, se Vasa.
— Hansson, 46, 51.
Ingemund Jonsson, se Vasa.
— Olofsson, se Vasa.
- Ingevald Johansson, se Svård, flygande.
Ingrid Eriksdtr, se Djur och Sparre.
— Jönsdtr, se Sparre m. 3 liljor.
— Larsdtr, se Lillie af Ökna.
— Olofsdtr, g. m. Anders Jakobsson (Banér), 24.
— Petersdtr, se Djur, halft.
Isak Isaksson, se Banér.
Ivar Axelsson, se Tott.
— Olofsson, se Svård, flygande.
- Jakob Ulfsson, se Örnfot.
Jesewitz, Hartwich, 5.
Job, länsman, 41.
Johan Gyntersson, 14.
— Karlsson, se Bornö-ätten och Vasa.
— Kristiernsson, se Vasa.
— „lange“, dansk officer, 32.
— Nilsson i Steninge, 32.
— Petersson, se Schack.
— Styrbjörnsson, se Spets fr. sidan.
— Turesson, se Rosor, 3.
Johanna, jungfru, 23.
Johannes parvus de Myrby, se Rosor, 3.
Jon Nilsson, se Natt och Dag.
— Tykason, se Sparre över blad.
Josef Erlandsson, 39.
Jöns Abjörnsson, se Sparre m. 3 liljor.
— Bengtsson, se Oxenstierna.
— Finnsson, se Hjorthorn.
— Olofsson i Sättuna, 18, 19.
— Sigvidsson, se Oxpanna.
— Ulfsson, se Soop.
Jöran Hansson, fogde, 23.
— Hansson, se Stiernsköld.
- Karin, se Katarina.
Karl Ingebjörnsson, se Ekeblad.
— Knutsson, konung, 18, 21, 22, 29—32, 34.
— Knutsson, se Gera.
— Laurensen, se Björnlår och Bornö-ätten.
— Mattsson, se Balk, belagd.
— Nilsson, 26, 27.

- Karl Svensson, se Väst.
 — Örjansson, se Skånk.
 Katarina Claudstr, se Slaweka.
 — Fadersdtr, 11, 26, 27.
 — Fröstensdtr, 11.
 — Gregersdtr, se Bjälke, 1.
 — Ingemarsdtr, se Vasa.
 — Ivarsdtr, se Gren.
 — Johansdtr, se Bjälke, 1.
 — Jöransdtr, se Stiernsköld
 — Larsdtr i Bottna, 16, 17.
 — Mattsdtr, g. m. Knut Eskilsson (oxpanna), 14.
 — Nilsdtr, se Mörby-ätten.
 — Pedersdtr, g. m. 1) Erik Helsing, 2) Hans Bökman, 48.
 — Pedersdtr, se Eka-ätten.
 — Siggesdtr, se Sparre.
 — Styrbjörnsdtr, se Spets fr. sidan.
 Kerstin, se Kristina.
 Klas Jöransson, se Stiernsköld.
 Klaus Karlsson, se Rutor, 3, stolpvis.
 Knut Andersson, se Lillie af Ökna.
 — Bengtsson, se Ulv, tillbakaseende.
 — Bengtsson Gierbo, 26.
 — Bosson, se Grip.
 — Eskilsson, se Banér och Oxpanna.
 — Jonsson, se Aspenäs-ätten och Rosor, 3.
 — Knutsson, se Lillie af Ökna.
 — Nilsson, 16.
 — Pedersson, se Skånk.
 — Petersson, se Schack.
 — Somarsson, 25.
 — Uddsson, se Vinstorpa-ätten.
 — Ulfsson, se Soop.
 Krabbe, Bengt, 31.
 — Tyge, dansk riksmarsk, 36.
 Kristian I, konung, 29, 31, 32, 39.
 — II, konung, 46.
 Kristiern Bengtsson, se Oxenstierna.
 Kristina Ernstdtr, se Mugel.
 — Fadersdtr, g. m. Björn Nilsson (stjärna), 27.
 — Larsdtr i Bottna, g. m. 1) Niklis Karlsson, 2) Erik Ingemarsson (Vasa), 16, 17.
 Kristina Mattsdtr, se Sparre.
 — Olofsdtr, g. m. Ingevald Johansson (flygande svärd), 14.
 — Olofsdtr, se Vasa.
 — Torstensdtr, se Oxenstierna.
 — Tygesdtr, se Lunge.
 Kristofer av Bayern, konung, 13.
 (Krok), Märta Olofsdtr, g. m. Bengt Laurensen. (björnlår) d. ä., 33, 50.
 — Nils, 17, 33.
 — Olof, 33, 50.
 (Krumme), Björn Nilsson, 37.
 Krummedige, Eggerd, 11, 36.
 Kröpelin, Hans d. ä., 11, 17.
 — Hans d. y., se Oxenstierna.
 Kyle, Gamba, 14.
 — Greta, g. m. Peter Ulf 14.
 — Johan, 14.
 (Körning), Anna Mattsdtr, g. m. 1) Ivar Olofsson (flygande svärd), 2) Lasse Birgersson (Siöblad), 14.
 — Matts, 14.
 v. d. Lanken, Hemming, fogde, 6.
 Lars Andersson, se Lillie af Ökna.
 — Bengtsson, se Björnlår.
 — Birgersson, se Siöblad.
 — Gerekaßon, se Björnlår.
 — Ingemundsson, se Vasa.
 — Karlsson, se Björnlår och Sparre.
 — Mattsson, se Ekeblad.
 — Nilsson, 16.
 — Olofsson, se Fyrstyckad sköld och Svärd, flygande.
 — Olofsson, »longha», 31.
 — Pedersson, 11.
 — Petersson, se Lilja.
 — Turesson, se Rosor, 3.
 Lasse och Laurens, se Lars.
 Laxmand, Hans, äbp av Lund, 20.
 (Leijonhufvud), Margareta Eriksdtr, drottning, se Margareta.
 (lejon), se Lepas-ätten.
 (lejon, halft), Brita Eriksdtr, g. m. 1) Olof Henriksson (Stengafvel), 2) Nils Jönsson (Örnklo), 24, 51.
 (—) Erik Olofsson, 24, 51.
 (—) Ingeborg Magnusdtr, g. m. Lydeka Stralendorp, 27.
 (—) Magnus Israelsson, hh., 27.
 (leopard), Magnus Håkansson, 1, 27.
 (Lepas-ätten), Björn Klasson, 51.
 (—) Hans Björnsson, 21, 28, 51.
 (—) Hans Persson, 22.
 (lilja), Laurens Petersson, 33.
 (Lillie af Greger Mattssons ätt), Gregers Mattsson, 11, 25, 36, 41.
 (Lillie af Ökna), Ingrid Larsdtr, g. m. Erik Olofsson (halft lejon), 24, 51.
 (—) Knut Andersson, 11, 51.
 (—) Knut Knutsson, 11, 21, 51.
 (—) Lasse Andersson, 24, 51.
 Lindorm Björnsson, se Vinge.
 Lucia Olofsdtr, se Svärd, flygande.
 (Lunge), Kristina Tygesdtr, g. m. Vincens Iversen Dyre, 35, 36.
 (—) Marine Tygesdtr, g. m. Axel Brahe, 35, 36.
 — Tyge, 1, 35, 36.
 — Vincens (Dyre), norskt och danskt 11, 36.
 Magdalena Hansdtr, se Walram.
 — Karlsdtr, se Bonde.
 — Olofsdtr, se Skånk.
 Magnus Gjurdsen, se Schack.
 — Håkansson, se Leopard.
 — Israelsson, se Lejon, halft.
 — Karlsson, se Eka-ätten.
 — Petersson, se Djur, halft.
 Margareta (Eriksdtr Leijonhufvud), drottning, 25.
 — Lavesdtr, se Brock.
 — Nilsdtr, g. m. Ingemund Jonsson (Vasa), 15, 16, 50, 51.
 — Petersdtr, se Ulf.

- Margareta Ulvsdtr, se Örn-
fot.
- Margit Jönsdtr, g. m. 1)
Peter Jonsson (schack),
2) Örjan Karlsson
(skånk), 18, 19, 51.
- Larsdtr, g. m. Lasse
Björnsson, 10, 12—15.
- Olofsdtr i Kolhammar,
18.
- Marine Jensdtr, se Göye.
- Tygesdtr, se Lunge.
- Matthias Markusson, präst,
23.
- Matts, Claus Slaweka d. y:s
halvbror, 16.
- Eriksson, se Sparre.
- Håkansson, se Balk,
belagd.
- Ingebjörnsson, se Stråle
på sned.
- Jansson, se Ekeblad.
- Tagesson i Sandby, 38,
39.
- Mickel Arvidsson, 21.
- Muggel, Ernst, borgare, 47.
- (—) Kristina Ernstsdr, g. m.
Clemet Rensel, 47.
- Måns, se Magnus.
- Mårta, g. m. Laurens Gere-
kasson (björnlår), 50.
- Bengtsdtr, se Björnlår
och Vasa.
- Bengtsdtr, g. m. Olof
Walram, 46.
- Ingemundsdtr, se Vasa.
- Johansdtr, se Slaweka.
- Karlsdtr, g. m. Karl
Laurens (björnlår) d.
y., 43, 44, 51.
- Kristiernsdtr, se Hjort-
born.
- Lydekadtr, se Stralen-
dorp.
- Olofsdtr, se Krok.
- Siggesdtr, se Brun.
- (Mörby-ätten), Katarina
Nilsdtr, g. m. Esbjörn
Blåpanna, 51.
- (—) Nils Larsson, 51.
- (Natt och Dag), Bo Bosson,
1, 25, 26.
- (—) Bo Nilsson, 25, 28.
- (—) Jon Nilsson, 27.
- Niklis, se Nils.
- Nils, prebendat, 12.
- Bengtsson, klockare i
Värmdö, 21.
- Engelbrektsson 33.
- Nils Eriksson, se Gyllen-
stierna och Sparre.
- Eskilsson, se Banér.
- Fadersson, se Sparre.
- Gregersson, se Bjälke, 1.
- Gunnarsson, 8.
- Jönsson, se Oxenstierna
och Örnklo.
- Karlsson, 9, 10, 16, 17.
- Kettilsson, se Vasa.
- Klasson, se Sparrar, 2.
- Larsson, se Mörby-ätten.
- Olofsson, 25, 27.
- Olofsson, se Svård, fly-
gande.
- Pedersson, 15.
- Petarsson, se Spetsar, 2,
uppifrån.
- Nipertz, Erik, 11, 25.
- Olof Engelbrektsson, äbp
av Nidaros, 19.
- Henriksson, se Stengaf-
vel.
- Ingemundsson, se Vasa.
- Ingevaldsson, se Svård,
flygande.
- Ivarsson, se Svård, fly-
gande.
- Karlsson, 26.
- Nilsson, se Skånk.
- Pedersson i Ädö, hh, 24.
- Ragvaldsson, se Fyr-
styckad sköld.
- Styrbjörnsson, se Spets
fr. sidan.
- Otte Torbjörnsson, 40.
- Otto av Bamberg, bp, 3.
- (Oxenstierna), Arvid Bengt-
son d. ä., 11, 25.
- Axel, rikskansler, 1, 49,
50.
- Bengt, kanslipresident,
50.
- Bengt Bengtsson, 11, 50.
- Bengt Gabrielsson, 11,
49, 50.
- (—) Bengt Jönsson, riks-
förest., 12, 25.
- (—) Bengt Kristiernsson, 11,
13, 23, 32, 34, 40—43,
50, 51.
- (—) Birgitta Kristernsdtr,
g. m. Knut Bitz, 41.
- (—) David Bengtsson, 11,
31.
- Erik Gabrielsson, ståth.,
49, 50.
- (—) Erik Nilsson, 11, 30, 31.
- Eva Magdalena, g. m.
Magnus Stenbock, 50.
- (Oxenstierna), Gabriel
Bengtsson, riksskattmä-
tare, 9, 42, 43, 47, 48,
50.
- (—) Gabriel Kristiernsson, 11,
17, 20, 28, 33, 37, 41,
42, 45, 47, 49, 50, 51.
- (—) Gjurd gode, 51.
- Gustaf Gabrielsson, 11,
50.
- (—) Hans Kröpelin d. y.,
dekan, 1, 34, 40, 41.
- Ingeborg Bengtsdtr, g.
m. Nils Turesson Bielke,
49, 50.
- Johan Gabrielsson, 11,
19, 28, 42, 49.
- (—) Jöns Bengtsson, äbp,
18, 29, 30, 34, 43.
- Krister Gabrielsson, 11,
11.
- (—) Kristiern Bengtsson d.
ä., 11, 29, 31, 40, 41.
- (—) Kristiern Bengtsson d.
y., 11, 22—24, 43, 45,
51.
- (—) Kristina Torstensdtr, g.
m. Johan Petersson
(schack), 19, 21, 50, 51.
- (—) Nils Jönsson, riksföre-
st., 20.
- (—) Sten Kristiernsson, 11,
43—46.
- (—) Torsten Gjurdsson, 19,
20, 39, 50, 51.
- (oxpanna), Eskil Eskilsson,
18.
- (—) Jöns Sigvidsson, 1, 12.
- (—) Knut Eskilsson, 12—
14, 18, 27.
- Peder och Per, se Peter.
- Peter Björnsson, bergsman,
13.
- Ingebjörnsson, se Stråle
på sned.
- Jonsson, se Schack.
- Jönsson, rådman, 48.
- Jönsson, se Grip och
Stiernsköld.
- Kristersson, se Siöblad.
- Mattsson, se Stråle på
sned.
- Nilsson, se Horn.
- Olofsson, se Svård, fly-
gande.
- Svensson i Malmö, 25,
43, 47, 51.
- (—) (Torstensson) Djekn, se
Schack.
- Turesson, se Bielke.

- Petronilla Nilsdtr, se Spar-
rar, 2.
- Pinnow, Arent, 16.
- (Porse), Birgitta Magnusdtr,
g. m. 1) Arvid Bengtsson
(Oxenstierna), 2) Erik
Stensson (Bielke), 25—
28.
- Posse, Axel, 11, 22.
- Pribitze, Zlaweke, 5.
- Påvel Olofsson, se Svård,
flygande.
- Ragna Birgersdtr, g. m.
Tideka Speckin, 9.
- Ragnhild Gunnarsdtr, g. m.
Jöns Olofsson i Sättuna,
18.
- Ramfrid Styrbjörnsdtr, se
Spets fr. sidan.
- Rensel, Clemet, köpman, 47.
- Richwider i Benhammar, 9.
- Rodenkirke, Herman d. ä.,
13.
- Herman d. y., kanik, 13,
23.
- Rogge, Kort, bp, 13.
- Rosengård, Tetz, dansk
kansler, 4.
- Tetz Jensen, 4.
- (rosor, 3), Johannes parvus
de Myrby, 8.
- (—) Johan Turesson, 11, 25.
- (—) Knut Jonsson, 8.
- (—) Lars Turesson, 11, 46.
- (—) Ture Jönsson, rikshov-
mästare, 22.
- Rumpa, Gjurd Petersson,
bp, 20, 51.
- Peter, 51.
- (rutor, 3, stolpvis), Klaus
Karlsson, 9.
- (schack), Bengta Johansdtr,
g. m. 1) Karl Laurensen
(björnlår), 2) Claus Sla-
weka, 7, 11, 13, 17—20,
27, 33, 50—51.
- (—) Gjurd Petersson, 18,
20, 24, 37, 38, 51.
- (—) Johan Petersson, 18—
20, 50, 51.
- (—) Knut Petersson, 14, 18,
24, 37, 38, 51.
- (—) Måns Gjurdsson, 25.
- (—) Peter Jonsson, 18—20,
26, 51.
- (—) Peter (Torstensson)
Djehn, 17, 18, 20, 50, 51.
- (—) Torsten Jonsson, 18—
20, 43, 51.
- Sigfrid Petersson, se Djur
half.
- Sigrid Eskilsdtr, se Banér.
- Sigvid Ingemarsson i Mall-
torp, 37, 51.
- Simon Gudmundsson, se
Båt.
- (Siöblad), Lasse Birgersson,
fogde, 14.
- (—) Per Kristiernsson, hö-
vitsman, 14.
- (skänk), Axel Olofsson, 36.
- (—) Karl Öljansson, 18.
- (—) Knut Pedersson, norsk
ärkedjåkne, 19.
- (—) Magdalena Olofsdtr, g.
m. Niels Brahe, 36.
- (—) Olof Nilsson, 1, 36.
- (—) Örjan Karlsson, 1, 18,
19, 29, 51.
- Slagheck, Didrik, dansk äbp,
45.
- Slake, Claus, 23.
- Hansson, se Stiernsköld.
- Slaweke i Puddemyr, 1, 3.
- Suarte, pommersk frälse-
man, 3.
- Slaweke, Nikolaus von, 7.
- (Slaweke), Anna Clausdtr,
trol. g. m. 1) Gregers Nils-
son (1 bjälke), 2) Karl
Mattsson (belagd balk),
23, 24, 51.
- »gambla» (Claus), 7, 8,
13, 16, 50, 51.
- Claus d. ä., hh, 7—12,
14—16, 26, 27, 50, 51.
- Claus d. y., ulm, 7, 8,
10—13, 15—17, 19—21,
23, 24, 29, 32, 33, 50, 51.
- Henika, 21.
- Johan, 11, 1, 10, 13, 14,
18—43, 49—51.
- (—) Katarina Clausdtr, g.
m. Hans Pedersson
(Stiernsköld), 20—22, 51.
- (—) Märta Johansdtr, g. m.
Bengt Kristiernsson (Ox-
enstierna), 9, 22, 27, 28,
32, 40, 42—45, 47, 48,
50, 51.
- Karlsson, se Björnlår.
- Slaweke, Joakim, faktor, 5.
- Slaweke, Tetz, pommersk
frälseman, 3.
- (snedbjälke), Anna Gustafs-
dtr, g. m. Knut Bengts-
son (tillbakaseende ulv),
35.
- (Soop), Jöns Ulfsson, hh, 46.
- (—) Knut Ulfsson, 44.
- (—) Ulf Knutsson, 46.
- (sparrar, 2), Nils Klasson,
11, 41.
- (—) Petronilla Nilsdtr, g.
m. Sten Kristiernsson
(Oxenstierna), 45.
- (sparre), Anna Bengtsdtr, g.
m. Sten Turesson (Biel-
ke), 35.
- (—) Bengt Fadersson, 11, 34,
35.
- (—) Bengta Eriksdtr, g. m.
Torsten Gjurdsson (Ox-
enstierna), 19, 20, 50, 51.
- (—) Birgitta Mattsdtr, g. m.
Inge Ingesson (båt), 19,
37, 51.
- (—) Erik Mattsson, 19, 38,
51.
- (—) Fader Ulfsson, 11, 25,
26, 41.
- (Sparre), Ingeborg Sigges-
dtr, g. m. 1) Jöran Hans-
son (Stiernsköld), 2) Kris-
ter Klasson (Horn), 3)
Åke Klasson (Tott), 23.
- (sparre), Ingrid Eriksdtr,
g. m. Svarte Peter Nilsson
(horn), 19.
- (Sparre), Karin Siggesdtr, g.
m. 1) Erik Hansson
(Stiernsköld?), 2) Lind-
orm Brunsson (Forstena-
ätten), 23.
- (sparre), Kristina Mattsdtr,
g. m. Sigvid Ingemarss-
on, 19, 36—41, 51.
- (—) Lars Karlsson, 1, 26.
- (—) Matts Eriksson, 19.
- (—) Nils Eriksson, 19, 37
—39, 51.
- (—) Nils Fadersson, 11, 41.
- (Sparre), Sigge Laurensen,
11, 23.
- (sparre m. 3 liljor), Ingrid
Jönsdtr, g. m. Ulf Knuts-
son (Soop), 46.
- (—) Jöns Abjörnsen, 46.
- (sparre över blad), Jon Ty-
kason, 11.
- Speckin, Erik, 9.
- Tideka, 9, 16, 26.
- (spets fr. sidan), Gregers
Styrbjörnsen, 11, 26.
- (—) Johan Styrbjörnsen,
26.
- (—) Katarina Styrbjörns-
dtr, 26.
- (—) Olof Styrbjörnsen, 26.

- (spets fr. sidan), Ramfrid Styrbjörnsdtr, 26.
 (—) Torsten Styrbjörnsson, r, 26.
 (spetsar, 2, uppfifrån), Holmfrid Nilsdtr, g. m. Magnus Israelsson (halft lejon), 27.
 (—) Niclis Petersson ulm, 26, 27.
 (Staur), Göran Pedersson, fogde i Jämtland, 19.
 Sten Bengtsson, se Ulv, tillbakaseende.
 — Kristiernsson, se Oxenstierna.
 — Turesson, se Bielke.
 Stenbock, Arvid Nils, överste, 50.
 — Gustaf Harald, förste stallmästare, 50.
 — Gustaf Leonard, vice hh, 50.
 (Stengafvel), Olof Henriks-son, 24, 51.
 (Stiernsköld), Elin Hansdtr, g. m. Bengt Knutsson (tillbakaseende ulv), 22, 23, 51.
 (—) Erik Hansson, 22, 23, 51.
 (—) Hans Pedersson, hh, 21—23, 26, 37 38, 43, 51.
 (—) Jöran Hansson, hövitsman, 22, 51.
 (—) Jöran Klasson, rr, 51.
 (—) Katarina Jöransdtr, g. m. Björn Klasson (Lepas-ätten), 51.
 (—) Klas Jöransson, ståth., 22, 28, 51.
 (—) Märta Jöransdtr, g. m. Knut Andersson (Lillie af Ökna), 51.
 — Nils, amiral, 22, 51.
 (—) Peder Jönsson, hh, 21.
 (—) Slake Hansson, 23, 51.
 (—) Törne Hansson, präst, 21—23, 51.
 (stjärna), Björn Nilsson, ulm, 27.
 (—) Ingeborg Arvidsdtr, g. m. Åke Torbjörnsson (gumsehuvud), 37.
 (—) Ingeborg Björnsdtr, g. m. Yrjan Halverstat, 27.
 (—) Torkel Lump, 37.
 Stralendorp, Lydeka, 25, 27.
 (—) Märta Lydekadtr, g. m. 1) Bo Nilsson (Natt och Dag), 2) Bengt Jönsson (Oxenstierna), 19, 24—28, 43.
 (stråle på sned), Ingebjörn, 9, 10.
 (—) Matts Ingebjörnsson, 9, 10.
 (—) Peder Ingebjörnsson, 10.
 (—) Peder Mattsson, 10.
 Sture, Anund (Sture Algots-son; 3 sjöblad), r, 23.
 — Nils (Bosson; Natt och Dag) rr, 25, 31, 41.
 — Sten (Gustafsson; 3 sjöblad) d. ä., riksförest., 14, 22, 23, 31, 32, 40—43.
 — Sten (Svantesson: Natt och Dag), riksförest., 22, 29, 44.
 (—) Svante Nilsson (Natt och Dag), riksförest., 13, 23, 36, 41, 43, 46.
 Svarte Peter Nilsson, se Horn.
 (Svarte Skåning), Åke Jöns-son, rr, 27, 41.
 Sven Törnesson, se Växt.
 (svärd, flygande), Ingevald Johansson, 12, 14, 15.
 (—) Ivar Olofsson, 14.
 (—) Laurens Olofsson, 14.
 (—) Lucia Olofsdtr, g. m. Knut Pedersson (schack), 14, 51.
 (—) Nils Olofsson, 14.
 (—) Olof Ingevaldsson, ulm, 14, 40, 43, 51.
 (—) Olof Ivarsson, 14.
 (—) Peder Olofsson, 14.
 (—) Påvel Olofsson, 14.
 Tord Svensson, 46.
 Torkel Lump, se Stjärna.
 Torsten Gjurds-son, se Oxenstierna.
 — Jonsson, se Schack.
 — Styrbjörnsson, se Spets fr. sidan.
 (Tott), Axel Laurens-son, 13.
 (—) Birgitta Olofsdtr, g. m. Erengisle Nilsson (Hammersta-ätten), 41.
 (—) Erik Axelsson, riksförest., 30.
 (—) Hans Åkesson, lm, 41.
 (—) Ivar Axelsson, rr, 22, 23, 36, 41.
 Tre rosor, se Rosor, 3.
 Trolle, Arvid, lm, 41.
 — Birger d. y., rr, 20.
 Troile, Gustaf, äbp, 44, 46.
 Trotte Karlsson, se Eka-ätten.
 Ture Jönsson, se Rosor, 3.
 — Stensson, se Bielke.
 — Turesson, se Bielke.
 Törne Hansson, se Stiernsköld.
 (Ulf), Margareta Petersdtr, g. m. Olof Ingevaldsson (flygande svärd), 14.
 — Peter, 14.
 (ulv, tillbakaseende), Anund Stensson, ryttmästare, 22, 28, 51.
 (—) Arend Bengtsson, rr, 34.
 (—) Bengt Gotskalksson, rr, 35.
 (—) Bengt Knutsson, 23, 51.
 (—) Gotskalk Bengtsson, rr, 35.
 (—) Knut Bengtsson, r, 35.
 (—) Sten Bengtsson d. ä., 34, 35.
 (—) Sten Bengtsson d. y., 22, 28, 51.
 Ulf Knutsson, se Soop.
 Urne, Lage, dansk bp, 4.
 Valdemar Atterdag, dansk konung, 4.
 (Walram), Cecilia Hansdtr, g. m. Ingemar Hansson, 41, 47, 51.
 (—) Erik Olsson, 46.
 — Hans, 17, 45, 51.
 (—) Hans Olsson, 46.
 (—) Magdalena Hansdtr, g. m. Henrik Bondason, 46, 47, 51.
 — Olof (Hansson), hh, 46, 51.
 (Vasa), Bengt Mattsson, 13, 15.
 (—) Erik Ingemarsson, hh, 10, 12, 13, 15, 16.
 (—) Erik Johansson, rr, 46.
 (—) Erik Karlsson, rr, 30, 31, 40, 41.
 (—) Ingeborg Mattsdtr, g. m. Jöns Pedersson, 10, 15.
 (—) Ingemar Djekn, 6, 8, 10, 13, 16.
 (—) Ingemund Jonsson, fogde, 9, 10, 15, 16, 50, 51.
 (—) Ingemund Olofsson, präst, 51.

- (Vasa) Johan Karlsson, r, 29.
 (—) Johan Kristiernsson, rr, 30, 41.
 (—) Katarina Ingemarsdtr, g. m. Lydeka v. Bergen, 13.
 (—) Kristina Olofsdtr, g. m. 1) Hans Walram, 2) Anders Olsson, 17, 45—47, 51.
 (—) Laurens Ingemundsson, kyrkoherde, 16, 33, 51.
 (—) Märta Bengtsdtr, g. m. Albrekt Jönsson, 13.
 (—) Märta Ingemundsdtr, g. m. Claus Slaweka d. ä., 15, 16, 50, 51.
 (—) Nils Kettilsson, hh, 8.
 (—) Olof Ingemundsson, 15—17, 27, 47, 51.
 Vieregge, Didrik, 6.
 (vinge), Lindorm Björnsson, lagman, 38.
 (Vinstorpa-ätten), Knut Uddsson, r, 27.
 v. Vitzen, Herman, r. 6.
 (Väsby-ätten; flygandesvärd), Gregers Nilsson, hh, 11.
 (växt), Bengt Svensson, 21.
 (—) Karl Svensson, hh, 21.
 (—) Sven Törnsson, hh, 21.
 Zlauik, pommersk frälseman, 3.
 Zlawcouitz (Slawekinus), Thezlaf, pommersk frälseman, 3.
 Åke Jönsson, se Svarte Skåning.
 — Åke Torbjörnsson, se Gumsehuvud.
 (öra), Anders Knutsson, 26.
 Örjan Karlsson, se Skånk.
 (örnfot), Jakob Ulfsson, äbp, 18, 51.
 (—) Margareta Ulfsdtr, g. m. Gjurd Petersson (schack), 18, 51.
 (Örnklo), Nils Jönsson, 24.
 Adelsö sn, Färentuna hd, Uppl., 42.
 Alby, Esterna (nu Fasterna) sn, 8, 10, 24.
 — Söderby-Karls sn, 10, 14.
 Almunge sn, Närdinghundra hd, Uppl., 44.
 Alunda sn, Olands hd, Uppl., 11, 12.
 Andersvedja, Roslags-Bro sn, 9.
 Sit Anna sn, Hammarkinds hd, Österg., 28.
 Arnö sn, Trögds hd, Uppl., 18, 25.
 Aspeboda, Aspeboda sn, Falu norra tg, Dalarna, 13.
 Aspnäs, Östervåla sn, Våla hd, Uppl., 34, 37.
 Aspö, Börstils sn, 28.
 Auserums sn, Östra hd, Blek., 37.
 Axvall, Skärvs sn, Valle hd, Västerg., 12.
 Badelundaskogen, Siende hd, Västm., 46.
 Baggetorp, Rönö sn, 28.
 Balingsta sn, Hagunda hd, Uppl., 9, 26.
 Benhammar, Vada sn, Val-lentuna hd, Uppl., 9.
 Berga, Danmarks sn, 9.
 — Ununge sn, 8.
 Bergen, Norge, 36.
 Boaryd, V. Ryds sn, 21.
 Bodarna, Rytterne sn, 25.
 Bolsbro, Edestads sn (nu Ronneby landskommun), 37.
 Bommetorp, Edestads sn (nu Ronneby landskommun), 37.
 Bondarnö, se Arnö.
 Borgby, Fresta sn, 23.
 Borgå, Finland, 16, 51.
 Bornö, Salems sn, 17.
 Botkyrka sn, Svartlösa hd, Söd., 33.
 Bottna, Roslags-Bro sn, 16, 17, 46.
 Brantshammar, Vassunda sn, 42.
 Broddsåtra, Gottröra sn, 45.
 Brunnby, Östuna sn, 9, 28.
 Brunneby kyrkby, Brunneby sn, Bobergs hd, Österg., 35.
 Brunnsolm, Enköpings-Näs sn, Åsunda hd, Uppl., 24, 51.
 Bräkne-Hoby sn, Bräkne hd, Blek., 37.
 Brännekärr, Rönö sn, 28.
 Brännkyrka sn, Sotholms hd (nu Stockholms stad), Söd., 41.
 Bussemåla, Edestads sn (nu Ronneby landskommun), 37.
 Byle, Rö sn, 45.
 Bålbro, Rimbo sn, 47.
 Bålinge sn, Bålinge hd, Uppl., 28.
 Bärsta, Stigtomta sn, 20.
 Bödingen, Rimbo sn, 16.
 Börstils sn, Frösåkers hd, Uppl., 28.
 Daga hd, Söd., 23.
 Dagstorp, Hjortsberga sn, 37.
 Danmarks kyrkby, Danmarks sn, 10.
 — sn, Vaksala hd, Uppl., 9.
 Danviks hospital, 41.
 Danzig, 5.
 Darsgårde, Skederids sn, 10.
 Degarö, Malsta sn, 9.
 Dröppemåla, Edestads sn (nu Ronneby landskommun), 37.
 Dyvik, Vätö sn, 47.
 Edestads kyrkby, Edestads sn, 37.
 — sn, Medelstads hd, Blek., 37.
 Edsbro sn, Närdinghundra hd, Uppl., 13.
 »Eggsta», 28.
 Eka, Lillkyrka sn, Trögds hd, Uppl., 49, 50.
 Eke, Rolsags-Bro sn, 18.
 Ekeby, Danmarks sn, 9.
 — Rimbo sn, 15—17, 45—47, 50—51.
 — Överselö sn, 35.
 Ekebyholm, Rimbo sn, 49, 50.
 Elbing, 9.
 Enköping, 23, 31.
 Ericssberg, St. Malms sn, Oppunda hd, Öd., 48, 50.
 Ersdala, Salems sn, 33.
 Esterna kyrka, 42, 43.
 — kyrkby, Esterna (nu Fasterna) sn, 41.
 — (nu i Fasterna) sn, Sjuhundra hd, Uppl., 7—10, 14, 24.
 Estuna sn, Lyhundra hd, Uppl., 15.
 Evaryd, Bräkne-Hoby sn, 37.

- »Faafalle», 35.
 Faringe kyrkby, 11.
 — sn, Nordinghundra hd, Uppl., 11, 23, 24.
 Fasta (nu i Fasterna) sn, Sjuhundra hd, Uppl., 41.
 Fasterna kyrka, 43.
 — (förut Fasta och Esterna) sn, Sjuhundra hd, Uppl., 8.
 Fjärdhundraland, 37.
 Fjärdhundra norra kontrakt, 37.
 Forkarby, Bälunge sn, 28.
 Fors, Hökhuvuds sn, 15.
 Forsmark, Börstils (nu egen) sn, 28.
 Fresta sn, Vallentuna hd, Uppl., 23.
 Frustuna sn, Daga hd, Söd., 18.
 Frösunda sn, Seminghundra hd, Uppl., 23, 51.
 Frösåkers hd, Uppl., 22.
 Frötuna, Rasbo sn, 23, 32, 43, 44, 47—49, 51.
 Frötuna och Länna skg, Uppl., 46.
 Fyrsjö, Stigtomta sn, 20.
 Fällnäs, Sorunda sn, Sot-holms hd, Söd., 25.
 Garz, Pommern, 3.
 Gillberga, Esterna (nu Fas-terna) sn, 9, 14.
 Gimo, Skäffhammars sn, Olands hd, 48.
 Gottröra sn, Långhundra hd, Uppl., 8, 9, 16, 42, 45.
 — Östra, Gottröra sn, 45, 48.
 Grimsta, Ärentuna sn, 32.
 Gripsholm, Kärnbo sn, Se-lebo hd, Söd., 22.
 Grymön, Norrköping, 29.
 Gräsö sn, Frösåkers hd, Uppl., 28.
 Gröninge, Hycklinge sn, 35.
 Gustebo, Bälunge sn, 28.
 Gåsinge sn, Daga hd, Söd., 18.
 Halikko, Finland, 16.
 Halmby, Lagga sn, 9.
 Hammarby, Brännkyrka sn, 41.
 Hammersta, Ösmo sn, Sot-holms hd, Söd., 41.
 Harö, Roslags-Bro sn, 9.
 Heaby, Edestads (nu Lister-by) sn, 37.
 Helvetet, Stockholm, 45.
 Herrestad, Rönö sn, 28.
 Hjelmssa, Bräkne-Hoby sn, 37.
 Hjortsberga sn, Medelstads hd, Blek., 37.
 Hoby, se Bräkne-Hoby.
 Hulu, V. Ryds sn, 21.
 Humblaryd, Lekaryds sn, 37.
 Husby-Långhundra sn, Långhundra hd, Uppl., 9—11, 21.
 Husby-Rekarne sn, Öster-rekarne hd, Söd., 8.
 Husby-Ärlinghundra sn, Ärlinghundra hd, Uppl., 14, 32.
 Husby-Ärnavi, se Husby-Långhundra.
 Hycklinge sn, Kinda hd, Österg., 35.
 Hållsta, Frustuna sn, 18.
 Håsta, Gottröra sn, 42.
 Häggatorp, Edestads sn (nu Ronneby landskommun), 37.
 Häggby, Skuttunge sn, 33.
 Häggelunda, Salems sn, 33.
 Hällaryds sn, Bräkne hd, Blek., 37.
 Hålsingborg, 26.
 Händelö, Norrköping, 29.
 Häradsjön, Ydre hd, Öst-terg., 21.
 Hårsby, Rö sn, 45.
 Hästeryd, Malmbäcks sn, 19.
 Hägby, Bälunge sn, 28.
 Hökhuvuds sn, Frösåkers hd, Uppl., 15.
 Jersjö, Söderby-Karls sn, 10, 14.
 Jordö, Edestads sn, 37.
 Kalmar, 13, 35, 37, 39, 40.
 Kanikebo, Bälunge sn, 28.
 Karltorp, Tingstads sn, 28.
 Karlösa, Söderby-Karls sn, 14.
 Kasby, Lagga sn, 32.
 Kinne-Kleva kyrkby, Kinne-Kleva sn, Kinne hd, Väs-terg., 38.
 Klara kloster, Stockholm, 9, 21.
 Kleva, se Kinne-Kleva.
 Knapparp, V. Ryds sn, 21.
 Knivsta sn, Ärlinghundra hd, Uppl., 13, 28.
 Knutby kyrka, Narding-hundra hd, Uppl., 31.
 Kolbyle, Rimbo sn, 47.
 Kolhammar, Odensala sn, Ärlinghundra hd, Uppl., 18.
 Koprap, Hällaryds sn, 37.
 Korsholm, Finland, 22, 51.
 Kullåkra, Bräkne-Hoby sn, 37.
 Kumla, Bälunge sn, 9, 26.
 Kundby, Rimbo sn, 9, 16.
 Kvarnbo, Rimbo sn, 47.
 Kårehatt, Rönö sn, 28.
 Kåreholm, Rönö sn, 28.
 Kårsta sn, Långhundra hd, Uppl., 28.
 Källberga, Esterna (nu Fas-terna) sn, 14.
 Lagga sn, Långhundra hd, Uppl., 9, 10, 24, 28, 32.
 Lagmansryd, V. Ryds sn, 20.
 Ledinge, Knivsta sn, 13, 18, 28.
 — Kårsta sn, 28.
 — Skederids sn, 28.
 Lekaryds sn, Allbo hd, Smål., 37.
 Lepas, Finland, 21, 22, 28.
 Levalundamåla, Edestads sn, 37.
 Lindberg, Bälunge sn, 28.
 Lindberga, Närtuna sn, 42.
 Lindsunda, Norrsunda sn, 28.
 Lindsundanäs, Norrsunda sn, 28.
 Lindö, Kärrobo sn, Siende hd, Väst., 36.
 Lindöarna, V. Ryds sn, 20.
 Linköping, 20.
 Linneberga, Rönö sn, 28.
 Listerby sn, Medelstads hd, Blek., 37.
 Lohärads sn, Lyhundra hd, Uppl., 47.
 Lossa sn, Bro hd, Uppl., 37.
 Lovö sn, Färentuna hd, Uppl., 41.
 Lund, 4, 20, 38.
 Lübeck, 34, 41.
 Lyckå, Åugerums sn, 39.
 Lyhundra hd, Uppl., 21.
 Långhundra hd, Uppl., 21, 44.
 Länna, Almunge sn, 26, 27, 44, 51.
 Lösens sn, Östra hd, Blek., 37.

- Maltorp, Husaby sn, Kinne-
 fjårdings hd, Västerg.,
 19, 36—38, 41, 51.
 Malmbäcks sn, Västra hd,
 Smål., 19.
 Malmö, Kvillinge sn, Bråbo
 hd, Österg., 25, 43, 47,
 51.
 Malsta sn, Lyhundra hd,
 Uppl., 9, 21.
 Medevi, Esterna (nu Faste-
 rna) sn, 9, 10, 24, 41.
 Metsjön, Sjunhundra hd,
 Uppl., 9.
 Mjölsta, Esterna (nu Faste-
 rna) sn, 9, 10, 24, 41.
 Mora stenar, Lagga sn, 12.
 Morby, Lagga sn, 24, 28.
 Munkamåla, Älmeboda sn,
 36.
 Myckelby, Tingstads sn, 28.
 Myskja, Edsbro sn, 13.
 Måby, Husby-Ärlinghundra
 sn, 21.
 Målen, V. Ryds sn, 20, 42,
 49.
 Mälby, Rimbo sn, 45, 47.
 Mölletorp, Augerums (nu
 Lösen) sn, 37.
 Mörby, Ekebyborna el. Varvs
 sn, Österg., 8.
 — Esterna (nu Faterna)
 sn, 7, 8, 10, 14, 22, 29,
 31—33, 41—45, 47, 48,
 50, 51.
 — Husby-Rekarne sn, 8.
 — Hycklinge sn, 35.
 Möre, 5.
 Mörekull, Malmbäcks sn, 19.
 Mörkö sn, Hölebo hd, Söd.,
 41.
 Nifsta, Gottröra sn, 16.
 Nor, Roslags-Bro sn, 46, 47,
 51.
 Norrköping, 26, 29.
 Norrnäs, Värmdö sn, 21—23
 51.
 Nydala kloster, Nydala sn,
 Västra hd, Smål., 19.
 Nygård, Mörkö sn, 41.
 — Västerhejde sn, Gotlands
 södra hd, Gotl., 22.
 Nyköping, 10, 15, 17, 22.
 Närdinghundra hd, Uppl., 44,
 46.
 Närtuna sn, Långhundra hd,
 Uppl., 42.
 Näs, Rö sn, 45.
 Nöckna, Mörkö sn, 41.
 Onsike, Skogs-Tibble sn, 33,
 50.
 Opplunda, V. Ryds sn, 21.
 Oppunda hd, Söd., 12.
 Ormsåtra, Salems sn, 32, 33.
 Penningby, Länna sn, Frö-
 tuna och Länna skg,
 Uppl., 8, 31, 46.
 Puddemyn, Pommern, 3.
 Raggarö, Börstils sn, 28.
 Ransta, Kumla sn, Över-
 tjurbo hd, Väst., 33.
 Rasbo sn, Rasbo hd, Uppl.,
 23, 43.
 Rickeby, Gottröra sn, 9, 42.
 Rimbo sn, Sjuhundra hd,
 Uppl., 9, 16, 45—47.
 Rinkeby, Lovö sn, 41.
 Risslingby, Söderby-Karls
 sn, 14.
 Ronneby landskommun, Me-
 delstads hd, Blek., 37.
 Rosengarten, Pommern, 3.
 Roskilde, Danmark, 4.
 Roslags-Bro sn, Bro och
 Vätö skg, Uppl., 10, 15,
 16, 46, 47.
 Rustorp, Edestads sn (nu
 Ronneby landskommun),
 37.
 Rycklinge, Faringe sn, 25.
 Rydöholm, Ö. Ryds sn,
 Danderyds skg, Uppl., 46.
 Rydsnäs, V. Ryds sn, 20.
 Rytterne sn, Snevringe hd,
 Väst., 25.
 Råby, Fasta (nu Faterna)
 sn, 41.
 Rånäs, Fasta (nu Faterna)
 sn, 41, 48.
 Rö sn, Sjuhundra hd, Uppl.,
 45.
 Rönninge, Edestads sn (nu
 Ronneby landskommun),
 37.
 Rönö sn, Björkekindes hd,
 Österg., 28.
 Sala silvergruva, 44.
 Salebo, V. Ryds sn, 21.
 Salems sn, Svartlösa hd,
 Söd., 17, 33.
 Salnö, Vaddö sn, 8, 47.
 Salsta, Tensta sn, Norunda
 hd, Uppl., 40, 43—46.
 Sandby, N. Sandby sn, V.
 Göinge hd, Skåne, 38.
 Sebende, Söderby-Karls
 ro.
 Sigtuna, 5, 26, 38, 43.
 Sillstad, Hycklinge sn, 35.
 Silpinge, Bräkne-Hoby sn,
 37.
 Simundö, Börstils sn, 28.
 Siunabodha, 28.
 Sjuhundra hd, Uppl., 11,
 14, 47, 48, 50, 51.
 Skara, 37—39.
 Skarpösby, sedan Skarsby
 (nu Vängsjöberg), Gott-
 röra sn, 7, 8, 16.
 Skattmansö, Vittinge sn,
 Torstuna hd, Väst., 24.
 Skederids sn, Sjuhundra hd,
 Uppl., 10, 28, 46.
 Skogs-Tibble sn, Hagunda
 hd, Uppl., 33.
 Sko kloster, Skoklosters sn,
 Håbo hd, Uppl., 23, 32.
 Skuttunge sn, Bälinge hd,
 33.
 Skylvalla, Gåsinge sn, 7,
 17—19, 24, 50, 51.
 Skyttla, V. Ryds sn, 21.
 Skånala sn, Seminghundra
 hd, Uppl., 8.
 Skårby, Salems sn, 33.
 Skåfthammar, Södra, Skåft-
 hammars sn, Olands hd,
 Uppl., 11.
 Skälby, Rimbo sn, 9, 47.
 Stegeborg, Ö. Ny sn, Björke-
 kinds hd, Österg., 23.
 Stenby, Adelsö sn, 42.
 Steninge, Husby-Ärling-
 hundra sn, 32, 43, 50, 51.
 Stensvikholm, Norge, 19.
 Stigtomta sn, Jönåkers hd,
 Söd., 20.
 Stockholm, 7, 9, 12, 14, 18,
 19, 21, 25, 26, 28—30,
 34, 40, 44—46, 51.
 Stora Båsta, V. Ryds sn, 20.
 Strandby, Arnö sn, 25.
 Strängnäs, 12, 20, 40, 51.
 Studstorp, V. Ryds sn, 21.
 Ståket, Stockholms-Näs sn,
 Bro hd, Uppl., 30, 44.
 Svalnäs, Danderyds sn och
 skg (nu Djursholms stad),
 18.
 Swanteghur, Pommern 3.
 Svenstorp, Bräkne-Hoby sn,
 37.
 Svärlinge, Fasta (nu Faste-
 rna) sn, 41, 42.
 Säby, Lossa sn, 27, 28.
 — Rimbo sn, 16.
 — Övergrans sn, 32.
 Sälma, Skånala sn, 8.

- Sättuna, Husby-Ärling-
hundra sn, 14, 18, 26, 51.
Sävastebo, Bälunge sn, 28.
Söderby, Fasta (nu Faster-
na) sn, 41.
— Lohärads sn, 47.
Söderby-Karls sn, Lyhundra
hd, Uppl., 10, 14, 15.
Söderköping, 24.
Södernäs, Värmdö sn, 21.
Södertälje (Tälje), 17, 35, 40.
- Talby, Salems sn, 32.
Tararp, Bräkne-Hoby sn, 37.
Tibble, se Skogs-Tibble.
Tidö, Rytterne sn, Snev-
ringe hd, Västmn., 25, 49,
50.
Tingstads sn, Lösings hd,
Österg., 28.
Tisslinge, Roslags-Bro sn,
47.
— Östuna sn, 9.
Tiundaland, 37.
Tjeran, Esterna (nu Faster-
na) sn, 9.
Tokaryd, Bräkne-Hoby sn,
37.
Tolvörebyn, Alunda sn, 11.
Torsjö, Solberga sn, Vem-
menhögs hd, Skåne, 48,
50.
Trolleborg, Våxtorps sn,
Östbo hd, Smäl., 6.
Trondheim, 18, 29.
Trälösa, Vaksala sn, 12, 15.
Tubbarp, V. Ryds sn, 20.
Tuna, Botkyrka sn, 33.
— (nu Faringe kyrkby),
Faringe sn, 23.
Täby, Faringe sn, 11, 24.
Tälje, se Södertälje.
Törnesäter, Österplana sn,
38.
- Ubby, Esterna (nu Fasterna)
sn, 8, 10, 45.
Ununge sn, Nordinghundra
hd, Uppl., 8.
Uppsala, 10, 12, 13, 16, 27,
29—31, 41.
Utö, Arnö sn, 18.
- Vackerberga, Husby-Lång-
hundra sn, 9, 10, 16.
Vadstena, 13, 31, 35.
Vagn, Edsbro sn, 13.
Vaksala sn, Vaksala hd,
Uppl., 15.
Valinge, Yttre, Stigtomta
sn, 20.
Vallentuna sn, Vallentuna
hd, Uppl., 23.
Vassunda sn, Ärlinghundra
hd, Uppl., 42.
Viggby, Lovö sn, 41.
Vik, Balingsta sn, 41.
Viskarp, V. Ryds sn, 21.
Voxome, Alunda sn, 12, 15,
27.
Vrångö, S:t Anna sn, 28.
Vårfrukyrka sn, Åsunda hd,
Uppl., 23.
Väddö sn, Väddö och Häverö
skg, Uppl., 8, 15, 47.
Väggehall, V. Ryds sn, 20.
Vängsjöberg, Gottröra sn,
8, 16.
Vännarn, S:t Olofs sn,
Ärlinghundra hd, Uppl.,
19, 25, 27, 43.
Väppeby, Arnö sn, 18, 51.
Värmdö kyrka, 22.
— sn och skg, 21.
Väsby, Roslags-Bro sn, 47.
Vassarö, Börstils (nu Gräsö)
sn, 28.
Västerås, 15, 31.
- Västra Ryds sn, Ydre hd,
Österg., 20, 42.
Vätö sn, Bro och Vätö skg.
Uppl., 47.
Ydre hd, Österg., 20, 42, 49.
Zudar, Rügen, 3.
- Åbo, Finland, 15.
Åkerby, Närtuna sn, 42.
Åkerlänna, Bälunge sn, 28.
Åland, 44, 50, 51.
Åsunda, Faringe sn, 11.
Årsta, Brännkyrka sn, 40,
41.
- Ålmeboda sn, Konga hd,
Smäl., 35, 36.
Älvkarleby sn, Örbyhus hd,
Uppl., 41.
Ängsö, Ängsö sn, Ytter-
tjurbo hd, Västmn., 25.
Ärentuna sn, Norunda hd,
Uppl., 32.
Ärlinghundra hd, Uppl., 32.
- Örebro, 44.
Örebro hd, 32, 50.
Öresund, 13.
Ösby, Esterna (nu Fasterna)
sn, 14.
— Rimbo sn, 47.
— Roslags-Bro sn, 47.
Österplana sn, Kinne hd,
Västerg., 38.
Östra Lägern, Ydre hd,
Österg., 20.
Östuna sn, Långhundra hd,
Uppl., 9, 28.
Övergrans sn, Håbo hd,
Uppl., 32.
Överselö sn, Selebo hd, Söd.,
35.

PERSONREGISTER.

- Abraham Angermannus, ärkebiskop, 89 f.
 Angerstein, Reinhold Rütcker, smidesdirektör, 94.
 Areschoug, Magnus, köpman, 112.
 Armfelt, Gustaf Mauritz, greve, general, 112.
 Bellman, Carl Michael, skald, 91 ff.
 Bellman, Johan Arndt, lagman, 92.
 Benzeliu, Erik, d. ä., ärkebiskop, 113.
 Beskow, Bernhard von, frih., författare, hovmarskalk, 113.
 Bismark, Georg, borgmästare, 112.
 Björnram, Lars, ryttmästare, 80.
 Björnstahl, Jacob Jonas, forskningsresande, 113.
 Bonde, Carl, greve, guvernör, 83.
 Borchsenius, Otto, dansk författare, 112.
 Brandes, Jan, prost, 112.
 Brändström, Edvard, generallöjtnant, envoyé, 99 f.
 Bureus, Johannes, fornsforskare, riksantikvarie, 113.
 Bärtelt, ätten, 79.
 Carlheim-Gyllensköld, Vilhelm, professor, 112.
 Caroli, Petrus, biskop, 77.
 Clausen, släkten, 113.
 Cronhjort, Karl Gustaf, president, 113.
 Dahlbergh, Erik, greve, fältmarskalk, 112.
 Ebbe, Axel, skulptör, 87.
 Ehrensvärd, Carl Fredrik, greve, 94 ff.
 Ekeblad, Christoffer Johansson, överste, 90.
 Essen, Ulrik Fredrik von, frih., politiker, 84.
 Falck, Margareta Fredrika, 66.
 Falck, Pehr, grosshandlare, 66.
 Forsberg, Nils, konstnär, 87.
 Friedrichs, von, släkten, 101 f.
 Geijer, Erik Gustaf, historiker, 112.
 Grape, släkten, 102 ff.
 Gustav II Adolf, konung, 83, 112.
 Gustav III, konung, 76.
 Gyllenberg, Fredrik, president, 84.
 Gyllengren, ätten, 80.
 Hansen, Reinhold, statsarkivarie, 67.
 Hegardt, släkten, 113.
 Helvig, Amalia von, författarinna, 112.
 Hermonius, Michael, kyrkoherde, 93.
 Hiärne, Urban, författare, livmedikus, 113.
 Hummerhielm, Uno, kyrkoherde, 77.
 Hök, Bengt, löjtnant, 80.
 Jakobsson, Lars, till Helgås, ryttmästare, 80.
 Johan III, konung, 90.
 Johansson, Levi, författare, 112.
 Kammecker, Maria Eleonora, g. m. P. Z. Ahlman, 66.
 Karl IX, konung, 79.
 Karl XI, konung, 92, 112.
 Karl XII, konung, 112.
 Karl XIV Johan, konung, 112.
 Kellgren, Johan Henrik, skald, 66.
 Kollberg, släkten, 112.
 Lefebure, Jean, köpman, 84.
 Lind, Sven Ivar, arkitekt, 86.
 Ludvigsson, Rasmus, genealog, 60.
 Læstadius, Lars Levi, kyrkoherde, 113.
 Löfgren, Nils Isak, prost, 76.
 Löwenhielm, Carl Gustaf, riksråd, 84.
 Löwenhielm, Gustaf, greve, envoyé, 112.
 Löwenhielm, Harriet, författarinna, 100 f.
 Marmier, Xavier, fransk författare, biblioteksman, 114.
 Messenius, Johannes, historiker, 60.
 Nobel, Alfred, uppfinnare, donator, 112.
 Nordencrantz, Anders, nationalekonomisk författare, kommerseråd, 83 f.
 Nordenskiöld, Carl Fredrik, kommissionssekreterare, 95.
 Nörding, Antoinette, handelsidkarska.
 Odencrantz, Thor August, hovrättsråd, 112.
 Oldekop, Justus Henricus, superintendent, 113.
 Olofsson, Lars, kammarjunkare, 79.
 Oxehufvud, Adolph Georg, premiärlöjtnant, affärsman, 97 ff.
 Peder Jakobsson Sunnaväder, biskop, 89.
 Peringskiöld, Johan, historiker, kansliråd, 60.
 Plomgren, Thomas, grosshandlare, 84.
 Polhem, Christopher, mekaniker, kommerseråd, 83.
 Printz, Gustaf, ryttmästare, 80.
 Printz, Johan, guvernör, 80.

Ribbing, Sven, ryttmästare, 79.	Skogman, Carl David, president, 97.	Uggla, ätten, 52 ff.
Rinman, Sven, bergsråd, 84.	Spongberg, Johan, professor, 113.	Ulfsparre, Johan Jöransson, öfverste, 79.
Risberg, Nils, borgmästare, 66.	Stockenström, Erik, riksråd, 84.	Wachtmeister, Hans, greve, amiralgeneral, 112.
Rosen, Erik von, greve, fil. dr, 88.	Strindberg, August, författare, 112.	Wallenberg, Jacob, törfattare, kyrkoherde, 77.
Rothovius, Isak, biskop, 69.	Stuxberg, Anton, zoolog, forskningsresande, 112.	Wechter, Stina Magdalena, 66.
Rydqvist, Johan Erik, språkforskare, bibliotekarie, 113.	Tynell, Märtha, konstnärinna, 112.	Weijer, släkten, 113.
Scharp, Johan Henrik, grosshandlare, 66.	Trolle, ätten, 60 ff.	Wernstedt, ätten, 104 ff.
Scheele, Carl Wilhelm, kemist, 113.	Uggla, Leonard Magnus, bruksägare, 84.	Wieselgren, Peter, kyrkoherde, 113.
Schröder, Samuel, smidesdirektör, 84.		Wrangel, Hermar, greve, riksråd, 00.

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FYRTIOFEMTE ÅRGÅNGEN

1947

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

UNO WILLERS

STOCKHOLM 1947—1948

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

471779

UTGIVEN MED STATSUNDERSTÖD

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 10:— pr år + 50 öre för porto och uttages såsom postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten Uno Willers, Nobelbiblioteket, Börshuset, Stockholm 2. Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 12:50.